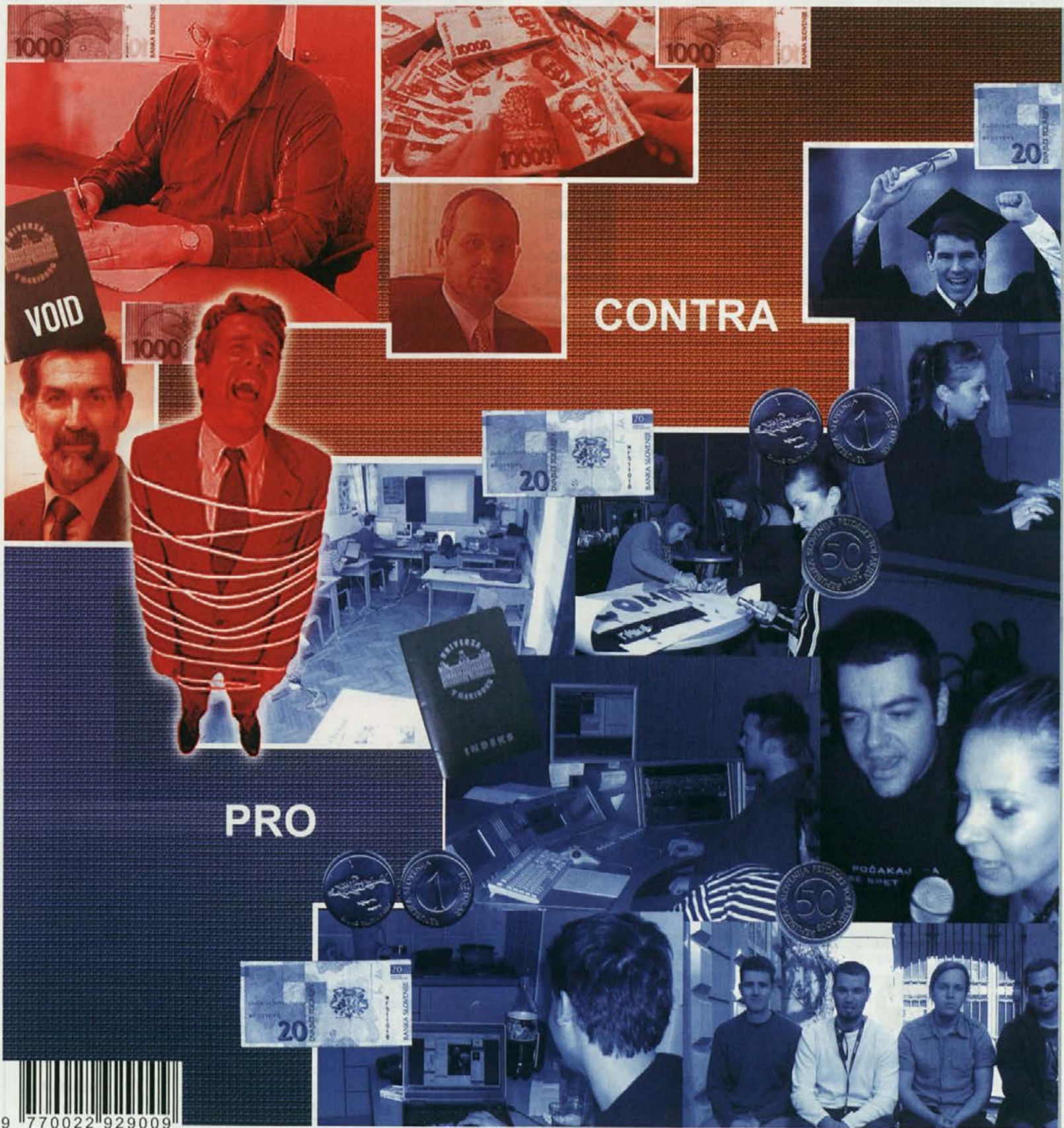

KATEDRA

Številka 3 • Letnik 1 • April 2006

CONTRA

PRO

Kaj je akademska svoboda? • Intervju: Andrej Naterer • Slow food • Aconcagua

EVROPSKA USPEŠNICA – pijača OUTOX!

Alkohol v malih količinah povzroči blago sprostitvev, vendar z večanjem količine popitega alkohola zelo hitro prevladajo negativni vplivi. Vplivi so različni, najbolj zaviralno pa alkohol deluje na možgane.

Tako nam proizvajalci danes ponujajo tudi izdelke, ki zmanjšujejo stopnjo alkohola v krvi oziroma pripomore k hitrejši razgradnji alkohola, oz. preprečuje »mačka«.

OUTOX je popolnoma naravna pijača z visokim deležem C-vitamina.

Deluje tako, da po naravni poti pospešuje zmanjšanje alkohola v telesu, zaradi visoke stopnje C-vitamina pa preprečuje »mačka« ob jutranjem zbujanju.

OUTOX je prva tovrstna pijača na evropskem tržišču. V več državah Evropske unije je že doživela veliko popularnost. Dobila je več mednarodnih priznanj (npr. nagrada za inovacijo v kategoriji Lifestyle Drinks leta 2004 v Parizu).

Na lanskem najpomembnejšem svetovnem sejmu hrane in pijače ANUGA v Kölnu je OUTOX dobil priznanje TASTE 05 – Top inovacije ANUGA 2005 z obrazložitvijo:

OUTOX je prva pijača v kategoriji »Soberade« na svetu. Je rahlo šumeča, brezalkoholna pijača, ki učinkuje proti »mačku« in pospešuje razgradnjo alkohola. OUTOX vsebuje samo naravne sestavine. Učinkovitost pijače so potrdile znanstvene raziskave www.anuga.com.

V Sloveniji ga je poskusilo že mnogo ljudi in OUTOX naj bi resnično deloval. Produkt sta testirala tudi Rebeka Dremelj in Mišo iz Bara, ki sta prepričana v delovanje pijače.

OUTOX je naprodaj v vseh trgovinah TUŠ, v centrih SPAR, bolj založenih diskotekah in na bencinskih servisih MOL.

PROPAGANDNO SPOROČILO

Iščem nove sodelavce

Reševalka iz vode

Tudi dijaki in študenti uživajo pri opravljanju svojega dela.

Preveri največjo ponudbo raznolikih prostih del tudi ti!

e~nostavna rešitev

031 841 841, 041 200 500

www.studentski-servis.com, www.studentski-servis.si

k o l o f o n

SLOVENSKI AKADEMSKI IN ŠTUDENTSKI ČASOPIS
KATEDRA

Založnik in izdajatelj

Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15
2000 Maribor

Predsednik

Peter Vrtič
peter.vrtic@katedra-on.net

Uredništvo:

Tel: 02 234 9100
Fax: 02 234 9102
info@katedra-on.net
www.katedra-on.net

Glavni in odgovorni urednik

Damir Mlakar
damir.mlakar@katedra-on.net

Namestnica glavnega in odgovornega urednika

Daša Purgaj
dasa.purgaj@katedra-on.net

Uredniki

Peter Zupanc, Marko Krulc
Helena Rous

Sodelavci

Dr. Anton Ivančič, Dr. Boris Vežjak,
Dr. Peter Glavič, Dr. Vesna Vuk Godina,
Andrej Adam, Dr. Sergej Flere,
Dario Svetej, Matjaž Turinek, Matjaž Germ,
Jasmina Holc, Barbara Koselj,
Klavdija Šipuš, Lučka Zorko, Urban Lavrenčič,
Marko Satler, Franja Pižmoht,
Igor Bašin, Hana Vodeb, Januš Rasiewicz,
Boris Strmšek in Miran Popič.

Fotografija

Aleš Gjerkeš, Uroš Ipavec

Karikatura in strip

Ajda Gregorčič

Lektoriranje

Barbara Ojsteršek

Marketing

Tel: 02 234 9101
Fax: 02 234 9102
marketing@katedra-on.net
Aleš Bric
ales.bric@katedra-on.net
Dejan Šlemer
dejan.slemer@katedra-on.net

Naklada

20.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva

Francoska revolucija

V Franciji že dalj časa pošteno vre. Sporni zakon, ki ga je z večino potrdil francoski parlament in ki omogoča delodajalcem odpuščenje v prvih dveh letih zaposlitve mlajše od 26 let brez navedbe razloga, je na francoske ulice pognal več milijonov ljudi. Nekateri že vlečejo vzporednice s študentskimi protesti v 70. letih in s protesti iz leta 1995, ko so potekale množične demonstracije proti pokojninski reformi. V obeh primerih je takratna vladajoča elita kasneje na volitvah izgubila. Francoskim študentom samo kapo dol, namreč v trenutku so uspeli mobilizirati različne sindikate, javne uslužbenke, poštarje, novinarje, profesorje, ki so se jim pridružili v protestu proti vladi de Villepina. Na začetku je de Villepin še trmasto vztrajal pri zakonu, ki mu nasprotuje kar dve tretjini Francozov. Ko pa mu je podpora začela drastično upadati, so se začeli pojavljati nekakšni kompromisni predlogi. Študenti so ostali neomajni. Prepričal jih ni niti zgrešeni nagovor predsednika Chiraca. V franco-

skih medijih so se pojavila ugibanja, ali bo razvpiti notranji minister Sarkozy – ki je lansko leto ob demonstracijah priseljencev s svojim besednjakom povzročil še marsikateri dodaten zgoreli avtomobil – odstopil zaradi množičnega nasprotovanja. Pa ne da bi Sarkozyja skrbela prihodnost mladih. Leta 2007 bodo v Franciji potekale predsedniške volitve in najverjetnejši protikandidat je prav de Villepin, ki si je z vnetim zagovarjanjem spornega zakona na predsedniških volitvah po vsej verjetnosti priboril giljotino.

Ali so tudi slovenski študenti sposobni strniti vrste in slovenski vladi pripraviti nekaj podobnega? Znano je, da odnosi med vlado in študenti niso na najboljši ravni. Vlada študentom očita, da želijo biti posebna kategorija državljanov. Po drugi strani pa študenti očitajo vladi ignoranco ter da nikoli ne upošteva predlogov, ki jih pripravljajo študenti sami. Ko enkrat izgubiš bonitete, jih zlepa ne dobiš nazaj. To bi se morala zavedati celotna zaspana študentska populacija.

Damir Mlakar

Damir Mlakar

Naslovnica: Ajda Gregorčič

Sociala

12

Večina občin podeljuje tudi štipendije tistim študentom, ki so se odločili za študij izven meja Slovenije. Pri financiranju šolanja v tujini spet negativno izstopa Mestna občina Maribor, ki je višino mesečne štipendije v letošnjem letu znižala za 11.600 tolarjev.

Fenomeni

16

Ker se nacionalizem običajno definira kot prepričanje o etnični superiornosti, se trditve o ameriškem nacionalizmu (nacionalizmu nacije emigrantov) na prvi pogled morda zdijo privlačene za lase. Toda ameriški nacionalizem, čeprav prikrit, obstaja.

Narava in družba

28

Če bi se vživel v neko ljudstvo, za katerega se trdi, da je »necivilizirano«, in bi vsaj kakšno leto z njim delili življenjske težave, bi gotovo prišli do zelo zanimivih spoznanj. Spoznali bi, da ima svojo zgodovino, svoja pravila obnašanja, filozofijo, umetnosti in metode zdravljenja.

Festivali

36

Dokumentarni filmi so prinesli med nas zgodbe ljudi, krajev, resnične zgodbe. Vsaj v neki meri resnične, saj naj bi bila najbolj resnična od vseh zgodb namišljena resnica. Vsekakor ima resnica več obrazov in enega od njih so predstavili ti filmi v Cankarjevem domu.

Ignoranca mariborske občine do mladinskih nevladnih organizacij

V Mestnem mladinskem svetu Maribor so konec marca pripravili okroglo mizo na temo financiranja nevladnih mladinskih organizacij in njihovih možnosti. Kot sogovorniki naj bi se dogodka udeležili tudi predstavniki Mariborske mestne občine, češar pa kljub obljubam niso stori- li. Zadosten dokaz, da ignorirajo študentsko in mladinsko problematiko, saj je bilo tudi iz debate razvidno, da naredi občina na področju financiranja mladinskih organizacij absolutno premalo oziroma nič. Druga organizacija, ki naj bi bila študentom in delovanju njihovih organizacij v podporo, je Študentska organizacija Univerze v Mariboru, vendar se tudi predstavniki slednje dogodka niso udeležili. Kaj drugega lahko iz tega zaključimo kot –sramota za Maribor. Še toliko bolj zato, ker se je srečanja udeležil Jernej Dirnbek, sekretar Urada RS za mladino z ministr-

stva za šolstvo in šport. Razpis omenjenega organa je mariborskim organizacijam letos prinesel veliko nejevolje. Za sofinanciranje programov po novem namreč zahtevajo delovanje ne samo na lokalni, ampak tudi na regionalni ravni. Slednje pa organizacijam, ki jih občina niti malo finančno ne podpira, predstavlja preglavice. Predstavniki 14 organizacij, zbranih na srečanju, so se strinjali tudi glede problema razdrobljenega in ločenega delovanja organizacij, saj je namreč trenutni trend vzpodbujati mreženje med organizacijami samimi. To je bila tudi sklepna misel predsednika Mestnega mladinskega sveta Maribor Davida Delakorde. Na Mestnem mladinskem svetu bodo skušali okroglo mizo ponoviti v upanju, da se nanjo odzoveta tudi Mestna občina Maribor in Študentska organizacija Univerze v Mariboru. (DP)

18 novih doktorjev znanosti

Rektor Univerze v Mariboru prof. dr. Ivan Rozman je konec marca promoviral 18 novih doktorjev znanosti. Imena novih doktorjev znanosti so: na Fakulteti za elektrotehniko, računalništvo in informatiko so doktorirali Aleš Polič, Gregor Klajnšek, Matjaž Divjak, Simon Kolmanič, Tomaž Aljaž in Simon Beloglavec. Novi doktorji znanosti na Fakulteti za strojništvo so Peter Meža, Sanib Bašič, Aleksander Kidrič, Filip Kokalj in Primož Ternik. Na Pedagoški fakulteti so doktorirali Ajda Fošner, David Haložan, Dominik Benkovič in Nataša Podgoršek. Ekonomsko-poslovna fakulteta se lahko pohvali z novima doktoricama znanosti, in sicer Ireno Lesjak in Romano Korez Vide, na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo pa je doktoriral Viljem Kozic. Na Univerzi v Mariboru je sicer doktoriralo že 556 posameznikov. (HR)

Temeljni kamen Tehnopolisa

Župan Celja Bojan Šrot in Boris Klančnik, direktor RRA Celje, sta bila kljub slabemu vremenu vidno zadovoljna, da je ta izjemni projekt »pognal svoje temelje«. Regionalna razvojna agencija in Mestna občina Celje sta tako začela enega najpomembnejših projektov prihodnosti – izgradnjo tako imenovanega Tehnopolisa. Stavba naj bi zasedala pet tisoč kvadratnih metrov površine, vredna je milijardo in 700 milijonov tolarjev, zgradili pa naj bi jo do oktobra. (PZ)

Prva eko trgovina

Konec februarja je bila uradna otvoritev Hiške dobrot, prve ekološke trgovine v Mariboru, ki se nahaja na Vetrinjski 8a. Trgovina ponuja širok izbor živil iz nadzorovane ekološke biodinamične pridelave in je certificirana s strani Inštituta za kontrolo in certifikacijo v kmetijstvu in gozdarstvu. V Mariboru do danes ni bilo mogoče obiskati ekološke trgovine, ki bi imela certifikat ekološke kontrole, ki zagotavlja, da je vsa hrana v trgovini iz ekološke pridelave. »S tem certifikatom zaščitimo potrošnika, ki je marsikdaj zmeden zaradi uporabe različnih »zdravih«, »bioloških« ipd. označb,« je povedal Primož Mesarec, lastnik trgovine. Za študente so pripravili poseben, 10-odstotni študentski popust, ki ga lahko uveljavljate ob predložitvi potrjene študentske izkaznice. (MT)

FOTOGRAFIJAMESECA

FOTO: BORIS STRMŠEK

Naši študentje

Zadnje tedne so predstavniki študentov vse bolj glasni v izražanju nezadovoljstva do dela vlade. Med drugim očitajo vladi tudi oviranje gradnje študentskih domov. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo naj bi namreč odgovornost za ustavitev gradnje študentskih domov z izsiljevanjem prevaila na študente, čeprav je gradnja domov predvsem naloga države. Tako me-

Na mladih svet stoji - mladi se morajo utrditi - pritiskajmo na mlade, ti nosijo prihodnost!

Študentske izmenjave v novih članicah EU zelo priljubljene

Program mednarodne izmenjave študentov in univerzitetnih profesorjev Erasmus je vse bolj in bolj priljubljen, še posebej v novih članicah Evropske unije, ugotavljajo v Bruslju. V študijskem letu 2004/2005 se je število sodelujočih študentov iz novih članic v primerjavi s prejšnjim letom zvišal za kar 36 odstotkov, število učiteljev pa za skoraj 77 odstotkov. V Sloveniji se je lani za sodelovanje odločilo več kot 700 slovenskih študentov. Od 31 sodelujočih držav je med študenti še vedno najbolj priljubljena Španija, sledijo ji Francija, Nemčija in Velika Britanija. Učitelji so se po drugi strani najraje odločali za Nemčijo, takoj zatem pa za Francijo in Italijo. Kar zadeva smer študija, so najbolj pogoste izmenjave med študenti poslovnih ved, na drugem mestu so jezikoslovje in družbene vede. Med profesorji je največ uporabnikov Erasmus med jezikoslovci, sledijo jim tehnologi in inženirji ter predavatelji poslovnih ved. Sicer program Erasmus prihodnje leto obeležuje 20-letnico obstoja. (HR)

nezadovoljni z delom vlade

nijo v Študentski organizaciji Slovenije glede nedavnih besed ministra Jureta Zupana, ki je kot razlog za upočasnitev gradnje omenil »nepodpis« ŠOS pod kreditno pogodbo, po kateri bi študenti sofinancirali gradnjo. ŠOS opozarja, da ministrstvo nasprotuje pravici študentov do solastništva bodočih domov, čeprav bodo študenti prispevali 45 odstotkov sredstev za njihovo izgradnjo. »Če drža-

va zahteva najem kredita, študenti zahtevajo soudeležbo pri lastnini, v nasprotnem primeru pa lahko država sama najame kredit in dokonča izgradnjo domov,« je dejal predsednik ŠOS Miha Ulčar. Sicer biva v slovenskih študentskih domovih manj kot 15 odstotkov študentov, kar je v primerjavi na primer s Finsko več kot enkrat manj. Tam v študentskih domovih biva 33 odstotkov študentov. (HR)

Novi časi

Piše: Dario Svetelj

Ko slepec za roko vodi slepca, oba padeta v isto jamo. Te stare indijske modrosti se spomnim zmeraj, kadar opazujem kakšen zelo prozoren primer slepilnega manevra in njegovega uspešnega učinka. Primerov omenjenega je dandanes pri nas namreč kolikor hočete in že z malo truda lahko vidite vse mogoče. Od nedolžnih potegov za nos ali, če uporabim še eno tipično slovensko skovanko, peljanja žejnih čez vodo, pa vse do vrhunskih nategov z dolgotrajnimi, usodnimi posledicami. Novi časi, stari štosi in pojavi. Za denar se prodajajo moralne vrednote in ponos, za ščepec oblasti, načela, kritične zdrave pameti pa marsikje najdeš komajda za vzorec. Navadnemu nategu se v teh krajih neredko reče dober posel, namernemu zavajanju reklama, prozorni politični marketing predsednika države pa se odčitava kot iskreno prizadevanje za boljši jutri, korenita sprememba življenja in tako naprej. Ciljam seveda na fenomen slovenskega predsednika Janeza Dmovaška. Če smo zanj včasih komajda vedeli, da ga imamo, nas ta zadnje čase spomni nase skorajda slehemi dan. Po televiziji, radiu in internetu nas seznanja s svojim spremenjenim načinom življenja, z razmišljanjem, pobudami, izzivi, odločitvami, predsedniško milostjo in še čim, mi pa smo nad tem očarani – ali pa ne. Ampak eno je najbrž gotovo: s svojim početjem in novo (če že ne položeno) javno podobo je vsestransko aktivnemu možaku z Zaplane uspelo razdeliti slovensko javnost ter si pridobiti vsaj toliko očitkov kot simpatij. Dmovašku je vsekakor uspelo. Izdatno si je dvignil popularnost, spomnil na svojo moč in si nabral zavidljivo število političnih točk. In prav v tem je stvar! Ne kaže namreč pozabiti, da gre za politika. Politika z dolgo zgodovino in izkušnjami z oblastjo. Za človeka, katerega dejanja so z njegovimi danes proklamiranimi življenjskimi vodili in newageovsko duhovnostjo mar-

sikdaj v popolnem nasprotju. Za predsednika države, ki rad meša javno in zasebno, ki svoje izzive zadnje čase bolj redko najde doma in se raje ozira na tuje. Ki bi v skladu z odgovorno politično funkcijo, ki jo opravlja, stvarila najbrž moral znati najprej urejati doma, preden svojo energijo nesebično razdaja drugod, pa naj ga k temu vodijo še tako plemeniti nagibi ali zgolj želja po priznanju. Lepo, da se slovenski predsednik zavzema za sudanski Darfur, globalne probleme človeštva, duhovna gibanja in podobno, a njegovo zavzemanje za domače »katastrofe« bi bilo bržčas vsaj tako na mestu. Toda politik, ki je zmeraj znal biti v ospredju in morda res misli globalno, na žalost številnih bolj redko deluje lokalno. Poleg tega pa se, sodeč po nekaterih medijskih nastopih, kljub svoji zavidljivi politični kilometrini očitno še ni navadil na dobro tempirana novinarska vprašanja in kritično javnost. Ta je nedavno lahko samo strmela spriči kriterijev pri podeljevanju njegove predsedniške milosti ali na primer ob dejstvu, da po eni strani pridiga miroljubnost in izogibanje konfliktom, po drugi pa mirno podpiše ukaz o napotitvi slovenskih vojakov v Irak. Veseli me, da Dmovašek nasprotuje vojaški parad, vendar me zanima, kaj poreče ob podatku, da je Slovenija samo lani v tujini kupila za več kot 16 milijonov evrov orožja. Kako se z njegovimi, pa ne samo njegovimi, mirovniškimi vizijami sklada, denimo, nedavna slovenska donacija orožja Iraku v vrednosti 5,2 milijona evrov? Kako se mu sliši, na primer, podatek s slovenskega obrambnega ministrstva, da naj bi Slovenija do leta 2008 še povečevala delež BDP, ki ga nameni za nakup oborožitve. S sedanjih 1,55 odstotka naj bi namreč do omenjenega leta dosegli 2 odstotka ali za obrambo namenili okoli 140 milijard tolarjev. Ampak o tem seveda ne govori...

Kaj je akademska

V zadnjem času, zlasti ob sprejemanju pravilnikov na univerzi, pogosto slišimo, da različna pravila omejujejo akademsko svobodo. Slišimo tudi, da določeno obnašanje ni akademsko. Pri tem se pojavi temeljno vprašanje, kaj sploh je akademska svoboda. Kdo uživa akademsko svobodo, kdo se lahko nanjo sklicuje in v katerih primerih? Ali je predavatelj, samo zato, ker ima akademski naziv (docent, izredni in redni profesor), povsem svoboden v svojih ravnanjih znotraj in zunaj univerzitetne sfere ali pa se mora kljub vsemu podrežati napisanim (in nenapisanim) pravilom?

Ustanove visokega izobraževanja, univerze in visoke šole, morajo imeti pred seboj temeljni cilj, to je zagotavljanje splošne blaginje za celotno družbo in ne za posameznega predavatelja ali institucije. Splošna blaginja temelji na svobodnem iskanju resnice in svobodnem razlaganju ter objavljanju izsledkov ob iskanju resnice. Objavljanje in razširjanje resnice je v prvi vrsti namenjeno študentom, ki skozi študij pridobivajo potrebna znanja za kasnejše uspešno profesionalno življenje. Prvi odgovor na vprašanje, kdo uživa akademsko svobodo, se torej ponuja sam: študenti.

Akademska svoboda študentov

Ideja o akademski svobodi kot svobodi študenta prihaja z germanskega sveta. V tem modelu (t. i. Lernfreiheit) je študent popolnoma svoboden pri izbiri predmetov s kateregakoli področja na katerikoli univerzi. Še več, študent je popolnoma svoboden pri izbiri, ali bo obiskoval predavanja ali pa bo zahtevano znanje pridobil drugje (v knjigah ali drugih virih). Zagovornik te ideje je bil Hermann von Helmholtz, ki je v svojem inavguralnem govoru za rektorja

Friderich-Wilhelms univerze navedel:

»Obdržali smo staro mnenje o študentih kot mladih možeh, ki so odgovorni sami zase, ki segajo k znanosti po svoji lastni volji in katerim je prepuščena izbira študijskega načrta, kot sami mislijo, da je zanje najbolje. Če je bila prisotnost na predavanjih zapovedana pri nekaterih profesijah ... teh omejitev ni napravila univerza, pač pa država ... Hkrati so študenti imeli in še vedno imajo popolno svobodo migracije med nemškimi univerzami, od Tartuja do Zürich, od Dunaja do Gradca; na vsaki univerzi imajo prosto izbiro med predavatelji istega predmeta ... Študenti so dejansko svobodni, da pridobijo katerikoli del znanja iz knjig.«

Zunaj univerze dejanja študentov niso nadzorovana ...

Kot zanimivost naj omenimo, da je ideja o akademski svobodi študentov padla na zelo plodna tla v 19. stoletju, med leti 1872 in 1897, v Združenih državah Amerike na harvardski univerzi, ko je bil edini obvezni predmet retorika v prvem letniku.

Dandanes je akademska svoboda študenta pri izbiri predmetov omejena, saj se za pridobitev formalne izobrazbe z določenega področja zahteva pridobivanje znanja pri predmetih, ki

»spadajo« v področje, torej s študijskimi programi, ki jih pripravljajo univerze. Akademska svoboda študentov je torej omejena (samo) z akademsko svobodo univerze, ki samostojno odloča, katere poglede mora študent osvojiti in katere norme mora študent poznati v okviru študijskega področja. Dejansko to pomeni, da mora študent za pridobitev naziva npr. doktor medicine pridobiti določena znanja s področja medicine, vključno s spretnostmi, ki jih študenti pridobivajo v okviru opravljanja vaj ali prakse.

Aktivnosti v zvezi s (ponovnim) povečanjem akademske svobode študentov so se v evropskem prostoru pospešile s sprejetjem Bolonjske deklaracije, ki študentom omogoča (vsaj na deklarativni ravni) bistveno večjo izbirnost. Evropska unija je tisti del svobode, ki govori o izbiri predmetov s katerekoli univerze, podprla s projektom Socrates Erasmus, katerega temeljna ideja se opira na princip, da lahko študenti svobodno izbirajo tuje univerze, v okviru katerih opravijo del svojih študijskih obveznosti in se jim le-te na domači univerzi samodejno priznajo. Tako se je ideja von Helmholtza uresničila dobrih 120 let kasneje na vseevrop-

skem nivoju.

Akademska svoboda predavateljev

Za zagotovitev akademske svobode študenta je bistvena tudi akademska svoboda pri poučevanju, torej zagotovitev pravic predavatelja pri poučevanju. Različne kulture so v zgodovini različno obravnavale akademsko svobodo predavatelja, vendar so danes razlike minimalne.

Na nemškem področju se je akademska svoboda predavatelja (t. i. Lehrfreiheit) izoblikovala na načelu, da predavatelja omejuje zelo majhno število pravil pri poučevanju; to pomeni tudi neobstoj učnega načrta pri predmetu in svoboda pri učnih urah.

Za razliko od nemškega področja se je v ameriškem sistemu (Združenje ameriških univerzitetnih profesorjev je leta 1940 sprejelo Deklaracijo o principih akademske svobode¹⁾) izoblikovalo načelo »Predavatelj ima popolno svobodo pri raziskovanju in publiciranju rezultatov, ob pogoju, da uspešno opravlja tudi svoje druge akademske naloge«. V tem načelu ni govora o učnem načrtu in o tem, ali predpisan učni načrt krši akademsko svobo-

AKADEMSKA SVOBODA

Predavatelji uživajo popolno svobodo v predavalnici pri predavanju predmeta. Pri tem morajo paziti, da ne predavajo kontroverznih zadev ali zadev, ki niso v povezavi s predmetom. Pri vsebini predmeta jih omejuje akademska svoboda institucije z zahtevami, ki jih predpisujejo študijski programi.

svoboda?

Foto: Media speed

deve morajo spadati v okvir kolektivne akademske odločitve. Akademska svoboda je lahko legitimno omejena z institucionalnimi zahtevami. Posamezni predavatelj nima pravice izostajati od predavanj, ki jih predava; prav tako nima pravice zavrniti pregleda disertacije, za katero je najprej prevzel mentorstvo. Nima pravice zavrniti ocenjevanja in izvajanja opravljanja izpitov, če to spada k pogojem njegove nastavitve. Nima pravice zavrniti predavanja predmetov, za katere je kvalificiran, da jih predava, če jih morajo predavati drugi člani v njegovi katedri.«

Nemški in anglosaksonski sistem se razlikujeta tudi v tem, da so v nemškem sistemu predavatelji imeli pravico poučevati katerikoli predmet, ki jih je zanimal. Anglosaksonski sistem je bolj restriktiven. V omenjeni ameriški deklaraciji je navedeno, da »... predavatelj ima vso svobodo v predavalnici pri predavanju njegovega predmeta«. Danes bi malokateri predavatelj vztrajal, da lahko poučuje katerikoli predmet.

Sistema se razlikujeta tudi v tem, da je profesor v nemškem sistemu lahko napravil vse, da je študenta prepričal o svojem lastnem mnenju glede določenega pogleda na predmetno snov. V ameriškem sistemu naj bi se predavatelj izogibal ekskluzivnemu ali enostranskemu prikazovanju njegovih lastnih pogledov na snov, kjer med eksperti s predmetnega področja ni enotnega mnenja. Predavatelj naj ne izkoristi svoje nadrejenosti za dogmatično razširjanje svojih pogledov (ali enostranskih pogledov drugih avtorjev) med svoje študente. Pozicija predavatelja zahteva, da se alternativna mnenja enakovredno predstavijo in da študente pripravijo in naučijo, da pridejo do svojega mnenja glede takšnih vprašanj na podlagi kritične refleksije in pazljivega preverjanja dejstev. Tako je v deklaraciji zapisano, da

»... pri tem morajo [predavatelji] biti pazljivi, da ne predavajo kontroverznih zadev ali zadev, ki niso v povezavi s predmetom«.

Sistema se prav tako razlikujeta glede omejitev, do kod velja akademska svoboda. Za nemški sistem je veljalo, da akademska svoboda velja znotraj zidov institucije, zunaj teh pa ni bilo zaželeno, da so se predavatelji oglašali, še posebej ne v političnih debatah. Pa ne zato, ker so bili civilni (državni) uslužbenci, pač pa zato, ker je bila politična aktivnost (vsaj v 19. stoletju) nezdružljiva s funkcijo profesorja. V anglosaksonskem sistemu, na drugi strani, se dejavnost profesorjev pri debatah zunaj univerzitetnega okolja sicer ne vzpodbuja, vendar se tudi ne preprečuje. Tako je v deklaraciji zapisano naslednje:

Univerzitetni profesorji so državljani, člani ceha učnega poklica in uradniki izobraževalne ustanove. Ko pišejo ali govorijo kot državljani, jih ne smejo omejevati institucionalna cenzura ali pravila. Vendar pa njihov posebni status v okolju nosi s seboj posebno odgovornost. Kot profesorji in izobraževalni delavci se morajo zavedati, da

lahko javnost ocenjuje njihov poklic in institucijo glede na njihovo izražanje. Zaradi tega morajo biti ves čas natančni, primerno zadržani, morajo spoštovati mnenja drugih in v vsakem primeru pokazati, da ne govorijo v imenu institucije.

Nemški sistem je torej poleg akademske svobode predavateljem prinesel tudi odgovornost, da se ne spuščajo v politične debate, anglosaksonski model pa vsebuje pravico predavatelja, da komentira tudi zunajinstitucionalne zadeve. To pa tudi pomeni, da profesorji, ki nastopajo v javnosti zunaj svojih predavateljskih in raziskovalnih dolžnosti, ne bi smeli uporabljati svojih funkcij ali nazivov, ki so jih pridobili znotraj univerze. Zanimivo je, da naši profesorji ne upoštevajo niti nemškega niti anglosaksonskega modela. Opažamo, da je kultura nastopanja v javnosti – tistega nastopanja, ki nima popolnoma nobene zveze s poučevanjem ali raziskovanjem – pri nas na zelo nizki ravni. Žalostno je, da imajo slabe navade predvsem kolegi, ki bi morali dajati vzgled mlajšim. Nekateri si svobodo govora napačno razlagajo s pravico do

AKADEMSKA SVOBODA

Predavatelji uživajo popolno svobodo pri raziskovalnem delu in objavljanju svojih rezultatov, seveda ob pogoju, da uspešno opravljajo tudi svoje druge akademske naloge. Raziskovanje za pridobivanje finančnih sredstev (plačane raziskave) mora biti usklajeno in dogovorjeno s poslovodstvom ustanove. Raziskovanje mora biti opravljeno na način, ki upošteva sprejemljivo prakso v akademski skupnosti.

Foto: Aleš Gjerkeš

AKADEMSKA SVOBODA

Študenti uživajo popolno svobodo pri izbiri predmetov in načinu pridobivanja znanja (obisk predavanj ali učenje iz knjig), pri tem pa so omejeni z zahtevami, ki jih predpisujejo študijski programi.

nenatančnih, nepravilnih ali celo ekstremnih komentarjev.

Akademsko svoboda raziskovalcev

Akademsko svoboda je ključnega pomena za doseganje splošne dobrine in se nanaša, kot je bilo do sedaj predstavljeno, na poučevanje in študij. Vendar se nanaša tudi na raziskovanje (zatorej se termin profesor nanaša tudi na tiste sodelavce, ki sicer ne poučujejo, vendar v okviru ustanove raziskujejo, torej tudi na raziskovalce). Akademsko svobodo uživajo tudi predavatelji – raziskovalci. To pomeni, da lahko predavatelji svobodno raziskujejo. Seveda v času, ko ne opravljajo pedagoškega dela, to je predavanj, seminarjev, vaj, konzultacij, izpitov in podobno (administrativna in druga dela, povezana s pedagoškim delom). Pri tem pa jih ne sme nihče omejevat pri izbiri teme, ki jo raziskujejo, kot tudi ne pri načinu in vsebini razširjanja ugotovitev. Seveda pa raziskovalce omejujejo pravice drugih. Tako je nujno, da raziskovalci pri raziskavah poleg zakonskih in ustavnih norm upoštevajo tudi etične norme, ki urejajo npr. citiranje dosežkov drugih, avtorske pravice, sprejete norme glede znanstvenih metod raziskovanja in poročanja o rezultatih ter druga (ne) napisana pravila, ki pa se med znanstvenimi področji razlikujejo. Akademsko svoboda, ki se nanaša na raziskovanje, se med germanskim in anglosaksonskim svetom bistveno ne razlikuje. Akademsko svobodo raziskovanja imamo zagotovljeno tudi po Ustavi Republike Slovenije, ki v 59. členu pravi, da je svoboda znanstvenega in umetniškega ustvarjanja zagotovljena. Tudi sicer je akademsko svoboda predavatelja kot raziskovalca v družbi najmanj vprašljiva; pojavlja se le pri raziskavah, ki so mejne z etičnih vidikov.

Avtonomija visokošolskih institucij

Aktivnosti za ohranjanje, razširjanje, objavljanje in oblikovanje novega znanja zahtevajo spoštovanje avtonomnosti univerze, njenih predavateljev, ki raziskujejo in poučujejo, in njenih študentov, ki prihajajo na univerzo na pripravo

Foto: Media speed

za odgovorno življenje posameznika, obogatene z znanjem. Avtonomija univerze je garancija za študentovo akademsko svobodo pri pridobivanju znanja in akademsko svobodo predavateljev ter raziskovalcev pri opravljanju njihovih profesionalnih nalog. Akademsko svoboda kot institucionalna svoboda je zagotovljena v obliki avtonomije univerz tudi v 58. členu Ustave RS: »Državne univerze in državne visoke šole so avtonomne.« Čeprav avtonomije univerze kot institucije ne gre enačiti z akademskimi svobodami, je s slednjimi tesno povezana. Mirno bi lahko avtonomijo univerze poimenovali tudi z akademsko svobodo univerze. Avtonomija univerze ni nič drugega kot to, da je upravljanje akademske ustanove njena notranja zadeva. Etimologija besede avtonomija (gr. autonomos) sama po sebi izda pomen: auto = samo, nomos = zakon, torej pravica samostojnega določanja zakonodaje. V najožjem pomenu avtonomije univerze je tudi kakršnakoli zahteva akreditacijskih agencij glede interne organizacije visokošolske ustanove, njenih učnih programov in internih pravil kršenje principa avtonomije univerze od agencije, ki naj bi institucijo zgolj evalvirala. Seveda bi lahko takšen pogled označili za skrajnega, vendar stroga definicija avtono-

mije in tudi ozko razlaganje ustave nedvomno vodita v takšne sklepe. Pa vendar, avtonomija (akademsko svoboda) univerze ni samo pravica, pač pa predvsem dolžnost. Dolžnost v smislu postavitve takšnih pravil, ki so pravična in razumljiva. Posebej je potrebno poudariti, da morajo pravila sistemsko preprečevati anomalije in ekscese. Avtonomija univerze pomeni predvsem to, da se zakoni (na univerzitetnem nivoju statut in splošni akti) sprejemajo na demokratičen način, pomeni na način, ki je predpisan in vsem znan. Ko je pravilo znotraj univerze na takšen način sprejeto, se ga mora spoštovati, saj sicer nujno pride do konflikta med akademskimi svobodami posameznikov. Volja posameznika pa tudi volja več posameznikov nikakor ne more prevladati nad napisanimi in sprejetimi pravili, saj to nujno vodi v diktaturo ali v propad. Zgodovina nas uči: atenska demokracija je bila uspešna vse dotlej, dokler volja ljudstva ni prevladala nad že sprejetimi zakoni. Ob koncu 3. stoletja pr. n. št., ko je prevladala trenutna volja ljudstva, so bile Atene v vojni z vsemi sosedmi in s Perziji...

Zaključek

Akademsko svoboda je torej veliko več kot svoboda misli, vesti, veroizpovedi, mišljenja, izražanja, zbiranja in združevanja, kar je zagotovljeno (seveda samo na deklarativnem nivoju) s Splošno deklaracijo človekovih pravic³ v členih 18, 19 in 20. Akademsko svoboda je svoboda, ki vključuje pravice (in obveznosti!) študentov, profesorjev, raziskovalcev v skupni svobodi, ki je svoboda institucije. Svoboda vsakega posameznika je omejena s svobodo dru-

gega posameznika. Način omejitve svobode enega za zagotovitev (istih, podobnih) pravic drugega je možen le po pisanih pravilnikih, to je prek avtonomne institucije, ki ureja pravila. Prehodno obdobje med ureditvenim sistemom, ki je temeljil na diktaturi proletariata, je mimo. Vse bolj postajamo regulirana družba, temelječa na vladavini prava. Jasno je, da volja ljudstva ne more biti nad pravnim redom; lahko in mora pa se pravni red oblikovati prek volje ljudstva, vendar na jasn in predpisan način. Akademsko svoboda je v prvi vrsti svoboda visokošolskih institucij, da samostojno, brez zunanjih pritiskov in groženj urejajo notranja razmerja, pri tem pa je potrebno upoštevati akademsko svobodo študenta, profesorja in raziskovalca. Vendar nobena izmed akademskih svobod posameznika ne more biti nad akademsko svobodo institucije, saj to nujno vodi v konflikt med posameznimi svobodami. Akademsko svoboda institucije je garancija za akademsko svobodo posameznika. Posameznik se mora, da lahko uživa svoje svoboščine, nujno podrediti vsem pravilom, ki veljajo znotraj institucije. Akademsko obnašanje posameznika je torej tisto, ki pod nobenim pogojem ne povzroča dvoma o napisanih pravilih, pač pa upošteva tudi ne-napisana pravila ter pravice in svoboščine drugih.

VASJA VACONDA

AKADEMSKA SVOBODA

Institucije visokega šolstva imajo popolno svobodo in odgovornost pri oblikovanju svojih pravil ter pri urejanju notranjih razmerij med študenti, profesorji, raziskovalci in drugimi sodelujočimi v akademskem procesu.

¹ Ameriško združenje univerzitetnih profesorjev (AAUP): Deklaracija o principih akademske svobode in službovanja, 1940, <http://www.aaup.org/>

² Edward Shils, "Academic Freedom," v Philip G. Altbach, ed., Int

³ Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III), *International Higher Education: An Encyclopedia* (Garland, 1991), 1:1–22

25-letna ruska državljanka Natalia Vid je svojevrsten akademski fenomen. Po končanem dodiplomskem študiju na Pedagoški fakulteti Maribor pred dvema letoma (prof. ang. in nem. jezika, op. p.) je v preteklem študijskem letu 2004/2005 kot edina podiplomska študentka v Sloveniji vpisala kar tri vzporedne podiplomske študijske smeri: enovit doktorski študij iz angleške književnosti, magistrski študij iz stare nemške književnosti in magistrski študij iz novejše ruske književnosti.

Moje ambicije so povezane s poučevanjem na univerzi in z znanstveno-raziskovalnim delom

Doktorat iz angleške književnosti, magisterij iz stare nemške književnosti in magisterij iz novejše ruske književnosti. Kako vse to zmorete?

Odločila sem se za tri podiplomske študije, saj sem želela nadgraditi svoje znanje iz angleške, nemške in ruske književnosti. Najbolj ustrežna možnost za samostojno raziskovalno delo, s katerim bi lahko nekaj prispevala k razvoju literarne znanosti, se mi je ponudila v obliki podiplomskega študija. Sprejeta sem bila na enovit doktorski študij angleške književnosti, kar mi omogoča neposredni zagovor doktorske disertacije po štiriletnem študiju. Prav tako razmišljam, da bi se prepisala na direktni doktorski študij tudi na ruščini, pa tudi pri študiju nemške književnosti ne vem zagotovo, če bom ostala samo pri magisteriju. Imam srečo, ker me vsi trije mentorji – dr. Kennedy, dr. Kos in dr. Javornik – zelo podpirajo pri mojem delu. Moram povedati, da je študij na vseh treh podiplomskih smereh zelo dobro organiziran, tako da nisem imela problemov s prilagajanjem vseh treh urnikov.

Poldrugo leto po vpisu ste z izpiti že na koncu. Koliko časa vam bo vzelo pisanje nalog?

V roku dveh študijskih let sem morala opraviti skupno sedemnajst podiplomskih izpitov. Malo sem resda pohitela, saj me čakajo še tri precej obsežne naloge, vendar mislim, da bom v naslednjih dveh letih zaključila tudi to. Študiju posvečam ves svoj prosti

čas, saj trenutno nisem nikjer zaposlena, tako da kar gre.

Tema vaše doktorske naloge iz angleške književnosti je kar malce strašljiva.

Tema moje doktorske naloge je gotska tradicija v viktorijanski literaturi XIX. stoletja. Odločila sem se, da bom preučila nastanek ter razvoj gotske tradicije v obdobju viktorijanske literature, saj se mi zdi, da si ta izjemno zanimiva in še dandanes popularna literarna zvrst zasluži posebno pozornost. Dejstvo je, da sem sama velika ljubiteljica gotskih novel, romanov ter poezije, zato sem si od nekdaj želela priti zadevi do dna. Da vam odgovorim še na vaše vprašanje, seveda – za gotsko literarno tradicijo je v prvi vrsti značilna atmosfera temačnosti in srhljivosti. Gotski romani se ponavadi dogajajo v temačnih starih gradovih, polnih skrivnostnih hodnikov in prehodov, kjer so glavni junaki obremenjeni s pododovanimi prekletstvi ali kakšnimi drugimi grozljivimi skrivnostmi, pod temnimi stopnišči pa se sprehajajo vampirji, duhovi in razne prikazni. Človek je vržen v nemilosten vrtinec zlih nadnaravnih sil in si lahko samo prizadeva, da se bo rešil pred neizbežnim, grozljivim koncem. Prav tako v teh zgodbah ne sme primanjkovati talismanov, grozljivih sanj, ruševin, krvi ter skritih pisem in dnevnikov. V bralcu vse to seveda vzbuja predvsem občutek napetosti in strahu. Pomislimo samo na razvpiti roman Brama Stokerja »Drakula«, ki ga ni ravno prijetno brati ponoči.

Kdaj se je v literaturi pojavila gotika?

Gotska tradicija se je začela v 18. stoletju z novelo The Castle of Otranto (Horace Walpole, 1764), sledilo pa je veliko drugih del, med katerimi sta tudi The Monk (Matthew Lewis, 1796), Melmoth the Wanderer (Charles Maturin, 1820) idr. Vpliv gotike je razviden tudi v delih drugih znanih viktorijanskih pisateljev, takšnih kot je na primer Charles Dickens. Eden izmed najbolj znanih gotskih pisateljev pa je tudi ameriški pisatelj Edgar Allan Poe, ki je v svojih novelah in nekaterih pesmih povzel osnovne značilnosti gotske tradicije.

Katerih tem pa se lotevate pri magistrskem študiju ruske in nemške književnosti?

Izbira teme za podiplomski študij ruske književnosti je bila najtežja odločitev, saj je bilo veliko tem, s katerimi sem se želela ukvarjati. Na koncu sva se z mentorjem odločila, da se bom posvetila ustvarjalnosti Mihaila Bulgakova, ki je slovenskim bralcem verjetno najbolj znan po svojih romanih Bela Garda in Mojster in Margareta. Bulgakov predstavlja izjemen pojav med pisatelji z začetka dvajsetega stoletja, saj je bil satirik, dramaturg, romanopisec, romantik in kronist svojega časa obenem. Poleg tega je živel in ustvarjal v težkem obdobju državljanske vojne, revolucije in stalinističnih represij. Težko bi samo v eni magistrski nalogi zajela celotno širino njegovega svetovnega nazora, zato sem se odločila, da

se osredotočim na biblijske motive, ki predstavljajo eno izmed idejnih središč njegove ustvarjalnosti. Na nemškem magisteriju pa sem se odločila poglobiti v tematiko izvirnega staro-nemškega epa Pesem o Nibelungih, enega izmed najlepših epskih spomenikov nemške literature, ki je zasedel posebno mesto tudi v srednjeveški dvorski literaturi.

Kje se vidite po zaključku študija?

Moje ambicije so seveda povezane s poučevanjem na univerzi in z znanstveno-raziskovalnim delom. Želim si združiti znanstveno udejstvovanje s primarnim pedagoškim poklicem. Z enkrat poteka postopek izvolitve v naziv asistentke na oddelku angleškega jezika s književnostjo na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Mislim, da bo postopek kmalu zaključen.

Zadnji dve leti se udeležujete tudi mednarodnih literarnih konferenc.

Res je. Kolikor mi čas dopušča, se poskušam udeleževati tudi konferenc. Poleg gotske tradicije se ukvarjam še z raziskovanjem ideoloških prevodov angleških pesnikov v bivši Sovjetski zvezi. Letos julija sem povabljen na konferenco v škotski Stirling, kjer bom predstavila svoje raziskovanje z naslovom Ideološki prevodi Roberta Bernsa v Sovjetski zvezi. Z isto temo sem lani nastopila na podobni konferenci na Madžarskem.

DEJAN KALOŠ

Nacionalni raziskovalni

Državni zbor je sredi decembra sprejel resolucijo o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010, ki navaja slabosti slovenskih univerz:

- zaostajanje glede kvalitete in konkurenčnosti v mednarodnem merilu,
- šibko spodbujanje ustvarjalnosti, izvirnosti, kritičnosti, samostojnosti pri izobraževanju,
- velik osip in predolgo trajajoč študij,
- skorajda ni prehajanja predavateljev iz poslovnega sektorja v pedagoški proces.

V viziji želi razviti vrhunski znanstveno-raziskovalni in visokošolski sektor, ki bo v podporo okolju in bo odločilno prispeval k tehnološkemu preboju. Od univerz pričakuje inovativnost, vrhunske objave in patente, vključevanje v evropski raziskovalni in visokošolski prostor, nove proizvode in storitve, prenos in izmenjavo znanj z gospodarstvom in inštituti. Zahteva izboljšanje kakovosti terciarnega izobraževanja in navaja naslednje naloge:

- doseči mednarodno konkurenčnost in kvaliteto raziskovalnega dela,
- odpreti se mednarodnim projektom in programom, izmenjavi študentov in učiteljev,
- povezovati raziskovalno in pedagoško dejavnost,
- ocenjevati vrhunsko znanost po mednarodno sprejetih merilih,
- zaostri habilitacijska merila ter vzpostaviti medsebojno konkurenco.

Resolucija zahteva od univerz prenovu vizije in poslanstva. Zastavlja naslednje merljive cilje:

- podvojitev vlaganj poslovnega sektorja pri financiranju RR v visokošolskem sektorju;
- rast deleža sredstev za naravoslovno-tehnični del visokega šolstva na 20 % vseh njegovih prihodkov;
- podvojitev števila vpisanih študentov na naravoslovno-tehniškem področju do leta 2008;
- povečanje števila štipendij na naravoslovno-tehniških fakultetah za 45 % do leta 2010;
- visoko šolstvo naj bi obsegalo

2/3 vlaganj v raziskave in razvoj.

Resolucija predvideva za izboljšanje učinkovitosti vlaganj v raziskave in razvoj ter kakovosti dosežkov naslednje ukrepe:

- za programe bo namenjenih največ 40 % proračunskih sredstev, osredotočenih na skupine, uveljavljene v mednarodnem merilu;
- 60 % proračunskih sredstev (vsa dodatna) bo namenjenih za projektno financiranje;
- kvaliteta raziskav se vrednoti z mednarodno priznanimi kriteriji in kazalniki Evropske znanstvene fundacije in zgornje tretjine držav EU;
- razvoj spodbudnega okolja za vrhunsko raziskovalno in razvojno delo, z najboljšimi kadri na vodilnih in vodstvenih mestih.

Prednostno se bodo financirale:

- čiste temeljne raziskave, ki izkazujejo mednarodno odličnost in potencial velike vplivnosti;
- usmerjene temeljne in uporabne raziskave z mednarodno primerljivo odličnostjo in nad 30 % sofinanciranjem uporabnikov;
- področja: informacijsko-komunikacijske tehnologije, napredni sintetični nekovinski materiali in nanotehnologije, kompleksni sistemi in inovativne tehnologije, tehnologije za trajnostno gospodarstvo, zdravje in znanost o življenju.

Vsaj ena od slovenskih univerz naj bi se uvrstila med vodilne visokošolske institucije v širši regiji, dve naj bi dosegle regionalno (Sloveni-

Iz primerjave je očitno, da ima večina naših profesorjev manj vrhunskih objav, še bolj zaostajamo po številu citatov na objavljeni članek.

ja in sosednje pokrajine) pomembnost. Univerze bodo morale v vseh pogledih izkazovati mednarodno konkurenčno kvaliteto. To naj bi dosegli z:

- ustrežnejšim financiranjem (javni in zasebni viri skupaj 2 % BDP),
- sofinanciranjem iz okolja kot merilom uspešnosti,

- uravnoteženjem mednarodnih prihodov in odhodov za učitelje in študente,
- boljšo prehodnostjo iz visokošolskega v poslovni sektor,
- razvojem podiplomskih šol v sodelovanju s tujimi kvalitetnimi univerzami (vsaj 5 % skupnih programov – joint degrees).

Glavni cilji visokošolske politike so:

- izboljšanje mednarodni ugled univerz v Sloveniji – vsaka fakulteta izbere 3–7 fakultet iz zgornje tretjine vodilnih držav v EU, ki bodo referenčne pri določanju meril za akreditacijo programov, habilitacijska merila in raziskovalno uspešnost, tj. odmevnost in visoko citirane objave;
- vsaj en univerzitetni center od-

ličnosti na 3 ali 4 fakultete;

- vsaj 5 % tujih predavateljev in 10 % tujih doktorandov;
- podvojeno število doktoratov.
- povečana mobilnost profesorjev (5 % jih bo koristilo institut sobotnega leta).

Resolucija postavlja univerzam zahtevno pot zviševanja kvalitete znanstveno-raziskovalnega dela na nivo boljših evropskih univerz. Univerzi v Ljubljani in Mariboru sta se za raziskovalni univerzi odločili že pred desetletji, zato je Slovenija po znanstvenih dosežkih na uglednem osmem mestu med 25 člani EU (Key Figures, 2005). Evropska komisija uporablja za ocenjevanje kakovosti raziskovalnega dela podatke Institua za znanstvene informacije (ISI) iz ZDA, ki zasleduje in urejuje kakovostne znanstvene objave v 4500 vrhunskih revijah po svetu. Beleži tudi, kolikokrat je bil povprečni članek v vsaki reviji citiran, kar kaže na odmevnost objavljenega dela. Odmevnost je pomembnejša od števila člankov, saj kaže pomen objave za strokovno javnost. Po njej razvršča-

program

Foto: Aleš Gjerkes

je revije in univerze,; najbolj znana je šanghajska lestvica, v kateri med 500 najboljšimi univerzami ni nobene slovenske, so pa na njej madžarske, češke, poljske univerze. Na prvih mestih prevladujejo ameriške univerze, zato se tudi EU trudi zvišati kakovost univerzitetnega, zlasti podiplomskega izobraževanja.

Univerza v Mariboru (UM) je na tej lestvici »daleč od 500 najboljših na svetu«, kot so nam sporočili avtorji. Zato je habilitacijska komisija UM predlani pripravila predlog zahtevnejših meril za izvolitve v nazive visokošolskih učiteljev. V njih je npr. za rednega profesorja zahtevala najmanj 12 objav v kvalitetnih znanstvenih revijah in odmevnost v bazah, ki jih pokrivajo indeksi citiranja v naravoslovju in tehniki, družboslovju, umetnosti in humanistiki (SCI, SSCI, AHCI). Vendar je statutarna komisija ta merila ublažila in namesto ostrejših sprejela milejše pogoje za izvolitve. Temu je lani sledila zamenjava predsednika habilitacijske komisije, odstopili so trije člani komisije in v zadnjih mesecih so bili za redne profesorje iz-

voljeni nekateri, ki prej ne bi bili. Na zadnji seji je habilitacijska komisija predlagala za izvolitve v rednega profesorja celo nekoga, ki nima objav in citatov v vrhunskih znanstvenih revijah. Senat UM je kandidatovo izvolitev zavrnil in s tem dal habilitacijski komisiji jasen znak, da je potrebno spoštovati odločitve državnega zbora.

Da drugačna usmeritev komisije in senata UM ne bi bila pravilna, kaže primerjava, ki smo jo napravili po mednarodnih merilih. Iz seznama 200 najboljših evropskih univerz smo jih vzeli osem, v Avstriji (U in TU Dunaj), Danski (TU Ko-

penhagen in U Denmark), Nemčiji (TU München), Veliki Britaniji (U Cambridge) ter za primerjavo z univerzama v Ljubljani in Mariboru še obe univerzi v avstrijskem Gradcu (TU in U). Na vsaki od teh desetih univerz smo v 13 vedah za prvih deset rednih profesorjev po abecedi ugotovili število objav in citatov v letih 1998–2003 in jih razvrstili po odmevnosti njihovih objav. Po dve univerzi smo vzeli zato, da bi bila primerjava po različnih fakultetah lažja.

Najboljše rezultate kažejo področja kemijske tehnike, matematike, strojništva, ki so tudi po mnenju

Evropske komisije elitne vede v Sloveniji. Univerza v Ljubljani je boljša na vseh področjih z izjemo matematike in zgodovine, na nekaterih je celo bistveno uspešnejša in se lahko kosa z najboljšimi. Iz primerjave je očitno, da ima večina naših profesorjev manj vrhunskih objav, še bolj zaostajamo po številu citatov na objavljeni članek. Zato bi bil čas, da se vodstva univerze in fakultet, habilitacijska komisija in senati zavedo svojega poslanstva in se iz podpovprečnosti usmerijo v kakovost znanstveno-raziskovalnega dela.

DR. PETER GLAVIČ

ZDRAVSTVO	CAMBRIDGE	MUNCHEN	KF GRAZ	UNI VIENNA	U LJ	U Mb
Povprečje						
Citati	1804.1	1272.5	629.5	537.4	149.6	65.1
Št. objavljenih člankov	41.6	50.0	14.5	32.1	10.7	8.4

KEMIJA	MUNCHEN	TU VIENNA	CAMBRIDGE	KF GRAZ	U LJ	UNI S DEN	U Mb
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	40.2	22.2	32.0	8.5	12.0	12.3	10.0
Citati	1498.7	679.3	461.5	293.7	243.9	123.8	64.0

FIZIKA	UNI T DEN	MUNCHEN	CAMBRIDGE	TU VIENNA	U LJ	T UNI GRAZ	U Mb
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	31.9	22.7	20.8	20.4	17.2	12.3	11.6
Citati	1856.7	1462.4	1263.1	930.2	462.3	211.7	146.4

KEMIJSKA TEHNIKA	UNI T DEN	MUNCHEN	U LJ	T UNI GRAZ	U Mb	TU VIENNA	CAMBRIDGE
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	20.6	17.4	17.7	6.7	9.9	10.3	10.2
Citati	568.4	334.1	341.7	154.7	113.4	53.5	31.3

STROJNIŠTVO AVTOMATIKA ROBOTIKA	CAMBRIDGE	U LJ	MUNCHEN	TU VIENNA	U Mb	T UNI GRAZ	UNI T DEN
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	10.6	20.6	4.3	2.9	7.5	1.1	1.5
Citati	249.9	103.3	41.0	31.1	24.2	4.4	3.0

ELEKTRONIKA INFORMATIKA RACUNALNIŠTVO	TU VIENNA	MUNCHEN	U LJ	T UNI GRAZ	UNI T DEN	CAMBRIDGE	U Mb
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	13.2	11.3	7.8	4.7	6.9	7.0	5.9
Citati	305.9	172.9	136.4	104.4	79.3	34.5	12.2

MATEMATIKA	CAMBRIDGE	UNI S DEN	UNI VIENNA	MUNCHEN	U Mb	T UNI GRAZ	U LJ
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	7.0	2.0	5.9	5.7	12.5	7.0	6.6
Citati	452.9	246.3	201.0	192.1	117.0	109.0	77.2

EKONOMIJA	MUNCHEN	UNI S DEN	CAMBRIDGE	UNI VIENNA	KF GRAZ	U LJ	U Mb
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	8.9	4.5	11.8	7.4	0.4	0.8	0.0
Citati	234.0	198.8	132.4	70.1	8.3	1.4	0.4

PRAVO	CAMBRIDGE	UNI S DEN	MUNCHEN	UNI VIENNA	KF GRAZ	U LJ	U Mb
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	10.1	4.0	1.0	1.6	0.1	0.0	0.1
Citati	376.4	376.2	53.2	28.7	4.8	1.6	1.5

ZGODOVINA	MUNCHEN	CAMBRIDGE	UNI VIENNA	UNI S DEN	U Mb	KF GRAZ	U LJ
Povprečje							
Št. objavljenih člankov	7.4	7.1	2.1	3.8	0.2	0.5	0.1
Citati	421.2	211.2	149.6	13.8	2.4	2.1	1.7

HUMANISTIKA	CAMBRIDGE	MUNCHEN	KF GRAZ	UNI VIENNA	U LJ	U Mb
Povprečje						
Št. objavljenih člankov	5.2	2.2	1.3	0.9	1.1	1.8
Citati	61.2	35.0	13.7	10.5	4.7	2.8

GRADBENIŠTVO	MUNCHEN	U LJ	T UNI GRAZ	U Mb
Povprečje				
Št. objavljenih člankov	4.5	2.7	0.7	1.0
Citati	156.9	42.7	19.2	5.2

LINGVISTIKA	CAMBRIDGE	KF GRAZ	U LJ	U Mb
Povprečje				
Št. objavljenih člankov	4.2	0.6	0.1	0.0
Citati	58.5	11.2	0.7	0.6

Štipendije, štipendije,

Študenti smo morda celo najbolj finančno odvisna družbena skupina. S spoznanjem, da je študentski kruh zelo tanek, se hitro sreča vsak povprečen študent ob začetku študija. Finančno neodvisnost si moramo izboriti! Ali nam pomagajo starši, kar je za povprečno družino velik zalogaj, ali se preživljamo s študentskim delom ali pa so nam vir različne štipendije. Občinske štipendije za nadarjene študente so zadnje upanje za tiste, ki niso sponzorirani iz drugih virov.

Ob vstopu na fakulteto se mladi, polni entuziazma, ob spremembah in v pričakovanju obljubljenih norih študentskih let, srečamo s – prej manj izrazito – finančno odvisnostjo. Za tiste, ki ne prihajajo iz univerzitetnih središč, in takih je največ, je stvar morda še nekoliko težja kot za (vele)meščane. Študentski dom, prehrana in prevoz predstavljajo samo nekatere od esencialnih izdatkov, s katerimi se finančno inferiorna mladina spopada. Vrstniki, ki so že zaključili s šolanjem, so že neodvisni in – sicer res trenutno – boljše socialno stanje tistih, ki so se v preteklosti trudili in pokazali manj, zna biti zelo travmatično. Država dela s politiko, ki nam v zadnjem obdobju poskuša odvzeti še tisto malo, kar nam je podarjeno, kot sta denimo možnost študentskega dela ali subvencionirana prehrana, študentom medvedjo uslugo. Če sem nekoliko sarkastičen, glede na to, da država predvideva samo en subvencioniran obrok na dan, je še dobro, da politike študentske prehrane ne koordinira njegovo visočanstvo, gospod predsednik, ker si težko predstavljam vsakodnevne oreščke in razne zeli na svojem krožniku. Če si malce sposodim Prešer-

ju za uspeh potrebno zmagovati že kot študent. V letih, ko bi se morali najbolj posvetiti treniranju malih sivih celic, še posebno zato, ker nam je po bolj splošnih srednjih šolah na voljo brezmejna konzumacija specifičnega znanja, ki pa se bo v Sizifovih borbi za delovno mesto, ki si ga želimo ali za katerega smo se izšolali, izkazalo za bolj ali manj neuporabno. Toda to je že druga zgodba.

V Sloveniji obstajajo štiri oblike štipendiranja. Glavna in osnovna oblika financiranja dijakov in študentov je realizirana s programom republiške štipendije, ki je namenjena dijaku in študentu, ki zaradi slabših finančnih pogojev ne bi imeli enakih možnosti za kvalitetno šolanje. Republiška štipendija se podeljuje v glavnem na podlagi cenzusa, torej praga bruto dohodka na družinskega člana, ki ne sme presegati 130 % bruto zjamčene plače, ki znaša 871.307 tolarjev. Druga možnost štipendiranja je Zoisova štipendija za nadarjene. Namenjena je študentu, ki izkazuje nadpovprečne rezultate na šolskem, umetniškem ali raziskovalnem nivoju. Nekoliko sporen je način vlaganja prošnje za Zoisovo štipendijo, saj kandidati večinoma predlagajo predstoj-

Foto: Ales Gjerkes

čin popolnoma odvisen od štipenditorja. To so kadrovske štipendije, ki jih posamezna podjetja podeljujejo glede na potrebo po delovni sili. V zadnjem času je opazen trend večjega štipendiranja deficitarnih poklicev, večina jih izvira iz naravoslovnih študijev. Slaba stran tovrstnega štipendiranja je popolna samovolja štipenditorja, ki suvereno odloča, komu bo podelil štipendijo. Štipendiranje prek vez? Jasno, niti ne nameravam modrovati o tem.

Ena zadnjih možnosti za študente, ki so očitno preveč premožni za dodelitev republiške štipendije oziroma niso bili spoznani za dovolj nadarjene oziroma niso izbrali dovolj perspektivnega študija, ostaja štipendiranje na lokalni/občinski ravni. In verjemite, takih študentov ni malo!

Zelo dobro je štipendijska politika urejena v občini Slovenska Bistrica. Iz proračuna je v letošnjem študijskem letu zagotovljenih dovolj sred-

stev za štipendiranje 63 posameznikov. Pri tem je zanimivo, da ta številka sovпада s številom prosilcev, torej je bila občinska štipendija dodeljena prav vsem, ki so zanj zaposlili, kar je fenomen posebne vrste, saj v drugih občinah večino prosilcev zavrnejo. Očitno je občina Slovenska Bistrica dovolj bogata in uspešna, nenazadnje je tudi šef županov, minister za lokalno samoupravo in regionalni razvoj, pred tem bil bistriški župan.

V mestni občini Maribor letos izplačujejo štipendije devetnajstim nadarjenim študentom, od tega trije študirajo v tujini. Lani so podelili 25 štipendij (5 za tujino). Pa dec gre pripisati znižanju proračunskih sredstev, kajti kriteriji in število prosilcev so skoraj identični lanskem letu. Nekoliko skregano z logiko je financiranje štipendijskega sklada. Marija Osvald Novak pojasnjuje: »Za izplačilo štipendij so zagotovljena proračunska sredstva, ne-

Ob povečanju donatorskih sredstev, če že ne večjega števila prejemnikov štipendije, bi pričakovali vsaj povišanje štipendije za tiste izbrance, ki so kriterije izpolnjevali.

na, bi lahko prehod v študentska leta, ironično, mar ne, glede na to, da so bila včasih študentska leta sinonim brezskrbnosti, poistovetili kar s »Slovesom od mladosti«. Časi se pač spreminjajo. Danes je v mitskem bo-

niki izobraževalnega zavoda ali drugi pooblaščen delavci. Na tak način gre večkrat za subjektivno oceno ali bolj nagrajevanje pridnosti kot nadarjenosti. Tretji način štipendiranja pa je najmanj reguliran in na tak na-

štípendije, štípendije ...

kaj sredstev pa prispevajo tudi donatorji.« Donatorji so v študijskem letu 2004/05 prispevali 609.840 tolarjev več kot prejšnje leto. Ob povečanju donatorskih sredstev, če že ne večjega števila prejemnikov štípendije, kar so si na MOM celo postavili za dolgoročni cilj, bi pričakovali vsaj povišanje štípendije za tiste izbranice, ki so kriterije izpolnjevali. Toda v Mariboru logika večkrat zataji. Višina mesečne štípendije za dodiplomski študij je ostala ista kot lani! Z nekaj matematične spretnosti tako pridemo do podatka, da je bilo leta 2003 za štípendiranje predvidenih 5.351.444 tolarjev proračunskih sredstev, leta 2004 9.589.212 tolarjev in lani le 5.514.900 tolarjev. Pri tem gre za sredstva, ki so bila zagotovljena izključno iz proračuna, sredstva donatorjev so namreč nihala med 2.744.688 tolarjev leta 2004, 4.567.000 leta 2003 in 3.354.528 lani. Več donatorskih sredstev, manjši skupni proračunski znesek! Gospa Osvald Novak nam je pojasnila tudi kriterije za določitev višine dodeljenih štípendij: »Višina štípendije je določena s pravilnikom o štípendiranju nadarjenih študentov in dijakov Mestne občine Maribor, ki se usklajuje z rastjo povprečne plače v Republiki Sloveniji.« Po podatkih republiškega statističnega urada je bila v letu 2005, glede na leto 2004, nominalna rast povprečne bruto plače 4,8-odstotna, realna rast pa 2,2-odstotna. Ob upoštevanju opevanega pravilnika o štípendiranju nadarjenih dijakov in študentov Mestne občine Maribor bi se morala višina štípendije povišati za podoben odstotek. Realno stanje je tako, da je štípendija za dodiplomski študij v Sloveniji ostala natančno taka kot v prejšnjem letu, čista proračunska sredstva za dodelitev študentskih štípendij pa so se znižala kar za, reci in piši, 42,5%! Upanje, da gre samo za neslano šalo in da nam g. Boris Sovič – s prefinjnim kodom – sporoča, da na jesenskih volitvah ne namerava kandidirati, je v meni umrlo ob prebiranju javno dostopnih podatkov o plačah, prispevkih in dodatkih zaposlenim v mestni upravi, ki so se začuda, verjetno na podlagi kakšnega pravilnika o višini plače na osnovi rasti na repu-

bliški ravni, povečali kar za 6,8 %.

Večina občin, ki smo jih zaprosili za podatke o štípendiranju, zagotavlja sredstva za podporo študentom iz občinskih proračunskih sredstev. Na Mestni občini Kranj in Celje pa so vključeni v širšo regijsko politiko štípendiranja.

Mestna občina Celje je lani pristopila k projektu Štípendijska shema Savinjske regije. Projekt koordinira Regionalna razvojna agencija Celje. Del sredstev skupnega proračuna je zagotovil tudi MOC, kjer pa nam niso znali natančno povedati, za kakšna sredstva gre. Še več, prosili so nas za povratno informacijo o podatkih Regionalne razvojne agencije Celje, kjer pa smo naleteli na gluha ušesa.

Mestna občina Kranj se je pridružila drugim gorenjskim občinam (z izjemo Tržiča), ki so skupaj ustanovile regijsko Gorenjsko štípendijsko shemo, z namenom financiranja štípendij za deficitarne poklice, saj so tendence v večini občin kazale na to, da za posamezna delovna mesta ni mogoče dobiti ustreznega kadra. Tovrstno širše povezovanje lahko v zdravih razmerah prav gotovo prinese več možnosti za štípendije tudi študentom iz revnejših občin, saj se sredstva porazdelijo v skupni fond.

Nekoliko drugače imajo štípendijsko politiko zastavljeno na Mestni občini Ljubljana. Namreč, za razliko od ostalih, štípendirajo študente za celotno izobraževalno obdobje, torej od odobritve štípendije do konca študija. Tako vsako leto dodelijo toliko novih štípendij, kolikor je oseb, ki so zaključili s študijem ali pa do štípendije niso več upravičeni. Proračunska sredstva se tako večajo z rastjo višine štípendije, kajti število štípendistov je vsako leto natančno 150. Poleg tega so upravičenci združeni v klub štípendistov, ki z MOL aktivno sodeluje pri pripravi različnih projektov in promocije štípendistov kot oblike povezovanja mladih z bodočimi delodajalci.

Večina občin podeljuje tudi štípendije tistim študentom, ki so se odločili za študij izven meja Slovenije. Pri financiranju šolanja v tujini spet negativno izstopa Mestna občina Maribor, ki je višino mesečne štípendije v letošnjem letu znižala za 11.600 tolarjev in jo izenačila z višino štípendije za študente, ki študirajo doma. Je to morda poskus izboljšanja slabega vpisa na mariborske fakultete, predvsem na tehnične študije, ali politika spodbujanja perspektivnih študentov za študij v Mariboru. Pragmatizem po mariborsko.

Pravijo, da je denar sveta vladar. Tega se še najbolj zavedamo tisti, ki ga nimamo. V slovenski, turboevropski družbi, so na področju višjega in visokega šolstva vedno bolj opazne tendence politike, ki temelji na »demokratičnem« načelu študija za bogate. Kakšen sanjač bi dejal, da bi bilo v državnem interesu, če bi država začrtala program, ki bi dolgoročno prinesel boljše, bolj učinkovite in sposobnejše kadre, kot pa preveliko število študentov reducirala po principu več imaš več veljaš.

Protislovja v slovenskem štípendijskem sistemu izraža veliko število nadarjenih in uspešnih študentov, ki nimajo nikakršne finančne opore s strani države, čeprav briljirajo tako na fakultetah kot izven njih. Smotno bi bilo poskrbeti za več študentov, ki bi prejeli podporo, četudi bi prejeli manj denarja, toda marsikje število štípendistov reducirajo. Nezasodnost na področju občinske štípendijske politike si zaslužijo predvsem na Mestni občini Maribor. Nejasnosti in protislovja iz zgornjih odstavkov pričajo o tem, da v štajerski metropoli za študente ni poskrbljeno tako, kot bi nekateri radi prikazali. Predin je že dobro vedel, ko je zlagal verz »o moj Maribor je tak fejš nor«. MATJAŽ GERM

Foto: Aleš Gjerkeš

V Ukrajini še vedno velja princip

»**V**tipluhi sem že tri leta. Pobegnil sem za božič, ker je bil oče pijan in me je pretepel. Oče ne živi pri nas, le tu in tam se oglasi. Mama je sama in tudi pije. Pobegnil sem že večkrat, a sem se čez čas vrnil.« To je le ena izmed zgodb ukrajinskih cestnih otrok, ki jih proučuje Andrej Naterer, mladi raziskovalec in asistent na oddelku za sociologijo na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Prvič se je podal v »državo, kjer trgujejo s človeškimi organi« leta 2000, od tedaj pa se tja redno vrača. Začetna groza se je spremenila v način življenja, saj pravzaprav ne mine dan, ko se ne bi ukvarjal s »svojo« Ukrajino in otroki iz tipluhe – podzemne toplovodne napeljave.»

Ni veliko ljudi, ki bi jih zanimale subkulture, oziroma ni veliko takšnih, ki se odločijo, da bodo nekaj časa za voljo raziskovanja preživeli na cesti. Kaj je bilo tisto, kar vas je pripeljalo do te točke, do dneva, ko ste si rekli, da boste raziskali otroke iz tipluhe in šli v Ukrajino? Bili ste namreč prvi antropolog, ki se je spustil v kaj takega.

Kaj je bilo tisto? Da me je moja bivša punca po skoraj osmih letih zapustila. Kaj zapustila! Z drugim je šla, kar je za (mlajšega) moškega še sto-krat huje. Danes to mogoče zveni smešno, a se je v resnici tako zgodilo. No, radoveden sem bil že od nekdaj in prehod s srednje šole na fakulteto je na meni pustil velik vtis, še posebej ko sem se prvič seznanil s sociološkimi in antropološkimi teorijami. Vedno sem se spraševal, ali so se stvari, ki so na veliko opisane v teh teorijah, v resnici zgodile na tako so-

čen in razburljiv način. Vedno pa sem si želel tudi kake pustolovščine, tako v stilu Indiane Jonesa. Čisto po naključju sem tako leta 1999 na seminarju v Avstriji spoznal človeka, ki je v Ukrajini vodil potujoče lutkovno gledališče. Povedal je, da se ukvarja tudi s humanitarnim delom, in takoj pritegnil mojo pozornost. Ko sem mu omenil, da želim pomagati, me je z velikim navdušenjem povabil k sodelovanju. Šlo je za Ukrajino, ki je bila takrat v mojih očeh nekaj strašnega. Že sama misel na državo, »kjer trgujejo s človeškimi organi«, mi je vzbujala grozo. Tako sem se kako leto igral z mislijo, da bi šel. Bolj kot razmišljal, sem seveda sanjaril, kako bi bilo, če bi šel, kaj vse bi doživel in podobno. Vseeno pa je tako razmišljanje pri meni ustvarilo neko kritično maso in potreben je bil le še detonator, ki bi dal iskro. No, in potem se je zgodilo. Nekega dne sem se zavedel, da sem ostal sam, brez vsega, da lah-

ko torej grem v Ukrajino in umrem, ker tako nimam več kaj izgubiti.

S »projektom« ste začeli zelo mladi. Poguma in volje vam ni manjkalo. Kje pa ste dobili potrebna finančna sredstva in kako sta reagirala starša?

Starša sta najprej seveda debelo pogledala in si sprva s tem nista belila glave. Najbrž sta mislila, da je to le trenutna muha in da ne bom šel. Ko pa se je izkazalo, da mislim smrtno resno, sta zagnala vik in krik. No, tudi to ni zaleglo, tako da sta se z idejo počasi sprijaznila in mi, hočeš nočeš, začela pomagati pri mojih pripravah na odhod. Tako se imam pri svojih začetnih raziskovalnih podvigih zahvaliti predvsem njima ter njuni finančni in moralni podpori. Brez tovrstne pomoči bi iz vsega verjetno nastalo bolj malo, saj je bil to moj edini finančni vir, poleg lastnih prihrankov, seveda. Slovenske organizacije, ki naj bi se ukvarjale s podporo mladinskih projektov, imajo očitno več posluha za likovne kolonije, nogometne tekme ali čebelarke mitinge kakor za raziskovalno dejavnost. Seveda sem pošiljal prijave na projekte, prošnje za sponzorstva, snubil te in one, pa se ni zgodilo nič. Na koncu sem se moral soočiti z dejstvom, da bom moral še naslednjih šest mesecev delati v nočni izmeni v McDonalds-u, če se bom v resnici odpravil na pot. Na začetku je bilo sicer nekoliko težje, a ko sem uvidel, da sem v bistvu odvisen od samega sebe in bom torej stvar v vsakem primeru speljal, sem v tem spoznal veliko prednost. Seveda pa je potreben pogum, a verjemite, če bi vedel, kaj vse se mi bo dogajalo, bi ostal doma. A spoznal sem, da ne morem brez nje. Ukrajina je bila sprva moja želja. Ko sem jo doživel prvič, sem potreboval kar nekaj časa, da sem dojel, kaj vse sem videl. Z veliko ljudmi sem se pogovarjal, nihče mi ni znal pomagati. Začetna groza je postala obveza, če razumete.

Pred šestimi leti ste torej prvič obiskali Ukrajino. Kaj ste kovali in kakšno stanje vas je dejansko dočakalo?

Prvič sem se v Ukrajino odpravil skoraj kot turist. Stanje me je seveda po eni strani popolnoma presenetilo, po drugi pa do konca šokiralo. V Ukraji-

ni so se namreč po njeni osamosvojitvi izoblikovale socialne skrajnosti. Na eni strani peščica ljudi, ki so jim družbeno-politične spremembe prinesle ogromno premoženje ter razpolagajo z veliko ekonomsko in politično močjo, na drugi strani pa je ostanek, torej večina, ki je pristala na preživetje. Seveda se je situacija v zadnjih letih nekoliko popravila, vendar močna polarizacija v družbi obstaja. Tisto, čemur bi lahko rekli srednji sloj, se je sicer izoblikovalo, vendar so se tudi skrajnosti poglobile. Brezposelnost, na primer, sploh ni največji problem. Veliko večji problem so ljudje, ki so zaposleni, pa s svojo mesečno plačo ne morejo preživeti. Leta 2005 je povprečna plača, torej plača medicinske sestre ali učitelja, v Ukrajini znašala približno 340 griven, kar je okoli 13 tisoč tolarjev, pokojnina pa je bila še za kak tisočak ali dva nižja. Minimum, ki ga je država predvidela za preživetje, pa znaša 470 griven, kar nanese okoli 19 tisoč tolarjev. Glede na to, da je razlika med mesečno plačo in dejansko potrebnim denarjem prepuščena domišljiji posameznika, ni čudno, da sta obseg sive ekonomije in porast kriminala tako velika. No, v taki situaciji so se znašli tudi otroci.

Prav prvi stik z njimi je bil najtežji. Do otrok je tako ali tako vedno težko pristopiti. Nekateri so vas imeli celo za zločinca, ki jih bo podkupil, nato pa ubil, je tako?

Ja, bil sem že vse, od socialnega delavca in sponzorja do Amerikanca, morilca in pedofila. Na začetku so me te stvari še prizadele in sem si jih jemal k srcu. Čez čas pa dobi človek trdo kožo. Zadnjo večjo žurko so mi v Makeevki pripravili policisti, ki so me aretirali in mi zagrozili z desetimi leti zapore. Izpustili so me proti podkupnini, po hitri intervenciji moje prijateljice pa so mi naslednji dan tudi vrnili denar in se mi lepo opravičili. Ja, dodobra so mi začinili takratni obisk Ukrajine. Vse skupaj je bil splet nejasnih okoliščin, ko sem sredi parka ostal sam z velikim številom narkotikov, ki so seveda prepovedani. Otroci so se namreč razbežali in policistom sem moral razložiti, kdo sem in da otrokom pravzaprav želim pomagati. Seveda niso razumeli. Ampak končalo se je srečno.

Kakšno je pravzaprav življenje teh otrok? Nekaj jih živi celo v tipluhah.

Andrej Naterer

Če ne vidiš, potem ne obstaja

Kako poteka njihov dan?

Otroci, ki jih danes srečamo na ukrajinskih cestah, so že pravi veterani in mojstri preživetja. Večina jih živi na cesti že skoraj deset let. Organizirani so v skupine, ki kažejo značilnosti subkultur s svojo lastno identiteto. Otroci niso nomadi; skupine živijo na določenih točkah v mestu, imajo svoj teritorij, v katerega spadajo ponavadi tržnica, avtobusna ali železniška postaja, nakupovalno središče in seveda tipluha oz. podzemna toplovodna napeljava, v kateri prenočujejo. Ta toplovodna napeljava je ponavadi v bližini tržnice in predstavlja središče njihovega življenja, ne le v geografskem smislu. Pomeni namreč razliko med življenjem in smrtjo v ostri ukrajinski zimi, ko se temperature spustijo tudi do minus 30 stopinj Celzija. Otroci tako večino časa preživijo na tržnici ali pa v bližini tipluhe. Do svojega teritorija imajo prav poseben odnos, saj je to osnova za njihovo preživetje. Otroci tako igrajo pomembno vlogo v življenju tržnice, kjer opravljajo manjša opravila in si s tem zaslužijo kaj hrane, obleko ali celo kaj denarja. Da bi kdo kradel na svoji tržnici, oropal kakega pijančka ali pa razbil steklo na trgovini, nikomur niti na misel ne pride.

Otroci se omamljajo z lepilom in podobnimi sredstvi.

Inhalanti, torej lepilo, barve in bencin, so bili dolgo najbolj priljubljena oblika omamljanja med cestnimi otroci. Večina jih tudi pije alkoholne pijače in kadi. V letu 2005 pa se je začela pojavljati nova oblika intravenoznega uživanja mamila, ki se imenuje baltuška. Baltuška je mešanica zdravila za gripo, ki se imenuje efekt, kalijevega permanganata, kisa in vode. Kljub temu da je mešanica ilegalna in je zagrožena kazen za posedovanje baltuške deset let zapora, je vse sestavine mogoče kupiti v prosti prodaji, torej v lekarni, na tržnici ali pri preprodajalcih. Otroci uporabljajo baltuško tudi po petnajst- ali dvajsetkrat na dan. Vsak otrok si tako na dan v žilo stisne približno dva decilitra te tekočine. Kljub temu da mešanica ne povzroča neposredne fizične odvisnosti, ki bi jo bilo mogoče občutiti v obliki abstinenčne krize, uživajo drogo brez prekinitev. Edina razlaga, ki jo lahko ponudim, je, da gre najverjetneje za obliko socialne odvisnosti, kar pa seveda nič ne omili fizičnih posledic, ki

jih mešanica pušča. Že po osemmesečni uporabi so pri otrocih opazne motnje v motoriki, verbalnem izražanju in kognitivnih sposobnostih. Dva so iz skupine že odpeljali na psihiatrični oddelek.

V Ukrajino se redno vračate, nazadnje ste bili tam pred mesecem dni. Še vedno živijo na cesti isti otroci? Kako gledajo na vas? Gre za obojestransko pogrešanje in srečo, ko se spet vidite?

Nedvomno lahko rečem, da smo zelo dobri prijatelji. Konec koncev se poznamo že kar nekaj časa, merjeno v letih. Težko bi z besedami opisal naš odnos. Poznamo se osebno, neposredno, z vsemi osebnimi zgodbami in socialnimi mrežami vred. Razlika je le v tem, da jaz živim nekaj tisoč kilometrov stran, da me nekaj časa ni in da se potem spet vrnem. Ko pa se vrnem, je spet vse po starem. Lahko bi rekel, da zadnjih nekaj let živim nekje na sredini, fizično, še bolj pa mentalno.

V tem času ste slišali veliko različnih zgodb, se vas je katera še posebej dotaknila?

Zgodb je veliko, neskončno in vsaka posebej je zanimiva, hkrati grozna in totalno očarljiva. Problem je le v tem, če bom sedaj začel o tem govoriti, me ne bo mogoče več ustaviti!

Kdo je po vašem mnenju kriv za nastanek te subkulture? Država ne naredi ničesar, da bi ta pojav zmanjšala?

Država se trudi, kolikor lahko, in to na način, ki tem otrokom naredi življenje še težje. Otroke preganjajo, saj v Ukrajini še vedno velja princip »out of the sight-out of the mind«, torej če ne vidiš, ne obstaja. Socialnega programa pomoči še ni, je pa država naredila velik korak naprej pri reševanju problema cestnih otrok – sprejela je kategorijo »cestni otrok«, kar pomeni, da cestni otroci v Ukrajini zdaj tudi uradno obstajajo, kar je po mojem mnenju začetek reševanja problema na sistemski ravni. Do pred kratkim pa, uradno seveda, cestnih otrok v Ukrajini ni bilo, zato tudi ni bilo nobene uradne statistike. S problemom cestnih otrok se danes ukvarja veliko organizacij, vladnih, nevladnih, tudi tujih, vendar nobena od njih nima izdelanega programa, ki bi v resnici funkcioniral, torej odpravil problem ali pa vsaj omilil njegove posledice. Večina programov deluje

neučinkovito, s svojim delom ohranjajo otroke na cesti in v prid tej, dokaj ostri trditvi je dejstvo, da število cestnih otrok v Ukrajini narašča. Seveda pa problem ni izključno enostranski, naša se tudi na posamezne otroke, njihovo družinsko situacijo, individualne motivacije za bivanje na cesti, skupino, v kateri živijo, in občo socialno klimo v Ukrajini. Prva generacija cestnih otrok v Ukrajini je sicer res pristala na cesti predvsem zaradi družbenopolitičnih sprememb, ki so zajele Ukrajino ob njeni osamosvojitvi. Socialna kriza, ki je nastopila kot ena od posledic teh sprememb, je uničila mnoge družine, starše pahnila na rob revščine, v kriminal ali celo samomor in otroci so iz take situacije ušli na cesto. Pomembno pa je poudariti, da so se zadeve v Ukrajini izboljšale, družine so si opomogle, izoblikovale pa so se tudi alternative v obliki sirotišnic, internatov, prevzgojnih domov in komun. Otroci pa vseeno ostajajo, še več, njihovo število se povečuje in pojavljajo se že zametki druge generacije cestnih otrok – torej cestni otroci cestnih otrok. Vse kaže, da je življenje na cesti zavestna odločitev, odločitev, da izmed vseh ponujenih alternativ otrok izbere ravno cesto. Videti je, da cestni otroci že predstavljajo stalnico v skoraj vseh ukrajinskih mestih, in obstaja nevarnost, da bo ta fenomen dobil tudi v Ukrajini status normalnosti, podobno kot ima življenje na cesti status socialnega nivoja na primer v Indiji in je za tamkajšnje razmere popolnoma normalen.

Delate kakšne dnevniške zapiske? Kdaj boste raziskavo zaključili oz. lahko pričakujemo kakšno knjigo o otrocih iz tipluhe?

Vodenje zapiskov sodi k delu antropologa. K izvajanju terena sodi pisanje dveh dnevnikov; strokovni dnevnik, ki služi sistematizaciji zapiskov s terena, in osebni dnevnik, ki služi predelovanju kulturnega šoka. Dolgo časa sem se spraševal, če kulturni šok zares deluje, če se človek res sesuje. Res je, v resnici deluje, že prvič sem se raztreščil na tisoč koščkov, in vedno ko sem se vrnil domov in se pripravil, da me naslednji šok ne bi dotolkel, me je zadel na nov, popolnoma nepričakovan način. Nikoli ne vem, kako se bom odzival na kulturni šok. Včasih sem depresiven, včasih vznemirjen, včasih nič ne morem. Včasih se tudi jočem, pa ne zara-

di žalosti; enostavno sedim, se tresem in tečejo mi solze. Ko se mi je to zgodilo prvič, sem bil totalno presenečen nad samim sabo, malone osupel. Cela zadeva se je odvila popolnoma kot fizični refleks telesa, brez vsakršne racionalne intervencije. Nekajkrat sem se celo odločil, da bom zaključil s to Ukrajino, pa mi do sedaj še ni uspelo. Leta 2003 sem pobegnil celo v Indijo, pa mi je Ukrajina sledila. Videti je, da je to zame ena tistih stvari – ko z njo začneš, ne moreš odnehati. Trenutno imam na ukrajinskem terenu odprtih kar nekaj bojišč. Svoje osebne dnevnike predelujem v obliko besedila, saj nameravam izdati zbirko dnevnikov v knjižni obliki. Druga stvar je zbirka case-studyjev cestnih otrok, s katero bi rad predstavil individualne zgodbe otrok, ki že nekaj časa živijo na cesti, njihov pogled na svoje življenje in videnje našega sveta. Knjiga bi naj izšla s pomočjo subkulturnega azila in glede na to, da sem jim obljubil, da bom do konca poletja s pisanjem končal, bom moral kmalu kar krepko zagristi v material, ki sem ga letos prinesel iz Ukrajine. Ob vsem tem napišem še kak članek ali prispevek, oddrdram kako predavanje, mislim pa, da je prišel tudi čas, da začnem intenzivneje delati na svoji doktorski nalogi. In tega me je pravzaprav strah; da bom končno z vsem tem materialom moral nekaj narediti, ne samo o tem pripovedovati.

Kaj pravzaprav želite z raziskavo?

Na vprašanje, kaj bi z vsem skupaj rad dosegel, ne morem odgovoriti enoznačno. Ko sem bil še dodiplomski študent, bi nedvomno odvrnil – rad bi diplomiral; ko sem diplomiral, bi rekel – rad bi se soočil s svojo najhujšo nočno moro in se rešil; ko sem se rešil, sem jo pogrešal in se vrnil ... Danes je to moj način življenja. Ne vem, če mine dan, ko ne bi imel opravka z mojo Ukrajino.

Za konec, koliko ukrajinsčine že znate?

Hja, po ukrajinsko znam le nekaj besed. Moji prijatelji namreč živijo v delu Ukrajine, kjer je pogovorni jezik ruski. Ruščina mi gre pa kar dobro. Pravzaprav sem z njo zelo zadovoljen, še sploh zaradi dejstva, da se je nisem nikdar učil v šoli in da prihaja moje znanje v celoti iz tipluhe. Sicer pa le stvari iz tipluhe zares štejejo!

DASA PURGAJ

Protiamerikanizem z razlogom

Protiamerikanizem, ki ga George W. Bush danes ugotavlja na Bližnjem vzhodu in drugje po svetu, je mirno mogoče opazovati tudi kot globalni upor proti duhu ameriškega nacionalizma, ki oblikuje in navdihuje ameriško zunanjo politiko.

Štiri leta po grozljivem terorističnem napadu v ZDA je mednarodno javno mnenje o Američanih in njihovi državi precej spremenjeno. Globoko sočutje in simpatije ob tragediji 11. septembra so se po afganistanski, še zlasti pa po iraški vojni, marsikje spremenile v neprikrito antipatijo. Čeprav je k omenjenemu obratu gotovo odločilno prispevala ameriška trda politika do Iraka, protiamerikanizem, nad katerim vsake toliko časa potarnajo ameriški predsednik in njegovi somišljeniki, ni samo posledica le-te, še manj pa ga je mogoče natančno locirati na določen del sveta. Največ protiameriških čustev tačas razumljivo premorejo na Bližnjem vzhodu, vendar jih je, zlasti v povezavi z dogajanjem v regiji in nasploh z ameriško zunanjo politiko, mogoče zaslediti tudi marsikje v Evropi. Protiamerikanizem je danes vsekakor zelo izmuzljiva in kočljiva aktualna tema, ki gotovo odraža veliko več kot le strah pred samovoljnimi odločitvami ZDA oziroma strah pred arogantnim hegemonom. Vznemirjenje zaradi ZDA je namreč mogoče opazovati tudi kot globalni upor proti duhu ameriškega nacionalizma, ki oblikuje in navdihuje ameriško zunanjo politiko.

Paradoksi ameriškega nacionalizma

Ker se nacionalizem običajno definira kot prepričanje o etnični superiornosti, se trditve o ameriškem nacionalizmu (nacionalizmu nacije emigrantov) na prvi pogled morda zdijo privlačne za lase. Toda ameriški nacionalizem, čeprav prikrit, po mnenju nekaterih kritikov ameriške politike še kako obstaja. Namesto na

prepričanosti o etnični superiornosti slednji namreč temelji na prepričanosti o superiornosti ameriških demokratičnih idealov oziroma superiornosti ameriških političnih vrednot in institucij. Čeprav se ameriški nacionalizem razlikuje od drugih nacionalizmov, saj ne temelji na prepričanosti o kulturni in etnični superiornosti, poznavalci menijo, da ni prav nič manj nevaren, kadar ga za svoje cilje izrablja vladajoča elita.

Kot je za ameriško revijo Foreign Policy nekoč ugotavljala Minxin Pei, sodirektorica kitajskega programa pri Carnegievski ustanovi za mednarodni mir, bi se morala vsaka raziskava

hvaležno početje predvsem zaradi dveh paradoksov ameriškega nacionalizma. Prvi je v tem, da se ZDA, čeprav so zelo nacionalistična država, običajno ne vidijo kot take, in drugi, da kljub visoki stopnji nacionalizma v ameriški družbi ameriški tvorci politike neverjetno slabo sprejemajo moč nacionalizma v ostalih družbah ter ne kažejo ne znanja ne občutljivosti pri ukvarjanju z njegovimi manifestacijami drugod.

Nacionalizem je tudi v ZDA »umazana« beseda, saj je povezan s preziranjem ter predstavami o nadvladi. Tisti, ki v ZDA odločno zavračajo očitke o ameriškem nacionalizmu, pa

analizem definira kot občutke etnonacionalne superiornosti, žal pa so, kot meni Peieva, v vsakdanjem življenju psihološke in behavioralne manifestacije nacionalizma in patriotizma nerazločljive, tako kot je takšen tudi vpliv obeh tovrstnih občutij na politiko.

Ne protiamerikanizem, temveč protibušizem

Dejstvo je, da v raziskavah javnega mnenja Američani med vsemi zahodnimi demokracijami nenehno kažejo najvišjo stopnjo nacionalnega ponosa. Niso le neskončno ponosni na svoje vrednote, temveč jih imajo celo za univerzalno uporabne. S trditvama »Dobro je, da se ameriške ideje in običaji širijo po svetu« ter »Všeč so mi ameriške ideje o demokraciji« se tako strinja kar 79 in 70 odstotkov Američanov. V Evropi, prav tako braniku liberalizma in demokracije, ter drugod po svetu niso podobnih pogledov. Po eni izmed raziskav med zahodnoevropskimi državami namreč odobrava širitev ameriških idej in običajev manj kot 40 odstotkov vprašanih, ameriške ideje o demokraciji pa so všeč manj kot 50 odstotkom.

Zakaj zelo nacionalistična družba sebe ne vidi tako, je posebno vpra-

»Vsaka raziskava globljih vzrokov protiamerikanizma bi se morala začeti z introspektivnim pogledom na ameriški nacionalizem.«

globljih vzrokov protiamerikanizma pravzaprav začeti z introspektivnim pogledom na ameriški nacionalizem, vendar je za to nalogo, ki namiguje na resne pomanjkljivosti karakterja nacije, v ZDA bojda malo navdušenja. Tamkaj ukvarjati se s pogoji za današnje rastoče sovraštvo do ZDA je po Peievi precej ne-

vendarle priznavajo, da so Američani, kot celota, zelo patriotski. Ko so prisiljeni pojasniti razliko med patriotizmom in nacionalizmom, ti skeptiki običajno ugotavljajo, da so med njima sicer razlike, vendar ne bistvene. Politična znanost je sicer ugotovila razliko s tem, ko patriotizem enači s privrženostjo deželi in naci-

šanje. Vzrok za ta paradoks se najbrž skriva v dejstvih, ki v ZDA podpirajo nacionalizem. Dosežki v znanosti in tehnologiji, vojaška moč, ekonomsko bogastvo in globalni politični vpliv nedvomno generirajo močan nacionalni ponos.

Ameriški predsednik George W. Bush, ki mu je ugled ZDA uspelo spraviti na najnižjo raven v zgodovini, v svojih govorih velikokrat uporablja sintagmo ameriško prepričanje. Težava je v tem, da je v ameriških očeh superiornost tega prepričanja samoumevna, pravijo kritiki ameriške politike, meneč, da v Evropi nikoli ni šlo za krepitev protiamerikanizma, temveč zgolj protibušizma. Tudi na Bližnjem vzhodu danes mnogi zatrjujejo, da nimajo ničesar proti Američanom, temveč le proti Bushovi politiki.

Mešani občutki na tujem

Ameriške politične institucije in ideali, povezani z nekaterimi praktičnimi dosežki, so Američane utrdili v prepričanju, da morajo biti njihove vrednote pač univerzalne. V nasprotju s tem Američani sleherni napad nase vidijo predvsem kot napad na lastne vrednote. Kako že so ameriške elite in javnost interpretirale teroristični napad 11. septembra 2001? Preprosto je bil označen kot napad na ameriške demokratične svoboščine in institucije, v vzroke zanj pa se ni poglobljajal nihče. Veliko sprenevedanja je ameriški politiki mogoče očitati tudi, ko v imenu suverenosti »minira« globalne institucije, kot so kjotski protokol ali mednarodno kazensko sodišče, ter zasleduje le lastne interese. Da tovrstno obnašanje spodkopava mednarodno kredibilnost ZDA, ni dvoma, prav tako pa ne more biti dvoma o tem, da ameriški nacionalizem, kot svojevrstna zmes političnega idealizma in nacionalnega ponosa, na tujem zbujajo mešane občutke. Ni jih sicer malo, ki občudujejo njegov univerzalizem in optimizem ter priznavajo nujnost ameriške moči in vodstva, ki naj bi svet pripeljala do miru in napredka, toda mnogo je tudi takih, ki ga odločno zavračajo kot izraz nadutega, o lastni pravičnosti prepričanega tiranstva. Ko ameriški nacionalizem s svojimi protislovnostmi vred poganja državno zunanjo politiko, to vsekakor spodbuja protiamerikanizem. Dobro bi bilo, ko bi »žrtve« le-tega kdaj pa kdaj pometle tudi pod svojim pragom.

DARIO SVETEJ

V Sloveniji smo verjetno že blizu vrhunca dedemokratičnih procesov. Ena izmed najmanj skritih in nesramežljivih manifestacij globinskih sprememb v družbi, premen v političnih preferencah in javni rabi razuma se kaže v novem razumevanju demokratičnih procedur. Te bi skupaj s političnimi odločitvami morale biti karseda transparentne. Pokažimo, da si gospodje na oblasti predstavljajo transparentnost dela na zelo izviren, z vsemi demokratičnimi standardi skregan način.

Plonk demokracija

Pustimo ob strani javna ugibanja, da se gospodarske in lastniške spremembe v največjih slovenskih podjetjih, še posebej v lasti države, odvijajo po diktatu z vrha. Isto se dogaja v šolstvu, kulturi, medijih, javni upravi. Oglejmo si zgodbo, ki je bila zaradi svoje narave vsem na očeh: sprejemanje novega zakona o RTV in njegovo uvajanje v življenje. Najprej so nam zatrjevali, da bo recimo programski svet RTV nepolitičen. Da bo vsak član mandatno volilne komisije glasoval po svoji vesti in avtonomno in da bo v tem svetu maksimalno izražena volja civilne družbe, torej vsakega državljana naše države. Kaj se je zgodilo zares?

Poslanci iz vladajoče koalicije so v tej komisiji namesto po svoji vesti glasovali po plonk lističih! Ko je poslanec SD Dušan Kumer v državnem zboru 11. januarja 2006 pomahal z njim, tega nihče ni mogel zanikati: plonk lističi so vsebovali natančna navodila, koga morajo poslanci obkrožiti. Na listku je ob poimenskem seznamu pripis »Glede podpore v drugem krogu se bo še dogovorilo« in »Pri glasovanju glejte imena in priimke. Številke pred kandidati niso fiksne«. Jasno je, da obstoj takih seznamov povsem izključuje interpretacijo o glasovanju po svoji vesti in dopušča ne le možnost vnaprejšnje uskladitve, temveč tudi izbire po ukažu »od zgoraj«.

Takšen dosežek, kar primerno in ustrezno imenovan za »plonk demokracijo«, je postavil nov mejnik v dedemokratizaciji Slovenije. Ko sem se javno obrnil na poslanca NSi Alojza Soka, najbolj glasnega med zagovorniki avtonomnega glasovanja, ki ga je čez noč zamenjal za plonkanje, mi ni odgovoril (Večer, 21. 1. 2006). Ko sem se javno obrnil na dr. Staneta Grando, s plonk lističi v roki izbranega novega predsednika sveta RTV, mi tudi ni odgovoril (Večer, 7. 2. 2006). Omenjena gospoda sta pokazala, da se jima ne zdi vredno na javno vprašanje dati pojasnilo demosu – ljudstvu torej, ki ju jo postavilo na javni funkciji! Ko sem se obema za vneto

molčečnost od srca želel zahvaliti – tacita quaedam habentur pro expressis, kar je zamolčano, lahko imamo včasih za izrečeno – mi tega v Večeru več niso objavili. Mimogrede, ta časopis o stalinistični sceni s plonkanjem sploh ni poročal. Nerodna reč, če vas mediji ne obveščajo, kako se vaša država dedemokratizira, a po svoje razumljiva po tistem, ko medijske hiše kot domine padajo pod poveljstvo novih oblastnikov.

Pač pa sta za nameček oba imenovana te mesece javno zatrdila, da sta ponosna kristjana, medtem ko je Granda pripomnil, da je edina stvar, ki je res ne mara, laganje. Sokova apologetika, češ da je v Sloveniji 70 odstotkov kristjanov in da je temu ustrezno razumljivo, da je takšna tudi proporcionalna zastopanost kristjanov v programskem svetu RTV, je seveda zlagana, kot je sfabriciran podatek o odstotkih. Ta ideološka ždanovščina se torej več ne skriva: naravnost se legitimira in tudi priznava versko obarvanost članov programskega sveta RTV. Še posebej moramo biti Soku hvaležni za priznanje, da je šlo v primeru članov sveta za politične nastavitve – iskrena beseda, dana v državnem zboru!

Posebna zgodba je gospoda Grande zavezanost resnici: njegov pristanek v programskem svetu po plonkanju poslancev pove, da je v svoj prezir do laži pripravljen vnesti tudi kakšno izjemo zase, če ga ta pripelje do statusa, recimo predsedniškega stolčka. Ko so ga vprašali za mnenje o letošnjem poročilu ameriškega zunanjskega ministrstva o človekovih pravicah, kjer pisci okrajo tudi vladno vplivanje na medije, je Granda zamahnil z roko: »Ali hoče Amerika soliti pamet Evropi? Takšna poročila se mi zdijo sicer zelo zabavna, vendar se z Ameriko ne identificiram v nobenem pogledu. Na ameriške ocene, če povem po pravici, ne dam nič.«

Čisto razumljivo: le čemu bi se zgledovali po 230 let stari demokraciji, če pa smo sredi živahnih procesov, ki – z njegovimi besedami – nanjo ne dajo nič?

Obletnica

Ne vem prav dobro, koliko ljudi danes še sploh ve, za kateri datum gre, če jim človek omeni 20. marec 2003. Komu sploh še kaj pomeni. A jaz se ga spomnim vsako leto. Za vsako obletnico. Saj gre za datum, ki je v marsičem spremenil moje življenje. Kar pa je v resnici povsem nepomembno. V primerjavi s tem, koliko ljudem v Iraku je ta datum uničil, celo končal življenje. Kajti to bo za njih za zmeraj ostal datum začetka ameriške okupacije Iraka.

Datum začetka neke vojne, torej. Neke vojne, ki med številnimi vojnami, ki so in ki še vedno pestijo ta naš svet, v resnici ne bi smela biti prav nič posebnega. Vojna kot vojna pač. Neki norci so si še enkrat izbrali orožje, da rešujejo svoje probleme. Orožje. In ne drugih sredstev. Torej nič posebnega. Nič pretresljivo novega. Pač nekaj, na kar bi se vsekakor morali že navaditi.

A ni čisto tako. Ne samo zato, ker se jaz sama na vojne pač nikakor ne morem navaditi. Niti ne v smislu, da bi mi bile normalne. Niti ne v smislu, da bi se mi pač zdelo, da vojne morajo biti. Da ni druge poti. Ker po mojem je vedno druga pot. Je celo zelo veliko drugih in drugačnih poti. Le da jih ljudje iz meni povsem nerazumljivih vzrokov menda ne vidijo. Čeprav v resnici sama v to »nevidenje« dvomim. Se mi zdi, da je to »nevidenje« prej izgovor. Maškara. Ideološki maneuver. Pač zato, da vojna lahko je. Da se izkaže kot nujna. Potrebna. In humana.

Seveda se je prav ta ideološki maneuver izpeljal tudi ob ameriškem napadu na Irak. Sama se ga še povsem natančno spomnim. Spomnim se prestrašenosti mojih znancev in prijateljev na Havajih, kjer sem takrat živela. Prestrašenosti, povezane z 11. septembrom. Ki je vse, razen Chrisa in mene, prepričala, da so ZDA res ogrožene. In da morajo napasti. Iz obrambnih razlogov. Za Američane namreč pri napadu na Irak ni šlo za agresijo. Ampak za obrambno vojno. Natančno v smislu, kot so se partizani borili proti okupaciji Nemcev in Italijanov. Seveda s to razliko, da Američanov ni nihče okupiral. A ta razlika je bila za njih tistega 20. marca povsem nepomembna. Ideološko proizveden in napihnjeni strah je bil tolikšen, da so bili v svojih glavah tik pred tem, da bodo vsak hip napadeni. In zato je bilo treba napad preprečiti. Zato se je bilo treba

braniti. Braniti z vsemi sredstvi. Napad nekega neciviliziranega Iraka je bil v resnici pravzaprav majhna cena. Majhna cena za zagotovitev lastne varnosti.

A kmalu se je, če se morda še spomnite, vojaški napad na Irak iz obrambne vojne, ki bo ZDA obvarovala napada ali celo okupacije, spremenil v civilizacijski poseg. Katerega jedro je bilo, da ZDA prinašajo Iraku svobodo in demokracijo. Temeljni dve stvari torej, ki jih Iračani pod Sadamom niso imeli. Vsaj po mnenju Američanov ne. In izkazalo se je, da je samo to mnenje pomembno. In merodajno. Kajti samo in zgolj to mnenje je tisto, po katerem se dežele razvrščajo v demokratične in nedemokratične. To mnenje je merilo. Kriterij. Na osnovi tega mnenja se lahko Buško odloči, da neko državo napade. Ker po ameriškem mnenju ni demokratična. Ker v njej ni svobode. Ko Buško to ugotovi, nato vori letala in začne bombardirati. Bombardira tako dolgo, da v deželo, v kateri prej ni bilo demokracije in svobode, vnese Demokracijo in Svobodo. V obliki marionetnega režima, ki Buškota uboga. Kot nekoč v Čilu. Ko je demokracijo predstavljala namesto demokratično izvoljene vlade, ki ZDA ni ubogala, voja-

Neki norci so si še enkrat izbrali orožje, da rešujejo svoje probleme. Orožje. In ne drugih sredstev.

ška hunta. Ki je seveda ubogala ZDA. To kaže, da je ključni kriterij za presojo demokratičnosti, vsaj z zornega kota ZDA, ubogljivost ZDA. Po tem kriteriju Slovenija res še nikoli ni bila tako demokratična, kot je danes.

No, ko je gledanost poročil o vojni v Iraku upadla, se je Buško odločil, da je cilj vojne v Iraku (karkoli je že ta cilj bil) dosežen. In to že 2. maja 2003. Buško

je torej v Iraku zmagal v manj kot dveh mesecih. To je bila, po njegovih in ostalih ameriških komentarjih, zmagovita vojna, ki se je zapisala v zgodovino kot ena izmed najučinkovitejših vojnih posegov sploh. To, da so krste prihajale v ZDA tudi še po koncu vojne, je pač pomota. Je posledica dejstva, da necivilizirani Iračani očitno ne znajo angleško. In ne razumejo, da jim je Buško povedal, da jih je že premagal. Da je že zmagal. Kar je dokaz več, da je imel Buško prav, ko je trdil, da je Iračane treba civilizirati.

Kar vse seveda jasno kaže na to, da iraška vojna ni čisto navadna vojna. Ampak da gre v njej za nekaj več. Pri tem sploh ne mislim na že prežvečene in dokazane interese naftne industrije, ameriškega velekapitala itd. itd. Vse to je seveda gotovo važno, a po mojem ni bistveno. Ne v resnici. Kajti v resnici gre za čisto nekaj drugega. Česar pa praviloma nihče ne vidi. Ali noče videti. Gre za vrnitev logike kolonializma, za vrnitev logike, ki je bila Evropi samo po sebi umevna dolga stoletja. Ki jo je Evropa, posebej pa še evropske imperialistične metropole, opustila šele, ko so se jim kolonije uprle. In se zoperstavile posegom civiliziranja, za katere se je Evropej-

sto leti. Tudi oni so namreč kolonizirali z najboljšimi nameni. Tudi njim je vsekakor šlo le za to, da prinesejo v zaostale dele sveta razvoj. In da ljudem, ki so živi brez dobrobiti evropske civilizacije, nekaj te dobrobiti prinesejo. In jim tako pomagajo. Kolonializem je bil torej vedno ena sama velika pomoč. Vsaj za tiste, ki so ga izvajali. Kolonizacija Amerike. Ali vojna v Iraku. Napaka torej ni v kolonizatorjih. In v projektu kolonializma. Napaka je v kolonizirancih. Ki teh civilizatorskih gest ne razumejo. Kar, kot smo že povedali, dokazuje nujnost njihovega civiliziranja. Kajti šele, ko bodo lastno kolonizacijo razumeli tako, kot jo razumejo kolonizatorji, v iraškem primeru torej tako, kot jo razumejo ZDA, potem bodo kolonizatorji lahko odšli. Kar se, kot kaže zgodovina, ne zgodi nikoli. Ali se zgodi samo začasno. In samo navidez.

Iraška vojna je torej v 21. stoletje prenešana manifestacija kolonialistične logike, ki so jo Evropejci prakticirali že nekaj stoletij prej. In jo pred nekaj manj kot stoletjem tudi uradno opustili.

To dejstvo pa seveda odpira celo vrsto novih vprašanj. Eno od po mojem ne čisto nepomembnih je na primer vprašanje, kako je mogoče deželo, ki proklamira in prakticira ideje in prakse izpred stoletja in več, ideje, ki jih je povzela tako zgodovina kot znanost, imeti za najbolj razvito deželo sveta. Glede na povedano bi jo morali uvrstiti na rep razvitosti, saj očitno v svojem razvoju še danes ni dosegla stopnje, ki jo je Evropa dosegla že pred sto leti. In ki jo je danes vsekakor že preseгла.

Vsaj manifestno. In vsaj v glavnem. Čeprav seveda ne tudi latentno. In ne povsod. Za razliko od Skandinavcev na primer Slovenčki še vedno vidijo Ameriko kot ideal razvoja. Še vedno kupijo idejo, da je razvoj en sam. Enotiren. Univerzalen. In unilinearen. Torej za vse isti. In da vse vodi tja, kamor je vodil

Rekviem za sanje

Minister za obrambo je človek s slikarsko žilico, pravniško profesuro in vojaškim poklicem. Živi v areni ideoloških floskul in zgodovinsko multilateralne strankarske profiliranosti, v zadnjem času pa se je nanj usula salva kritik refleksa sedanosti. Njegova redefinicija stališč se kaže skozi lupo natovskih »mirovnih« misij. S patriotizmom in permanentno militaristično propagando izvažata patološko nasilje na krizna okupacijska žarišča. Navzven pa daje videz politične korektnosti, pravičnosti in vojaške miroljubnosti.

Karl Viktor Erjavec se je rodil 21. junija 1960 v Aiseau v Belgiji. Maturiral je na gimnaziji v Kranju, nakar si je zaželel študija slikarstva v Parizu. Starši njegove neperspektivne želje niso odobraval, zato so ga poslali v Ljubljano, kjer je leta 1985 diplomiral na pravni fakulteti. Še kot mlad pravnik je prvo zaposlitev našel v Iskri. Do leta 1990 je bil zaposlen v gospodarstvu, nato pa postal član Izvršnega sveta Skupščine občine Kranj ter bil imenovan za sekretarja za občno upravo in druge pravne zadeve. Med letoma 1995 in 2000 se je v Uradu varuha človekovih pravic Republike Slovenije ukvarjal z zadevami, povezanimi z varovanjem temeljnih človekovih pravic. Bil je vodja kabineta pri varuhu človekovih pravic in direktor strokovne službe. Od leta 2001 do leta 2004 je bil državni sekretar za pravosodno upravo na ministrstvu za pravosodje.

Njegova strankarska kariera se je začela leta 1993 z včlanitvijo v SKD, nadaljevala pa v Slovenski ljudski stranki, iz katere je izstopil leta 2004 z argumentom, da je politika stranke preveč izključujo-

ča. Maja 2004, uradno še kot član konservativne stranke SLS, se je včlanil v LDS, ob jesenskih volitvah pa nenadoma preskočil v Desus, kamor ga je povabil tedanji predsednik upokojenske stranke Anton Rous. Ob kreiranju Janševе koalicijske pogodbe in vstopu Desusa v vlado je pričakoval položaj ministra za pravosodje, a mu je bila ponujena funkcija obrambnega ministra. Na kongresu spomladi 2005 pa je v boju za predsedniški položaj gladko premagal svojega nasprotnika Rousa. V javnosti je postal znan zaradi vztrajanja pri uvedbi ustreznih postopkov zoper notarje iz afer Zbiljski gaj in Orion. Loteval se je tudi problematike stečajnih upraviteljev, ki naj bi domnevno v nasprotju s predpisi posojali denar iz stečajnih mas zasebnim družbam. Na obrambnem ministrstvu je v preteklosti predlagal nekaj radikalnih potez. Napovedal je testiranje fizičnih sposobnosti v SV ter obljubil ustanovitev instituta varuha človekovih pravic, ki bi vojake branil pred šikaniranjem nadrejenih. Pompozno je tudi oznanil, da je na ministrstvu za obrambo 72 ljudi brez dela, ki dobivajo plačo, kar je služba za stike z javnostjo nekaj dni kasneje pojasnila kot netočno.

Njegove nepravilnosti so se nadaljevale z izjavami, ki zadevajo okupacijo Iraka. 23. septembra lani je bil mnenja: »Sem eden izmed najbolj trdnih zagovornikov, da Slovenija nima vojakov v Iraku iz znanih razlogov: ker pač ta napad na Irak, se mi zdi, da ni potreben, se mi zdi, da tudi mednarodna skupnost, ne da se mi zdi, to so dejstva, mednarodna skupnost ni podprla te operacije, niti Nato niti OZN. Zato lahko danes tukaj med vami povem še enkrat: dokler bom pač jaz minister za obrambo,

tam mi ne bomo imeli vojakov.« V času, ko so druge evropske države zmanjševale število oboroženih sil v Iraku, je naš minister spremenil pogled politike pošiljanja vojakov v Irak: »Če želimo v Iraku zagotoviti mir, to lahko stori le Nato. Tam bomo zgolj simbolično. Štirje vojaki ne morejo rešiti ničesar.« Zakaj smo jih potem poslali v internacionalno klavnico? Je maliciozen vojaški pristop ekvivalenten človeškosti in kultiviranosti?

Čisto možno je, da bo Slovenija leta 2008 po številu vojakov na mednarodnih misijah na število prebivalca na drugem mestu svetovne lestvice. Pred nami bo samo svetovna policija Združenih držav Amerike. Že sedaj je v okviru zveze Nato v Bosni in Hercegovini 93 vojakov, na Kosovu 92, v Afganistanu 58 in štirje v Iraku. Erjavec, kot promilitarist, pravi: »Slovenija je resna država, ki želi resno prispevati k stabilizaciji Iraka.« Želi SV z intervencijo v Iraku prikazati, da je pripravljena na full combat ter da želi prispevati k ameriški konstrukciji agonistične demokracije? Si želimo mednarodnega priznanja, ki temelji na nasilju?

Podoben aroganten manever izraža tudi glede vojaške parade: »Ne gre za to, da bi Slovenija razkazovala svojo moč, pač pa zmogljivosti, ki jih lahko ponudi, zlasti v tiste misije, ki so namenjene v podporo miru.« Seveda. Slovenija si želi prikazati moderno tehnologijo ubijanja, ki jo lahko v okviru Nata preizkusi. Prikazati je potrebno prikrito slovensko imperialno fantazijo, uresničljivo pod taktirko in diktaturo Američanov. Erjavec hoče z misijami, ki so namenjene podpori »miru«, prikazati resnične destruktivne moči SV in ozvesti slovensko javnost o modernem načinu likvidacije. MARKO KRULC

Ameriko: namreč k takšnemu in takšnemu nacionalnemu dohodku na prebivalca, k večstrankarskemu sistemu ameriškega tipa, k demokraciji ameriškega tipa, k ameriškim ekonomskim reformam in modelom itd. itd. Zato so Slovenčiki – z ministri, ki niso mogli preseči mentalnega profila Slovenčkov in so bili poleg tega še dodatno indoktrinirani v ZDA – prepričani, da je treba Ameriko ponavljati. V vsem. Če bomo pridno ponavljali, bomo na koncu dosegli to, kar je dosegla Amerika. Pravo demokracijo. Pravo bogastvo. Pravi razvoj. In sploh vse, kar je pravo. Pri tem seveda ne pomislijo, da je ameriška demokracija v resnici farsa demokracije. Da je v ameriškem razvoju več revščine, kot si jo sploh lahko predstavljajo. In da bi na koncu, če bi res ponovili ameriški model (kar pa se ne bo zgodilo), morali v imenu razširjanja civilizacije napasti katero od držav, ki po našem mnenju ne bi bile ustrezno civilizirane. Kar bi nekaterim Slovenčkom morda celo ustrezalo: biti nasilni agresorji, ki imajo moč prisiliti druge, da počnejo to, kar mislijo oni, da je treba početi. Vsekakor pa jim ne bo prišlo na misel, da bi se vprašali, kako lahko nekdo, ki sam ne premore demokracije, napade druge zato, ker je nima, in kako lahko nekdo, ki sam ne prakticira svobode, ubija druge, ker ne prakticirajo njegovega lastnega modela svobode. In če je iraška vojna torej ponovitev kolonialistične logike in kolonialističnih praks Evrope 18. in 19. stoletja, potem se Slovenčiki od Iračanov ločijo po tem, da zmorejo bistveno manj kot Iračani uvideti to zgodovinsko farsu. Pravzaprav natančneje, Slovenčiki te zgodovinske farse sploh ne uvidijo. Slovenčiki jo še zdaj, ko so v Bushevo logiko in argumente začeli dvomiti tudi že ameriški najvrlejši zavezniki, še kar naprej kupujejo. In ponavljajo. Zdaj Slovenčiki namesto Buškota govorijo o osvobodilnih posegih. Še posebej slovenskih vojakov v Iraku. Ki jih bomo, ko se bodo vrnili v krstah – in slej ko prej se nekdo bo vrnil v krsti –, pač pokopali z vsemi potrebnimi častmi. Ki se za osvoboditelje pričakuje.

Kar bo docela skladno z vsesplošnim trendom zmešnjav: kajti če je vse isto – partizani, domobranci, četniki, ustaši, belogardisti itd. itd. – lahko vsem tem brez škode priključimo še slovenske okupatorje, pardon, osvoboditelje Iraka. Še posebej, ker so se vsi borili za svobodo. Partizani še najmanj. Tako vsaj pravi naša politika.

Čisto zares: ob Miloševićevi smrti so nekateri dejali, da je bil Milošević eden največjih vojnih zločincev 20. stoletja. Kdaj bodo to rekli za Busha?

DR. VESNA V. GODINA

Vlada je v javnost lansirala predlog vizualizacije vojaškega premoženja. Vladajoča elita želi prikazati, da ima v lasti vse vzvode oblasti, še zlasti monopol nad sredstvi nasilja. Posamezniki na vrhu oblasti želijo svojo oblast obdržati. Ministrski predsednik je s to držo kar uspešen, saj je podrejanje medijev prvi korak k uspešnemu manipuliranju raje.

V preteklosti, ko je vlado krmilil še Drnovšek, razkazovanju vojaške moči ni nasprotoval. Ob državno-zborski razpravi leta 1995 je kljub rahlemu negodovanju nekaterih pacifistov sprejel odločitev o postroju čet na Trgu republike. Šlo je za 50. obletnico konca druge svetovne vojne, proslava pa je nosila naslov Triumf (velika zmaga). Takrat je zasedal vplivno mesto v politiki in je imel nesorazmerno več pristojnosti, kot jih ima danes s predsedniško funkcijo. Zavedal se je, da teži prikazovanje monopola nad sredstvi nasilja k indoktrinaciji lastništva vzvodov oblasti. Lastno nazorno diskontinuiteto s preteklostjo reflektira Drnovšek na sedanji poziciji predsednika RS, saj pravi: »Rožljajenje z orožjem in razkazovanje vojaške moči kot oblike izražanja narodnega ponosa nima več nobenega smisla.« Njegova ideologija se je tako sčasoma spremenila. Vojaški paradi odločno nasprotuje, resnost svojega stališča pa je prikazal ob takojšnji odslovitvi Maksimiljana Lavrinca, ki je vojaško paradu podprl. Sodelavec predsednikovega urada je tako ob predsednikovih restriktivnih pogojih zatajil, sam predsednik pa je pograbil Janševo orožje kadrovske rošade in ga odslovil kar po elektronski pošti. Zakaj vrhovni poveljnik tako vehementno nasprotuje vojaški paradi pod idejo premiera, če pa je sam zagovarjal nasprotno stališče še v času lastnega vladnega vodenja? Se je pojem vojne kaj spremenil? So današnja pobijanja v svetovnem merilu kaj bolj strahotna? Verjetno sploh niso, kajti Drnovšek je brez pomislekov podprl napotitev štirih vojaških inštruktorjev v

Irak, kjer se odvija poboj civilistov pod ameriškim patronatom.

Podobno redefinicijo stališč premore tudi Janez Janša. Leta 1985 je v Mladini objavil članek, kjer je izredno ostro nasprotoval vojaškim paradam in zapisal naslednje: »Izkušnje kažejo, da bolj ko je narod kulturno in gospodarsko zaostal, večje manifestacije prireja.« Sledi iz zapisanega, da živimo v obdobju kulturnega in gospodarskega nazadovanja, kjer je manifestacija vojaške moči legitimna, z načrtovanimi reformami pa se bo privilegij nerazvite Slovenije sčasoma ilegitaliziral? Ne. Janša je takratnemu totalitarnemu vodstvu nasprotoval in se še kot mlad miroljubni upornik zoperstavljal Jugoslovanski ljudski armadi: »Vojaška parada je manifestacija vojne sile.« Sedaj, ko sam drži v rokah vse vzvode političnega odločanja, bi rad prikazal vojsko v demokratičnem smislu kot kontradiktorno totalitarno. Toda, v ozadju se skriva še veliko več prikritih in preiščenih potez.

Vladni vodja si želi kulturno proslavo s pridihom močne vojaške komponente. Povedati želi, da je nastopil čas, ko mu je ljudstvo podarilo v last orodje za obrambo nacionalnih interesov in v nacionalnem interesu je, da se orodje ubijanja razkazuje. Svojo militaristično kompetenco je izrazil tudi minister za obrambo Karl V. Erjavec, ki je javnim občilom prefinjeno razložil: »Vse države imajo parade, njihov namen je zlasti pokazati razvoj vojaških zmogljivosti.« Slovenija je torej vojaško nadstandardna, visoka tehnologija pa opravičuje razsipno oboroževanje. Temu je pripomogel tudi vstop Slovenije v zvezo Nato in dodaten latenten strošek davkoplačevalskega denarja. Pred vstopom v Nato so nam obljubljali večjo varnost, povezanost držav in zlasti manj orožarskih stroškov. Realna slika je nekoliko drugačna. Slovenski vojaki so bolj ogroženi, sredstva, ki so namenjena akumulaciji oborožitve, pa so preseгла vse meje.

Zastavlja se tudi vprašanje, kakšno

vlogo predstavlja v Sloveniji poklicna vojska ter ali obstaja vzporednica s načrtovano paradu. Statistika kaže, da se za poklic vojak odloča čedalje manj militantnih interesentov, ki bi zadovoljili krvavo potrebo Slovenske vojske. V preteklosti smo že bili priče medijskemu reklamiranju vojaškega poklica, zlasti je v oči bodel drag videospot, ki je prikazoval vojaško propagando in humano funkcijo naborne vojak. Še več, SV vsako leto organizira za ogled brezplačen sejem, na katerega vabi mladoletne otroke in jih navdušuje za morebitni poklic. Učitelji množično vodijo osnovnošolce na tovrstni sejem, kjer se otroci dotikajo orožja, sočasno pa se odvija sistematično podiranje življenjskih vrednot, kot so strpnost, nenasilje in spoštovanje do sočloveka. Vojska je institucija, ki vse te temeljne vrednote krši, namesto da bi otrokom nudila pozitivne vsebine, ki so v skladu z ustavno določbo o nedotakljivosti življenja. Prikazovanje sredstev za ubijanje samo povečuje nasilje med otroki ter generira nove delikvente, vladni propagandisti pa vidijo v paradiranju nedolžno predstavitev poklica.

S paradiranjem in prikazom vojaških insignij se postavlja še eno vprašanje. Drnovšek, kot poveljnik Slovenske vojske, paradi nasprotuje. Kljub simbolni funkciji, ki jo zaseda, bi bilo skrajno nenavadno, če na paradi ne bi bil prisoten. Komu bi tedaj paradirala vojska? Premieru, ki si je v predvolilnem boju nadel vojaško obleko?

Za Slovensko vojsko se zdi, kot da je v zadregi. Na eni strani ji primanjkuje poklicnega kadra, po drugi strani pa želi izražati obsesijo z orožjem pred množico. Si želi SV prikazati, da je močna, neodvisna in ultimativna, s tem ko je članica Nata? Je polna napuha, prevzetnega junačenja in mačističnega poziranja? Želi s svojo retardirano ideologijo povedati, da je za nacionalni interes nujno potrebna kri in izgubljena življenja? Ali pa gre zgolj za instrumentalizacijo represivnega aparata v politične namene?

... strumno in veselo

MARKO KRULC

25. junija bo minila 15. obletnica osamosvojitve, naša vladna komandantura pa si je zaželela vojaškega paradiranja po ulicah Ljubljane. Četudi je vrhovni poveljnik Slovenske vojske proti takšnemu manifestiranju moči, si želi premier demokratičnega razkazovanja orožja in ne totalitarnega, kateremu je nasprotoval leta 1985.

Parada – organiziran slovesen sprevod a) vojaških enot, navadno z orožjem in opremo; b) navadno s prilastkom velike skupine predstavnikov kake dejavnosti, kakega poklica: gasilska parada, rudarska parada... Tako je zapisano v SSKJ.

Konkretno na tem mestu govorim o vojaški paradi, ki naj bi dopolnila slovesnost ob 15. obletnici nastanka slovenske države, saj gre za pomemben zgodovinski mejnik, ki, glede na izjemne procese v demokratizaciji družbe, zasluži vso pozornost. Ob slovesnih trenutkih se znajdemo pred dilemo, kako kar najbolj dostojanstveno in vsem všečno predstaviti pomembnost dogodka. Dejstvo, da je državna proslava povsem nekaj drugega kot spomin na nek dogodek lokalnega pomena, je razvnel razprave o tem, kaj, koga in kako vključiti v scenarij, da bo dogodek nevsiljivo, a vendar dovolj mogočno poudaril praznik, ki mu Slovenke in Slovenci, ki to državo ljubimo, želimo posvetiti kar največ pozornosti.

Vojaške parade so bile nekoč pompozna manifestacija moči, predvsem v vzhodnem bloku takratnih velesil. Moč, ki so jo izkazovali z najmodernejšim orožjem, je bila sporočilo in opozorilo (dikcija v učbenikih je bila sovražniku), saj sta bili hladna vojna in nasprotja blokavske politike stalno prisotno dejstvo.

V današnjem času je razkazovanje moči nepotrebno, saj zelo malo vojsk v svetu uspešno skriva svoj vojaški arsenal. Je pa dostojno in spoštljivo, že s preprostega protokolarnega vidika, ob določenih priložnostih pokazati, kdo in s čim je poskrbel in skrbi za varnost te države, saj gre za ustavne kategorije iz 123. in 124. člena Ustave RS. Politika miru in nenasilja je posebej poudarjena v tretjem odstavku 124. člena, zatorej vsi nepoklicani in poklicani »mirovniki«¹ trošijo svoje besedne komentarje popolnoma v prazno. Prav tako so nerazumne izjave in dejanja predsednika države, saj utegnem kot davkoplačevalec te države posumiti, da želi vrhovni povelj-

nik državljanom in državljanom nekaj prikriti. Tu pa že gre za neko kategorijo, ki jo smem kot persona libera vzpostaviti, saj nas je predsednik v zadnjem času že kar nekajkrat presenetil z nerazumljivimi dejanji (pomilostitve Danila Kovačiča in Ivana Tomanoviča), ki so naletela, milo rečeno, na čudenje večine Slovenk in Slovencev.

Mnenja o tem, parada da ali ne, so bila, so in bodo deljena. Pri vsem tem pa je nujno upoštevati kar nekaj dejstev, ki nikakor ne morejo fiksirati dogme o razkazovanju vojaške moči. Če smejo svoje formacije javno predstaviti gasilci, rudarji, predstavniki starih obrti, folklor in celo gibanja istospolnih partnerstev, ne vidim prav nobenega razloga, da jih ne bi smela predstaviti tudi Slovenska vojska, ki nima popolnoma nobenega indica o kakršnihkoli vojaških osvajalnih ciljih. Gre za dostojno transparentno inventuro, katere namen je pokazati upravičenost tistega 1,5 % BDP, ki ga davkoplačevalci namenjamo v to institucijo. Gre za približno 100 milijard tolarjev, kar pa je, zopet približno, 6–7 % državnega proračuna. Če vemo, da se iz tega financirajo plače poklicnih vojakov, oborožitev, logistika itd., je to aparat, ki resnično funkcionira zelo natančno in usklajeno.

Sam problem parade kot dela slovesnosti ob državnem prazniku je torej postal močno napihnjeno, utemeljitve, ki se jih nasprotniki parade oklepajo, pa so vse prej kot prepričljive. Zgolj navajanje dejstva, da gre za rožljanje z orožjem, ne vzdrži, saj je dikcija rožljanje moč razumeti le v kontekstu ustrahovanja. Torej ta argument ni prepričljiv, ker gre za vojsko, ki je ubranila našo neodvisnost in so razprave v tej smeri popolna neumnost. Če prisluhnemo onim, ki trdijo, da so vojaške parade stvar preteklosti, to zopet ne drži. Mnogo je držav v EU (Francija, Češka, Belgija, Avstrija), ki sodijo po razvitosti v sam vrh, prav tako po stopnji demokracije, pa ne pride nikomur na misel, da bi se zoperstavljal takšni manifestaciji. Preprosto je ljudem jasno, da nihče nikogar ne

ovira, če z dobrim namenom in z etično transparentnosti predstavi svoje poslanstvo.

Najmanj si v Evropi dovolijo nasprotovati takšnim dejanjem predsedniki držav. V naši ustavni ureditvi je predsednik države vrhovni poveljnik oboroženih sil. Vendar nikjer ne najdem zakonske podlage, ki bi predvidela ravnanje predsednika, še posebej pa njegovo nasprotovanje, če gre za javni prikaz Slovenske vojske v mirnem času, kar parada nedvomno je. V tem primeru ne gre niti za vojaško vajo, temveč za mimohod, ki naj vsem, ki jih to zanima, pokaže, kdo in kaj je ta formacija, na katero smo najbolj ponosni vsi tisti, ki smo si samostojno državo želeli. V končni konsekvenci je ta vojska z žrtvami okronala in obranila neodvisnost Republike Slovenije in budno spremljala odhod vojakov agresorske JLA, ki se je na resnično perfiden način obrnila zoper svoj narod.

Kot zaveden državljan si dovoljujem še nekaj kritičnih pripomb nasprotnikom parade.

Vsa zveneča imena civilne družbe – Matjaža Hanžka, Spomenko Hribar, Manco Košir, Mišo Molk, člane Liberalne akademije, Miča Mrkaića in vse ostale – želim najprej opomniti, da zdravharstvo, ki ga počnejo z razdvajanjem Slovenk in Slovencev, samo dokazuje njihov nedržavotvorni odnos do Matere Domovine. Jalovo mirovniško besedičenje učinkuje v zavetju skrbi drugih, a že naslednji hip se utegnejo dejstva spremeniti. Prav tako je jalovo modrovanje o nepotrebosti vojske in o nekakih višjih ciljih, če pa iz izkušnje vemo, da stvari tako ne funkcionirajo. Doslej ni še nobena izkušnja pokazala, da je dolgoročno možno opustiti varnost in oporo na lastne vojaške sile. Glede na dejstvo, da živimo v tretjem tisočletju, si resnično ne moremo delati utvar. Ves imaginarni svet, v katerega nas neodgovorno pehajo tisti, ki so z realnostjo izgubili stik, je kot hišica iz kart. Pod nogami je potrebno imeti trdna tla, sicer je vdor neizbežen.

Kdo se sramuje varuhov miru

Peter Ustinov je dejal: »Pogum ni nujen, da izgubiš življenje. Je pa nujen za injekcijo, če je nisi vaju. V tem je ironija.« Torej je pogum obratno sorazmeren ironiji, zato je dejanje, storjeno brez poguma, ironično. Narod brez poguma ždi v ironiji, država brez poguma je ironija.

Vedeli smo, da nam zaradi cenzure ne bo najlažje priti v slovenske medije

Memefest že od leta 2002 predstavlja medij za razpravo na področju komuniciranja in se ukvarja z globalnim stanjem fenomena širjenja idej. Poleg filma »Fahrenheit 9/11« je bil leta 2004 v kanadski reviji Adbusters naveden za enega izmed najvidnejših netilcev sprememb. Več o samem festivalu nam bo povedal Oliver Vodeb, avtor koncepta in predsednik festivala.

Na festivalu se lahko študenti s svojimi deli odzovejo na področju komunikologije, sociologije in vizualnih komunikacij. Zanima me, ali so današnji študenti dovolj kritični in so lahko tudi netilci sprememb?

Problem večine današnjih študentov je prežetost s cinizmom. To je posledica družbe in kulture, v kateri živimo. Za kritično refleksijo je potrebna izobrazba, torej znanje in sposobnost to znanje tudi ponotranjiti, ne pa ga obvladati zgolj faktografsko. Študenti so seveda lahko in tudi so v nekaterih primerih netilci sprememb. Pomembno je, da se ukvarjajo z notranje motiviranimi dejavnostmi in ne podlegajo zunanji avtoritetam, ki pa so v današnjem času predvsem medijsko posredovane.

Kot prvi na svetu ste uvedli tekmovalno kategorijo Scre-am, namenjeno oglaševalcem, kjer se išče družbeno odgovorni komercialni oglas. Kakšni so bili razlogi za to? Je področje ogla-

ševanja že tako »na psu«, da so potrebni vzkliki po družbeni odgovornosti?

Oglaševanje je zame zelo zanimiv in predvsem neizkoriščen medij. Učinki oglaševanja na družbo in kulturo so neizpodbitni, vse analize pa kažejo, da so učinki velike večine oglaševanja, ki se manifestira danes, več kot problematični. Odgovornost za okolje, v katerem oglaševanje komunicira, na katerega vpliva in iz katerega tudi črpa, bi moralo postati inheretno vsakdanjim oglaševalskim praksam. Odgovornost mora biti eden izmed temeljnih kriterijev za ocenjevanje kakovosti. S to kategorijo želimo razvijati in gojiti nove, celostne standarde na področju oglaševanja. Spomnim se, ko smo začeli: večina slovenskih oglaševalskih agencij sploh ni razumela, kaj pomeni »družbeno odgovoren komercialni oglas«. No, sedaj počasi začenjajo razumeti in se tudi odzivati, kar je dobro in pomembno, saj lahko oglaševalske prakse in standarde spreminjamo na bolje samo skupaj.

Teoretiki memetike zastopajo tezo o samostojnem življenju memov, ki potujejo od človeka do človeka, z možnostjo namenskega širjenja le-teh. V informacijski dobi so tako prav memi orožje, s katerim se bijejo bitke za prevlado nad množicami in njihovo naklonjenostjo. Ali želi Memefest prevladati nad to množico?

Memefest ne želi prevladati nad nikomer. Želimo pa, kolikor moremo, pripomoči k spremembi medijskega prostora in k implementaciji takšnih komunikacijskih pristopov, ki ne bodo reducirali človeka na raven pralnega praška kot banalnega potrošniškega proizvoda, družbe in kulture pa na raven simulakra, kjer se ljudje pogovarjajo v sloganih.

Memefestovo bazo in osnovno komunikacijsko orodje

predstavlja internet. Na kakšen način?

Naša spletna stran je naše temeljno komunikacijsko orodje. Je medij, ki povezuje vse tiste, ki jih obravnavana tematika zanima, ter predstavlja velik arhiv inovativnih in družbeno odgovornih komunikacijskih orodij in pristopov. Internet je okolje, po katerem se najlažje in suvereno gibamo. Ko smo začeli Memefest, to je bilo leta 2002, sem vedel, da moramo delovati na internetu iz večih razlogov. Prvi je bil ta, da smo vedeli, da je za koncept, kot ga ima Memefest, Slovenija premajhna, drugi je bil ta, da smo vedeli, da nam zaradi cenzure ne bo najlažje priti v slovenske medije. Internet rešuje oba problema.

Memefest kot festival mednarodnih razsežnosti terja verjetno mnogo denarja. Kdo festival sploh financira?

Memefest financira nekaj agencij iz oglaševalske industrije, sicer pa dobimo sredstva od študentskih organizacij, drugih razpisov in ene tuje fundacije.

Ali s tem, ko niste finančno neodvisni, obstaja možnost, da delujete po taktiki ekonomskih in drugih interesov, in je ideja o t. i. alternativnem festivalu le farsa?

Funkcijo delovanja zgolj po taktiki ekonomskih in drugih interesov prevzemajo drugi festivali. Trg je na tem področju že zasičen (smeh). Nam do sedaj še nihče od sponzorjev ni rekel, da naj kar koli spremenimo, in pogojeval svojo finančno podporo z našim drugačnim ravnanjem. Niti ne bi imelo smisla, kar vedo vsi sponzorji, ki podpirajo festival.

Trenutno ste doktorski študent sociologije vsakdanjega življenja na Fakulteti za družbene vede. Ukvarjate se predvsem z družbeno odzivnim komuniciranjem, z inovativnimi koncepti in njihovim potencialom pri spreminjanju družbeno kulturne realnosti. Kaj menite, ali sploh obstaja družbeno kulturna realnost, ki ne bi bila pod vplivom neke druge realnosti, recimo medijske?

Ko govorite o medijih, verjetno mislite na množične, komercialne medije. Mislim, da je bolj primerno govoriti o naravi vpliva medijske realnosti na družbeno kulturno realnost kot pa

o tem, ali ima ali nima vpliva. V dobi, v kateri živimo, sta ključni večini kritična refleksija – medijska pismenost in aktivna participacija v komunikacijskih procesih. Realnosti, na katere mediji sploh nimajo vpliva, je malo, pomembno pa je, da smo sposobni ustvarjati situacije, kjer je komunikacija intimna, pristna, neposredovana, nespektakelska. Predvsem so pomembni medosebni, človeški, družbeni odnosi. Primarna funkcija medijev je ta, da te odnose ustvarja, na njih vpliva. Ob tem je seveda pomembna tudi konstruktivna, emancipacijska raba medijev. Danes z internetom in mobilnimi komunikacijskimi tehnologijami to ni več težko. Narava medijskega okolja se spreminja, namesto enosmernega komuniciranja, kot ga recimo vidimo pri propagandi ali pa pri največjem delu oglaševanja, bo prihodnost v interakcijah, in sicer na več ravneh. Le-te pa potencialno omogočajo aktivno pogajanje za izhodiščne pozicije v razmerjih moči, ki se vzpostavljajo skozi komuniciranje.

In za konec, kaj pripravljate za letošnje leto?

V Sloveniji želimo Memefest razširiti, dogovarjamo se za redne razstave na glavnem trgu v Kopru, za sodelovanje s primorsko in mariborsko univerzo. Krepili bomo tudi naša centra v Južni Ameriki ter poskušali vzpostaviti center v New Delhiju. V tekmovalnem delu bomo kriterije, še posebej na področju oblikovanja, dodatno povišali in se trudili, da bo povratna informacija žirantov, ki jo prijavitelji del prejmejo v pisni obliki, še boljše. Na tekmovalnih področjih sociologije in komunikologije se bomo ukvarjali s prepletom tržne ekonomije in ekonomije daru na internetu. Tekst, ki smo ga letos izbrali za izhodišče, je »The HI-Tech Gift Economy«, avtorja Richarda Barbrooka, ki je tudi član letošnje žirije. Na področju vizualnih komunikacij pa bomo analizirali ob razmišljanju na možnost vzpostavljanja globalne etike kot najmanjšega skupnega imenovalca naših različnosti. Izhodiščni tekst je »Declaration Towards Global Ethics«, ki je etično dopolnilo univerzalne deklaracije o človekovih pravicah. O vsem pa bomo sproti obveščali na www.memefest.org.

FRANJA PIŽMOHT

Oliver Vodeb, predsednik Memefesta

Tisk je že od nekdaj eden izmed najpomembnejših medijev, ki so del našega vsakdana in ima s tem zagotovljeno veliko vplivnost. Deli se na na kvalitetni (elitni, resni) tisk in na t. i. rumeni (popularni, tabloidni) tisk. Slednji je dobil svoje ime po prvem priljubljenem stripu »The Yellow Kid« v poznem 19. stoletju. Razlike med obema tiskoma se kažejo v vsebini, stilu pisanja, vizualni podobi, vrednotah, ki jih zastopata, funkcijah, ki jih želita izpolniti, ter v namenu in cilju njenega obstoja. Kakšne so te razlike in kateri tisk je Slovincem ljubši?

Bo rumeni tisk nadvladal kvalitetnega?

Dva tiska - dva svetova

Na prvi pogled je opazna razlika v zunanosti tiskovin. Rumeni tisk se prodaja z vizualnim nagovorom; pritegne s svojimi velikimi, barvnimi naslovi, fotografijami in slikami, besedila pa je bolj malo. Kvalitetni tisk ima nasprotno bolj neopazno zunanjo podobo, veliko besedila in manj senzacionalnega slikovnega gradiva.

Če primerjamo vsebino, je ta razlika med obema tiskoma ključnega pomena. Elitni tisk nudi resno, zahtevno, verodostojno informacijsko vsebino, in s tem kulturno, informacijsko in izobraževalno funkcijo postavlja pred zabavno. Njegov prvotni namen ni pritegniti bralcev na kakršen koli način, medtem ko rumeni tisk piše o dramatičnih, popularnih in nezahtevni vsebinah, ki so za bralce bolj privlačne in mnogo lažje berljive. Ne glede na to, da tem vsebinam ne gre povsem zaupati, niti nima posebnega smisla, da smo o njih informirani. Lastnosti popularnega tiska so torej vizualizacija, melodramatizacija, konstrukcija senzacionalnega, infozabava (predstavitev informacij na zabaven način) in personifikacija (osrednja je človeška zgodba). Bralcu vsili interpretacijo in kolonizira zdrav razum (naturalizira tisto, kar je družbeno skonstruirano), s tem da poda vsebino na določen način. Poleg tega združuje kulturno produkcijo s produkcijo potrošniških dobrin.

Stil pisanja je seveda prilagojen vsebini (pri popularnem tisku tabloidni sleng, pri kvalitetnem visok knjižni, strokovni jezik) in kaže na velik prepad med obema tiskoma. Tabloidni tisk je sicer v svojih začetkih – konec 19. stoletja – osnoval raziskovalno novinarstvo, ki je delovalo predvsem proti korupciji v vladi in gospodarstvu, vendar se je do dandanes ta lastnost tabloidov popolnoma sprevrgla v škodljivi senzacionalizem.

Res je, da branje elitnega tiska zahteva od bralca določeno stopnjo koncentracije in razmišljanja ob branju zahtevnejših vsebin, prinaša pa zato razgledanost, znanje in informiranost na področjih, ki so življenjskega pomena. Zagovorniki tabloidov, kot na primer Michael Bromley, pa trdijo, da ima tudi tabloidni tisk dober vpliv na bralce. Ljudje vsaj berejo, pa četudi je to rumeni tisk. Brez njega marsikdo sploh ne bi bral. To je sporna trditev – ker je pomembno, kaj beremo. Bistvo branja ni, da ljudje ohranimo tehniko branja, ampak da branje širi naše obzorje. Rumeni tisk človeku tega ne nudi, kot ne nudi možnosti vključevanja v kritično politično debato. Naše razmišljanje preusmeri s pomembnih družbenih, ideoloških tem na nepomembne vsebine in s tem preprečuje kritiko oblasti, ki se vse-

kakor vzpostavi ob prebiranju kakovostnega tiska. V družbeni politični debati lahko sodelujemo le, če poznamo problematiko, celotne spremljevalne okoliščine – kontekst, različne poglede na tematiko in smo razgledani. Resni tisk nam ponuja vse to. Če se zavestno odločimo, da ne bomo brali tega tiska, kako naj potem vplivamo na odločitve politikov, ki na nek način krojijo naše življenje? Ali lahko na volitvah in referendumih z mirno vestjo trdimo, da smo se odločili pravilno, če nismo obširno informirani in seznanjeni s temo in njenim kontekstom?

Zaskrbljivo trend

Na podlagi vsega povedanega bi predvidevali, da se ljudje raje odločamo za branje kvalitetnega tiska. Vendar so naklade senzacionalističnega tiska v primerjavi z zahtevnim tiskom mnogo večje. Prav zato je opaziti trend popularizacije resnega tiska. Kvalitetni tisk se zaradi želje po večji bravnosti poslužuje tabloidnih metod: večja se poudarek na vizualizaciji, teži se k poenostavljanju tekstov (izogibanju abstrakcijam) itd. Vendar mora resni tisk ostati kvaliteten tisk, saj bi v nasprotnem primeru izgubili pomemben medij za demokratično družbo.

Umetno vprašanje je torej: ali imajo za Slovence dramatične usode in škandali res večji pomen kot verodostojne informacije in resnejše teme? Po mestnih ulicah Maribora smo izvajali anketo, v kateri smo spraševali ljudi, kateri tisk jim je ljubši – resni tisk, kot na primer Delo in Večer, ali tabloidi, kot so Slovenske novice, Direkt ter Lady, in zakaj. Naključno smo anketirali nekaj deset ljudi, različnih starosti in z različnimi izobrazbami. Ti anketiranci še zdaleč ne predstavljajo reprezentativnega vzorca Slovencev, da bi lahko iz njihovih odgovorov sklepali na celoten narod. Lahko pa interpretiramo dane odgovore. Iz njih smo povzeli, da ima večina anketiranih raje tabloidni tisk, manjšina pa kvalitetnega. Kot pričakovano je to, kdo posega po katerih časopisih, odvisno (tudi) od posameznikove izobrazbe – akademska javnost favorizira resni tisk. Zanimivo je, da se nekateri izmed tistih, ki raje berejo rumeni tisk, zavedajo njegove manjše informacijske vrednosti, drugi pa jo zelo precenjujejo. Bralci pretežno resnega tiska znajo ceniti njegovo močno informacijsko, izobraževalno funkcijo.

Bo torej popularni tisk nadvladal kvalitetnega? Predvideno še ne povsem, ker večino ljudi zavedno razlikuje med njima. Vendar je treba priznati, da ima večina raje sproščujočo, nezahtevno, popularno vsebino, ki jo nudi rumeni tisk. To je zaskrbljivo.

Foto: Aleš Gjerkeš

V nastopih predstavnikov trenutne slovenske oblasti lahko opazimo, da jim je skupno precej natančno izdelano prepričanje o tem, kakšno mora biti vodenje države, njenih institucij, javnih zavodov, podjetij, uradov in drugih služb. Gre za idejo, da mora biti struktura vodenja kate-rekoli organizacije piramidalna. To pomeni, da se na vrhu piramide nahaja vodja, pod njim pa uradniki najrazličnejših rangov. Sicer smo nekaj podobnega lahko opazovali že pri prejšnji oblasti, toda s pomembno razliko. Pooblastila in avtonomija tistih, ki zasedajo posamezne položaje, so v nastajajočih piramidah bistveno večja, kot so bila nekoč. Sedanje vodje veliko lažje nastavljajo podrejene, jim delijo naloge in zarisujejo obseg dela – v primeri z nekdanjimi vodilnimi je njihova avtonomija večja. Nadalje se to kaže v uveljavljajoči se praksi, ko imajo zaposleni v neki ustanovi, podjetju ali zavodu vedno manj vpliva na nastavljanje svojih vodij.

Ali je piramidalna organizacija vodenja dobra? Argument, s katerim skušajo zagovorniki takšnega urejanja odnosov med ljudmi upravičiti svoje prepričanje, je na prvi pogled močan. Sklicuje se na dejstvo, da takšna struktura vodenja natančno in jasno določa obseg kompetenc in moči posameznim nivojem oblasti, hkrati pa razločno začrta odgovornost vsakega nivoja. Na primer, če je naloga države poskrbeti za razvoj znanosti v državi ali izobrazbo ljudi in če zato namenjena določena finančna sredstva, tedaj bo konkretna

organiziranost zavodov, ki skrbijo za znanost ali za šolanje državljanov, najbolj učinkovita, če se kompetence ne bodo mešale, če moč in odgovornost ne bosta razpršeni in če bo poraba javnih sredstev pregledna. Vse to pa je mogoče doseči s strukturo oblasti, kjer imajo tisti na vrhu veliko večjo avtonomijo in moč kakor tisti na nižjih nivojih oblasti.

Tukaj ne bomo podvomili, ali je opisano prepričanje o tem, kako mora biti vodenje organizirano, mišljeno iskreno, čeravno dvom ni nemogoč. Zlahka si namreč predstavljamo, da je snovanje pi-

Vrednote in

ramid zgolj način krepitve pozicij sedanje oblasti. Dejstvo je, da je stara oblast spletla gosto mrežo formalnih in neformalnih povezav, ki jih nova oblast ne more kar tako izničiti, še posebno ker ne razpolaga s takšno zalogo kadrov, kot je prejšnja. Piramide moči predstavljajo s tega zornega kota dokaj učinkovito zarezo v krogotok ustaljenih praks. Dovolj je namreč, da na vrhove in tik pod njimi nastavite svoje ljudi in jih oskrbite s primernimi vzvodi moči. Na primer, večjim in manjšim še-

in odnosov med ljudmi lahko očitamo, da živimo v času, ko si marsikdo želi zasesti kakšno vodilno mesto, bodisi ker si pripisuje vodstvene zmožnosti ali ker ga privlačijo privilegiji (ugled, visoka plača, družbena moč), ki so povezani z visokimi položaji. Kaj, če si nekdo samo misli, da ima vodstvene zmožnosti, a jih v resnici nima, in kaj, če ga zanimajo samo privilegiji? V razmerah, kjer so vodilni položaji zaželeni, je povsem možno, da vodilnih mest ne bodo zasedli zaupanja vredni strokovnja-

Dovolj je torej prepričati, da bi nekompetentni zasedli vodilne položaje in doseči, da pokorijo tistim, ki so zares sposobni in ki jih zares skrbi skupni blagor.

fom omogočite subjektivno ocenjevanje uspešnosti podrejenih. Če takšna ocena vpliva na dodatke k plači, če hkrati postavite, da je lahko teh dodatkov deležna le manjšina vseh zaposlenih v neki ustanovi, in če ta ocena za nameček vpliva še na njihovo napredovanje, tedaj se bodo odnosi v nekem okolju gotovo spremenili.

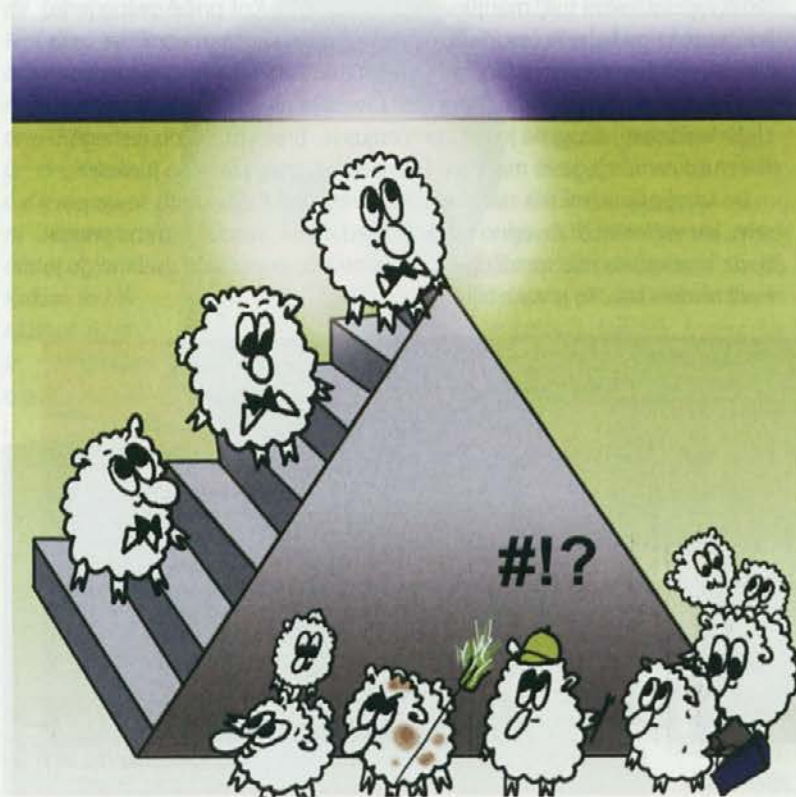
Toda, kot rečeno, tukaj se ne bomo spuščali v dvome o namenih graditeljev piramid. Videti v glavo jim ne moremo, zavrniti podobnih špekulacij pa tudi ni težko. Zato bomo ravnali nasprotno. Sprejeli bomo, da graditelji piramid iskreno verjamejo v svoje podjetje, da vidijo v njem vrednoto in da jim ne gre zgolj za surovo prisvojitve moči in privilegijev. A če ne bomo dvomili v iskrenost prepričanja in dobre namene graditeljev piramid, to ne pomeni, da ne bomo podvomili v pravilnost tega prepričanja. V nadaljevanju bomo torej na prvi dvom pozabili, toda pokazali, da je drugi upravičen – pokazali bomo, da je prepričanje graditeljev piramid zmotno in da je uresničitev dobrih namenov sicer mogoča, vendar le z veliko sreče.

Zagovornikom piramidalne organiziranosti javnega življenja

ki, temveč ljudje, ki bodo naredili več škode kakor koristi.

Odgovor zagovornikov piramidalne organiziranosti bi se na tej točki lahko glasilo, da naš ugovor v resnici sploh ni ugovor zoper samo piramidalno organizacijo, temveč se nanaša na selekcijo kadrov. Dovolj je torej prepričati, da bi nekompetentni zasedli vodilne položaje, in doseči, da se pokorijo tistim, ki so zares sposobni in ki jih zares skrbi skupni blagor. Ko to dosežemo, pa piramidalna struktura že sama po sebi preprečuje, da bi se v odločanje o nastavljanju vodilnih ali pomembnih odločitev lahko vpletali vsi, ki se jim to ravno ljubi.

Menimo, da je ta odgovor dober, če že vemo, kakšne lastnosti morajo posedovati vodilni in če so jasna in tudi uveljavljena merila za zasedbo položajev. Zagovorniki piramidalne strukture oblasti pri nas dejansko vedo veliko povedati o lastnostih vodilnih. Gre za ljudi z ustreznimi vrednotami, ljudi s potrebno avtoriteto, za pokončne ljudi, za avtonomne, ugledne osebnosti in strokovnjake za dano področje. V kolikor bodo takšni ljudje zasedli vrhove piramid, se za prihodnost Slovenije ni bati. Če smo torej pozor-

organiziranost oblasti

ni, lahko v zagovoru piramidalne strukture vodenja zasledimo implicitno domnevo o tem, da vemo kdo je primeren voditelj.

Toda ali to v resnici vemo? In naprej, ali lahko predvidimo in odpravimo vse možne pomanjkljivosti v izbiri kadrov, tako da bi se izognili neprimernim vodjem? Naš odgovor na obe vprašanji je nikalen. Verjetneje se zdi, da se med različnimi kandidati za zasedbo nekega vodilnega mesta vsaj v neki meri odločamo na slepo srečo. Ali je nekdo dejansko sposoben vodja, se običajno pokaže šele čez čas, ko je postavljen pred konkretno odločanje in izvajanje svojih nalog. Poleg tega morajo kandidati za vodilna mesta, posebno v strankarsko razdeljenih demokracijah, poleg drugih zgoraj naštetih lastnosti izkazovati še neko posebno lastnost, »estetski« presežek oziroma lojalnost stranki, ki trenutno obvladuje in preoblikuje državo in njene strukture. Če bi nas na tej točki kdo vprašal, ali je s tem kaj narobe, ali ni povsem normalno, da vsaka oblast nastavlja svoje kadre oziroma zaupanja vredne ljudi, bi mu morali odgovoriti, da to sploh ni tako samoumevno, kot se nemara zdi. Težava je že v tem, ker pripadnost neki stranki ne zagotavlja strokovnosti in uspešnosti na vodilnem delovnem mestu. Poleg tega se lahko lojalnost neki stranki v konkretnih okoliščinah izključuje z drugimi zgoraj naštetimi lastnostmi, denimo z avtonomnostjo pri odločanju. Poglejmo samo na dogajanja na lokalni ravni ali na področjih, ki jih pokrivajo resorna ministrstva. Lokalni in tudi resorni problemi se pogosto ne menijo za strankarsko pripadnost in koalicije, ki sicer veljajo. Avtonomnost, če ta pomeni zaupanje v sposobnosti lastnega mišljenja in potemtakem samostojno presojo o tem, kaj je pri reševanju nekega konkretnega problema dobro za vse, utegne na resorni ali lokalni ravni od posameznika zahtevati odvrnitev od strankarske pripadnosti in lastnih interesov. Do podobne dileme bi prišli, če bi zo-

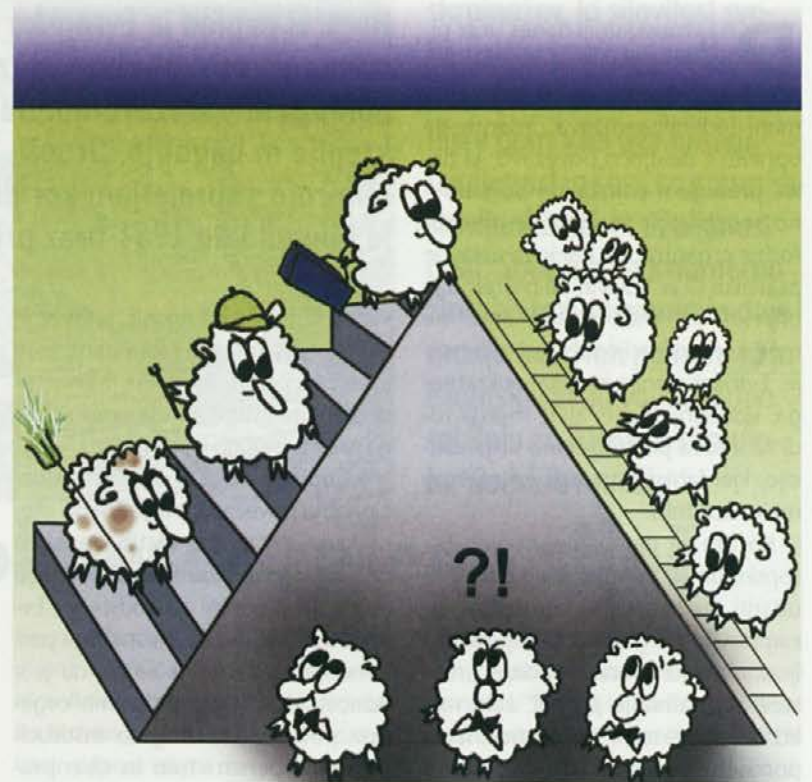
perstavili strokovnost in lojalnost stranki, saj utegne avtonomna presoja od posameznika zahtevati, da ravna strokovno, pri tem pa zavrne lojalnost stranki. Posameznik se v takšnih primerih znajde v dilemi vrednot: ali naj ohrani avtonomnost in ravna zoper interese stranke in celo osebne interese, s čimer pokaže, da ni vreden zaupanja, oziroma obratno. Kakorkoli bo ravnal, bo izdal neko bistveno vrednoto ali lastnost, brez katere sploh ne bi mogel ali smel zasesti vodilnega položaja. Takšni problemi kažejo, da je vprašanje, kdo je primeren voditelj, bolj zapleteno, kot se zdi na prvi pogled. To nadalje pomeni, da lahko, kakor smo napovedali, podvomimo v implicitno domnevo o tem, da vemo, kdo je zares primeren voditelj.

Ugovor zoper to kritiko bi se lahko glasil, da si izmišljamo okoliščine, kjer se bodo voditelji soočili s sporom vrednot. Toda, četudi so takšne okoliščine možne, na splošno vendarle vemo, katere vrednote so temeljne za vse in kako se moramo odločati.

Toda, ali ni res, da je tudi tedaj, ko nekdo izjavlja vednost, katere vrednote so obče za vse in katere ne, še vedno mogoče, da uveljavlja vrednote, ki so to samo zanj ali za skupino (stranko), ki ji pripada. Četudi bi se z nasprotniki strinjali glede večine vrednot, je – glede na to, da živimo v pluralni družbi – povsem mogoče, da se ne bi strinjali glede načina vodenja družbenih institucij. Nekomu so močne vodje vrednota, drugemu pa se lahko zdijo ovira zdravega

Nekomu so močni vodje vrednota, drugemu pa se lahko zdijo ovira zdravega razvoja družbe in potencialov ljudi.

razvoja družbe in potencialov ljudi. O tem piše tudi Karel Popper v predavanju z naslovom Strpnost in intelektualna odgovornost, kjer zoperstavlja dve poklicni etiki. Prva poklicna etika temelji na oseb-

ni vednosti in na ideji avtoritete. Ideal te etike je v bistvu ideal avtoritete. Posedovanje vednosti je tisto, zaradi česar si nekdo zasluži zasedbo vodilnega mesta. Težava te etike je, da prepoveduje delati napake. Ker smo ljudje vendarle zmotljivi, pelje k prikrivanju in nepriznavanju napak. Naloga kolegov v tem smislu ni kritika, temveč varovanje avtoritete.

V nasprotju s tem Popper predlaga etiko, ki temelji na dejstvu, da smo zmotljivi. Napakam se preprosto ni mogoče izogniti, naj se še tako trudimo v nasprotni smeri. Če je to možno, bi bilo prav spremeniti svoj odnos do napak in avtoritete. Zavedati bi se morali, da celo naše vrednote, za katere verjamemo, da so pri-

poanta je v bistvu naslednja: če poskušamo organizirati strukture vodenja, izhajajoč iz vprašanja, kdo naj vlada, moramo definirati lastnosti voditeljev. Le-ti bodo nemara zares razsvetljeni in dobri, morda pa svoji nalogi tudi ne bodo kos. In tudi če bodo dobri, še vedno ostaja dvom, da nemara ne vladajo v imenu večine, temveč nekega parcialnega interesa, ki se samo njim zdi univerzalen. Če vse to priznamo, bi morali izhajati iz drugačnega vprašanja, in sicer: kako bi organizirali politične institucije, da voditelji, s katerimi nimamo sreče, ne bodo mogli napraviti veliko škode? Popperjeva logika je potemtakem v tem, da sicer lahko upamo na najboljše, toda pripravljati se moramo tudi na najslabše. Od tod lahko izpeljemo, da javnost javnih servisov zagotavljajo predvsem primerni zakoni in takšno organiziranje struktur oblasti, ki moč in odgovornost nekoliko razpršijo, predvsem pa zagotovijo učinkovit nadzor nad oblastjo. Zgrešeno je igrati izključno na lastnosti ljudi, avtonomnost, avtoriteto, nezmotljivost, pokončnost, in upati na najboljše. Vodilnim mestom podeliti preveč avtoritete in avtonomije je preprosto narobe.

ANDREJ ADAM

Prihodnost naše unije

Pri Evropski uniji danes sicer nimamo opraviti z nečim, kar bi lahko imenovali država, še manj federalna država, imamo pa opraviti z delujočo povezavo, ki daleč presega meddržavno pogodbeno sodelovanje in klasične mednarodne organizacije. Kar je za ustavne pravnike sicer težava: ne moremo je umestiti ne med realne unije ne med konfederacije ne med federacije. Evropska unija je nekaj enkratnega, vprašanje pa je, ali je morda tudi vzorec za postmoderno organizacijo, kjer lahko od vsega vzameš po malo, kot želiš.

Ko gre za določanje vsebine Evropske unije, je treba predvsem poudariti, da znotraj nje poteka – ob zagotavljanju gibljivosti kapitala in ljudi – velika prerazporeditev sredstev, saj namenja pomoč zelo različnim projektom: od tradicionalne pomoči kmetijstvu in kmetom do znanstvenih projektov. Ta pomoč se odvija v okvirih, ki jih navdihuje državni intervencionizem, torej spodbujanje gospodarstva in ohranjanje socialnega miru. Ta pomoč je zelo podobna pomoči, ki jo drugje nudi država in terja izjemno veliko birokracije. To sodi v okvire urejanja gospodarskega življenja in je tudi osnovna dejavnost Evropske unije (v oris institucionalne ureditve se ne bomo spuščali).

Vendar ima kolosalna zgradba denarja, birokracije in procesov odločanja povezave 25 članic svojo drugo stran, zaradi katere je težko predvidevati njeno daljno prihodnost:

- Evropski uniji ni uspelo rešiti institucionalnih problemov s sprejetjem ustavne pogodbe. Ta dolgi, kompromisno imenovan akt (ustava je negacija pogodbe) ni dobil večinske podpore v dveh državah članicah, zaradi česar je bil zavrnjen in o njem nihče več ne govori.

- Navidezno se lahko zdi, da ustavna pogodba ni dobila podpore zaradi notranjih zadev teh dveh držav, vendar se za tem skriva globlji problem: Evropska unija pri Evropejcih ne zbujajo navdihnjenosti, točneje, Evropejci sprejemajo EU, vendar do nje ne čutijo neke posebne vdanosti. Osnovna referenčna točka identitete Evropejcev ostaja narod. Evropska unija si nikoli ni upala zago-

Na prvi pogled je Evropska unija ena sama velika zgodba o uspehu. Prvič, od začetka Evropske skupnosti za premog in jeklo daljnega leta 1951 je to zgodba o popolnejšem povezovanju. Dejavnosti, ki se opravljajo znotraj povezave, se nenehno krepijo in bogatijo. Drugič, povezavi je uspelo sprejemati nove članice, kar je kulminiralo s sprejetjem kar deseterice leta 2005. Gospodarska rast evropskih držav je bila od leta 1951 brez primerjave in tudi vojn ni bilo. To sta izjemna rezultata.

varjati kulturne enotnosti, temveč je zagovarjala kulturni pluralizem, ki se kaže tudi v tem, da se vse listine, tudi delovne listine, in vsa uradna dogajanja prevajajo v vse jezike.

- Evropska unija je nekakšna funkcionalna povezava, pogodbeno utemeljena z obiljem institucionalnih oblik. Vendar te institucije nimajo direktnih povezav z »ljudstvom Evropske unije«, razen Evropskega parlamenta, za katerega se ve, da je v odnosu do drugih političnih organov podrejen. Z bogato institucionalno superstrukturo in celo pravnim redom Evropska unija nima dejanskega demokratičnega življenja. Najvplivnejši politični organ je ministrski svet, v katerem se ministri dogovarjajo brez javnosti in brez učinkovite demokratične kontrole s strani Evropskega parlamenta, pa tudi zgodba o kontroli ministrov v nacionalnih parlamentih ostaja v bistvu neuresničljiva.

To ni nujno nepremagljiva hiba, če Evropska unija ne bi prisegala na parlamentarno in liberalno demokracijo. V takšnih razmerah pa se utegne zgoditi, da postanejo v kritičnem trenutku državljani nekaterih držav zelo nezadovoljni s stanjem odločanja v Uniji in se oprejo na demokratična načela, ki se kršijo

Torej, huda napaka Evropske unije je, da ni mogla in ne bo mogla preseči nacionalne vdanosti kot najvišje in brezpogojne.

v razmerah. Če pogledamo od bližje, so pravzaprav nezadovoljni zaradi nekega daljnega razloga.

Torej, huda napaka Evropske unije je, da ni mogla in ne bo mogla preseči nacionalne vdanosti kot najvišje in brezpogojne. Evropski uniji ni uspelo oblikovati »evropske iden-

titete, kateri bi ljudstvo dolgovalo vdanost. Ko utegne priti do hujših političnih in ekonomskih težav, zlasti do hujše ekonomske depresije z razširjeno brezposelnostjo, se bodo izpostavila vprašanja kot »Kdo je kriv?«, »Kam pravzaprav gre moj denar?«, »Koga preživljam?«, iskali bodo grešnega kozla, ki ga bo vsakdo videl v optiki drugih držav in narodov (+ priseljenci). K temu seveda velja dodati interese ZDA in drugih igralcev na mednarodnem prizorišču, ki bodo poskušali na evropskih težavah pridobivati.

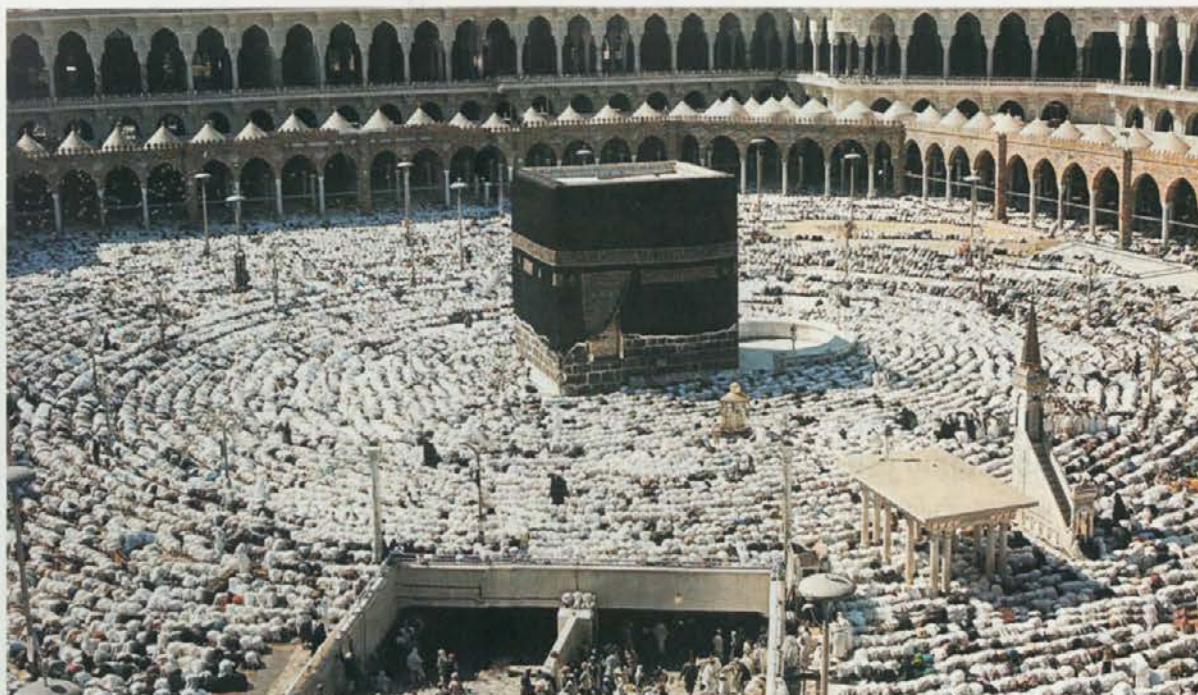
Poleg tega si lahko predstavljamo tudi razne druge težave, kot ti-

sloviti so vezani na Britanijo), skozi krize in kompromise se je krepila, vendar ni odpravila hudih strukturnih težav, kot so neenaka obdavčenost držav, nezmožnost soočanja z dejstvom, da je kmetijstvo postalo vir preživljanja le za majhen odstotek prebivalstva (v nasprotju z dejstvom, da kmetijstvo prejema levji delež subvencij, ki so zajamčene kar v temeljnih listinah), oblikovanje vojaških sil, enotne zunanje politike idr.

Evropska unija bo vprašanje svoje urejanja morala vrniti na dnevni red. Zavrnitev ustavne pogodbe ni zadeva, ki lahko trajno ostane pod preprogo. Potrebno se bo soočiti z nujnimi spremembami, ne samo glede načina odločanja, temveč tudi glede nuje, naj se z denarjem evropskih davkoplačevalcev financira tisto, kar bo Evropo gnalo v uspešno svetovno konkurenco. Končno, težko se bo soočiti s širitvijo Unije: do kod lahko sploh sega? Ali lahko sprejme Turčijo in Rusijo? Če tega ne stori, kakšne bodo posledice?

Težko je biti prerok glede prihodnosti Evropske unije, hkrati pa je nujno vedeti, da zunaj svojih meja Unija nima pravih prijateljev, znotraj pa vdanih in na žrtvovanje pripravljenih državljanov

DR. SERGEJ FLERE

Začetka je konec. Odslej je vse kot reka, ki si utira svojo strugo. Le nemo lahko opazujemo divjanje pobesnelih skrajnežev, ki silovitost svojih čustev izražajo z »Alah akbar« (Alah je velik). Za izhodišče bom vzel dve besedi: užaljenost in čast, oziroma sestavljenko obeh: užaljenost časti. Soočimo se z namerno zlorabo razumevanja in dojetanja teh dveh pojmov, ki ju islamski verski voditelji uporabljajo za čustveni stimulator ljudskih množic.

Na jutrotem vzhaja polmesec zeleno sijoč

Protesti užaljenih muslimanov, kot posledica objave karikatur preroka Mohameda v nekaterih časopisih na Danskem, Švedskem, Norveškem in še kje, so prešli v kaotično, nebrzdano nasilje, ki je zahtevalo tudi smrtne žrtve. Ko sem zasledil poziv afganistanskih talibanov k sveti vojni (džihadu), me je spreletel srh. Od kod toliko narejenega gneva in sovraštva, se sprašujem, ko razmišljam s pametjo Evropejca. Skrbijo me razprave »strpnežev«, ki razpredajo disertacije o človekovih pravicah in svoboščinah, ne upoštevajoč varovalk, ki bi na prvem mestu vzpostavile zaščito lastnega naroda. Kot da živimo v nekakšni oazi v neprebojnem oklepu, kjer nas ne more doseči prav ničesar, kjer se nam ne more zgoditi nič nepredvidenega. Med temi zasanjanimi »strpneži« je pristal celo predsednik države, saj se je upiral podpisu novega zakona o azilu, češ da ponuja premalo pravic. Kako naj kot domoljub razumem tako pretirano in neutemeljeno brezmejno odprtost do dvomljivih namerov tujcev?

Ker je moj namen pisati o protestih muslimanov, ki ta hip ponujajo medijem aktualno vsebino, bom to temo predstavil s svojega zornega kota, s pomisleki, ki jih imam.

Moja trditev, da islam ni miroljuben in se širi z najbolj krutimi metodami, je podprta na eni strani z zgodovinskim izročilom, na drugi pa z dogajanjem, ki smo jim priča danes. Že samo dejstvo, od kje je islam izrinil krščanstvo, ponuja dovolj izhodišč za iskanje vzrokov. Irak, Iran, Sirija, Jordanija, Turčija, Egipt itd.

so zibelka krščanstva, saj je pred 2000 leti prav na teh ozemljih nastalo (Palestina v arabščini pomeni sveta dežela). Vojne, ki so bile mnogo bolj krvave od križarskih, so jih spremenile v nosilke islama. Islam sam po sebi ni zgolj religija, kot je to krščanstvo ali ostala velika monoteistična verstva. Islam je način življenja, kjer je veri podrejena celotna funkcija bivanja, kultura in ustroj družbe, nad vsem tem pa bdi mogočni krmar. Prapor mohamedanske vojske nosi napis: »La ilaha ila Alah«, kar pomeni »Ni drugega boga od Alaha«. Temelj islamske vere je zapisan v sveti knjigi Qur'an (Koran). Tu so zbrani vsi Alahovi nauki, ki jih je dal Otoman, eden od prvih štirih kalifov, zapisati. Islamski nauk stoji na petih stebrih, ki so nedotakljivi in večni:

- Šahada – izpovedovanje vere v enega boga Alaha in njegovega preroka Mohameda.
- Salah – molitev petkrat na dan: ob sončnem vzhodu, opoldan, popoldan, ob sončnem zahodu in zvečer.
- Zakat – dajanje miloščine revnim in bolnim; v današnjem času predstavlja približno 3% letnega dohodka.
- Saum – popoln post v dnevni urah ves čas ramadana; od sončnega vzhoda do sončnega zahoda.
- Hadž – romanj v Meko vsaj enkrat v življenju; romanje je oproščeno le bolnim in ljudem brez dohodka.
- Nekateri muslimani smatrajo džihad kot šesti steber islama.

Islam funkcionira na povsem drugačen način kot krščanstvo in je zato za povprečnega Evropejca zgolj eksotika. Mislim, da je bistvo islamske filozof-

ske misli izraženo v besedi hakika (haqiqat), katere dobesedni prevod je resnica. Ravno tu vidim razkorak, ki je tako bistven in pomemben za razumevanje odnosa islama do ostalih verstev. Gre za dejstvo, da je Ahl al-Kitab (ljudstvo, ki ima Sveto knjigo) koranski izraz, v katerem je najti izhodišče razlage razodetja po preroku lastno tako judom, kristjanom kot muslimanom. Jemanje resnice kot atributa idejne podstat in prilasčanje absolutne pravilnosti in ekskluzivnosti njene razlage je moment, ki na evropskih tleh, hvala bogu, ne more najti trdne opore. Islam tudi ni organiziran kot Cerkev, saj ne pozna duhovščine, kakor ne avtoritete, ki bi oblikovala in določala dogme.

Trenutno je na svetu približno 1,5 milijarde muslimanov. V površni delitvi razlikujemo sunite, ki jih je 90% (suni – pot, ki jo je pokazal Mohamed), in šiite (shia – stranka). Za šiite je konec prerokov (zadnji prerok je bil Mohamed) šele začetek pravega prijateljstva z Bogom, ki poteka pod vodstvom Mohamedovih potomcev imamov (duhovni vodje, elita človeštva, ki jim božanski navdih razodeva božanske skrivnosti). Najvišji vodja je ajatola, kar je naziv za vrhovnega verskega poglavarja, teologa in razlagalca islamskega (šeriatskega) prava, temelječega na Koranu.

V zgodovini smemo širitev islama razdeliti na tri velika širitvena obdobja proti zahodu in ob tem seveda na evropska tla. Prvi zamah je bil v 8. stoletju, ko so muslimani zasedli velik del Španije in Portugalske. Frankovska vojska pod vojskovodjem Karlom Martelom je muslimansko vojsko leta 732

v bitki pri Poitiersu hudo porazila in s tem preprečila širitev islama globlje v Evropo. V Španiji in na Portugalskem so Otomani vladali vse do konca 15. stoletja, ko sta obe državi združili sile in jih premagali. V 15. in 16. stoletju si islam utira pot v Evropo s turškimi vpadi preko Balkana. 1463. leta si podredi Bosno, od takrat naprej pa so se razmere zaostrele. Ob koncu 15. stoletja so muslimani zasedli večino krščanskega bizantinskega sveta s Konstantinoplom vred in ga preimenovali v Istanbul. Otomansko cesarstvo je trajalo vse do 1923. Tretje veliko širitveno obdobje doživljamo danes. To obdobje se je posebej intenziviralo po 2. svetovni vojni z ekonomsko migracijo in velikimi potrebami zahodne Evrope po ceneni delovni sili. Druga in tretja generacija priseljencev je ostala v novi domovini, prevzela okvirne navade zahoda, korenine pa so ostale in se intenzivirale. Tako so na podlagi izkoriščanja instituta človekovih pravic v zahodni Evropi zrasle mošeje in islamski versko-kulturni centri, krščanski Evropi pa novi problemi. Neprilagodljivost muslimanov (običaji, navade, način oblačenja...), ki izhaja iz osnovnega vodila hakika, vnaša v moderna demokratična gibanja nemir, ta pa se razplamt v skrajni konsekvenci do nepojmljivih razsežnosti. Dejstvo, da so teroristi, ki so izvedli najokrutnejše zločine nad človeštvom, večinoma visoko izobraženi muslimani, pove dovolj o trditvi, da je islam sam v sebi militanten, saj v imenu vere in Alaha pritajeno razteza svoje niti s handžarjem nad nečisto krvjo »nevernikov«.

JAN RAS

Prodor (ne)civilizacije

Ljudje smo sistematizirani na raznorazne načine, med drugim tudi na civilizirane in necivilizirane. Presojanje sočloveka nikakor ni enostavno, še težje pa je presoja-ti neko ljudstvo, narod, skupino narodov ali raso. Tu se pojavlja tudi vprašanje, ali sploh smemo presojati nek drugi narod, skupino narodov ali raso. Ali imamo pravo komu reči, da je neciviliziran?

Civiliziranost vs. neciviliziranost

Delitev ljudi glede na pripadnost oz. nepripadnost civiliziranemu svetu je pogosto prisotna. Neciviliziranim ljudem, če jih spoštujemo, pravimo, da so preprosti. Nekateri gredo v svoji »humanistični« vnemi dalje in jih imajo za primitivne, tisti, ki so zelo »plemeniti«, pa gredo še dalje in jim pravijo divjaki. Ljudje smo že po naravi bolj kritični do drugih kot do samega sebe. To je verjetno zato, ker so pri drugih napake bolj vidne.

Neciviliziranost običajno povezu-jemo z umazanimi ter neurejenimi naselji in nepismenostjo ter neugla-jenim ali slabim obnašanjem njihovih prebivalcev. Natančna definici-ja, kaj je civilizirano in kaj ni, ne ob-staja. Mnogi ljudje, ki se imajo za visoko civilizirane, podcenjujejo ti-ste, ki so po njihovem mnenju »niž-je« in neredko jih imajo za necivilizi-rane (v negativnem pomenu). Pov-sem necivilizirani ljudje (v najožjem pomenu besede) danes verjetno ne obstajajo, ali pa jih je zelo malo. Zaradi te relativnosti bom izraz (ne) civiliziran raje pisal pod narekova-ji. Če se za neke ljudi pravi, da niso »civilizirani« ali pa da so zunaj »ci-viliziranega« sveta, to še ne pome-ni, da jim lahko pripišemo negativ-ne lastnosti.

V civiliziranem svetu ima vse svo-jo ceno oz. vrednost, izraženo v denarju; tudi nasmešek. Vse je prera-čunano. Denar je tisto vrhovno bo-žanstvo, pred katerim noč in dan kleči večina človeštva; od politi-kov, gospodarstvenikov, znanstven-ikov ... do beračev. In če ne bi bi-lo denarja? Ali je življenje brez denarja sploh možno? In če je mož-no – ali je potem lahko tudi člove-ka dostojno, lepo in prijetno? Ali še obstajajo kje kakšna človeška bitja,

ki jim denar nič ne pomeni? Mi bi takšnim ljudem najverjetneje rekli, da niso civilizirani oz. da so zunaj civilizacije.

V tem sestavku bi želel na krat-ko in na nestereotipen način opisati nekatere svoje izkušnje z ljudmi, ki živijo v »civiliziranem« svetu in zu-naj njega (ali bolje povedano – na njegovem robu). Obenem pa bi že-lel pokazati, da je pojem »biti (ne-)civiliziran« nesmiseln, neupravičen in vsebinsko kontradiktoren.

Izkušnje z (ne)civilizacijo so lahko grenke ali prijetne

Bilo je v marcu leta 1984. Na Bo-stonskem letališču sem prosil neke-ga taksista, da me zapelje do pre-nočišča. Vozil me je približno 20 minut, ob tem pa mi je skoraj ves čas govoril o svojem slavnem ari-stokratskem poreklu, ki me je naj-manj brigalo in ga o tem sploh ni-sem spraševal. Na koncu mi je ta prijazen človek zaračunal toliko, da me je sram povedati. Plačal sem, ni-sem se prepiral. Ko sem mu dal denar, je zahteval še napitnino. Tudi

Neciviliziranost običajno povezu-jemo z umazanimi ter neurejenimi naselji in nepismenostjo ter neugla-jenim ali slabim obnašanjem njihovih prebivalcev.

to sem mu dal (saj sem imel ameri-ško štipendijo). Da me je težko pre-varal, mi je potrdil tudi vratar pre-nočišča. Ni bil nič kaj prijeten obču-tek, da sem bil prevaran že prvi dan v tem slavnem, visoko civiliziranem univerzitetnem mestu.

Bilo je osem let pozneje. Sedel sem na verandi enega od hotelov, ki so v lasti tujcev, v Port Moresby-ju (Papua Nova Gvineja). Takoj dru-

gi dan mi je eden od uslužbencev rekel, da moje bivanje ni poravna-no (čez nekaj ur so ugotovili, da so bili plačani računi v napačnem pre-dalu) in da ga moram takoj poravnati ali pa bodo poklicali policijo. Bil je »civilizirani« domačin, ki se mi je še pred nekaj urami zelo pri-jazno smehljal (po dolžnosti seve-da). Takoj sem poravnal vse, kar so zahtevali. Nato sem šel v mesto, in

ko sem se vrnil, se mi je tisti uradnik ponovno začel priliznjeno smehlja-ti in se opravičevati, da je prišlo do pomote in da mi želi lastnica hote-la vrniti denar. Molčal sem in po denar nisem hotel iti (vrnili so mi ga pozneje po pošti). Tudi jesti nisem hotel več v hotelu, čeprav je bilo vse plačano.

Po tem dogodku je minilo štiri-najst let. V začetku januarja letoš-

njega leta sem organiziral razisko-valno-izobraževalno odpravo na zahodni, težko dostopni del Veli-kega zaliva na otoku Espiritu Santo. Bili smo trije in stanovali smo pri eni od družin v neki vasi blizu Cape Cumberlanda. Bili so skromni ter iz-redno prijazni in nam dali na raz-polago vse, kar so imeli. Ko je prišel zadnji dan (v vasi smo preživeli kar nekaj časa), sem sklenil poravnati stroške. Toda nihče ni zahteval nič-esar. Da bi imel čisto vest in jih ne bi oškodoval, sem si za vsak slučaj že prej izračunal njihove stroške in jim ponudil izračunano vsoto. Čeprav morajo za vsak vatu (njihova denar-na enota) trdo delati, so se brani-li vzeti toliko denarja. Na koncu so vzeli zelo majhen del ponujene vsote. Ko pa smo se poslovili, so vsa-kemu dali toliko raznih dobrot, da smo jih komaj spravili na čoln.

Podobno kot v tej vasi ob Veli-kem zalivu sem doživel pred več leti na otoku Malaita (Salomonovi otoki). Za Malaitance je ameriški pi-satelj Jack London uporabljal nič kaj lepe izraze (morda je imel z njimi slabe izkušnje, še verjetneje pa pre-malo izkušenj). V neki njihovi zakot-

na tihomorske otoke

Foto: Anton Ivančič

ni gorski vasi sem živel več dni. Bil sem povsem brez denarja, toda nihče ni od mene zahteval ničesar. Nasprotno: ko sem odšel, so mi za pot dali obilo hrane in dva vodnika, da ne bi zašel.

Spoznavanje »neciviliziranega« sveta zahteva veliko časa in odprtosti

Če bi se vživeli v neko ljudstvo, za katerega se trdi, da je »necivilizirano«, in bi vsaj kakšno leto z njim delili življenjske težave, bi gotovo prišli do zelo zanimivih spoznanj. Spoznali bi, da ima svojo zgodovino, svoja pravila obnašanja, filozofijo, umetnost, metode zdravljenja (ki so pogosto zelo uspešne) in še marsikaj. Najverjetneje bi postali zelo spoštljivi do takšnega ljudstva. Na žalost pa je večina »civiliziranega« človeštva pod vplivom raznih »limonadnih« in turistično-propagandnih oddaj ali člankov, ki so jih oblikovali površni novinarji ali kakšni drugi »strokovnjaki« na temelju nekajdnevni ali celo nekajurnih izkušenj. Vso kulturo tihomorskih ljudi običajno reducirajo na ples, ki ga od naivnih ljudi, izmučenih od

vsakdanjega dela in malarije, običajno izsilijo z različnimi ničvrednimi darili, kot so npr. plastične verižice, poceni majice (z napisom Coca Cola), bonboni, cigarete ali alkohol.

Moje izkušnje so zelo skromne in temeljijo na časovno omejenih obdobjih življenja in dela z Melanezijci in deloma Polinezijci na Salomonovih otokih, Papui Novi Gvineji, Zahodni Papui, Novi Kaledoniji in Novih Hebridih. V približno osmih letih, kolikor sem preživel med temi čudovitimi in zanimivimi ljudmi, sem se marsičesa naučil. Odprl se mi je povsem novi svet. Na življenje in smrt sem začel gledati povsem drugače. Ni bilo vedno lahko. S svojo krvjo sem nahranil milijone komarjev in po številu prebolelih malarij (34) sem verjetno rekorder med slovenskim akademskim osebjem. Prve koristne izkušnje sem dobil na Salomonovih otokih. Tam sem se tudi prvič srečal z ljudmi, ki so živeli povsem izolirano od »civilizacije«. Njihovo življenje se ni oziralo na ekonomske zakone. Proizvajali so toliko, kolikor so potrebovali za preživetje. Tudi čas ni bil pomemben, saj je le redko kdo vedel, koliko je star. Živeli in umirali so mirno in dostojanstveno. Ko sem nekoč prišel lačen in obnemogel v neko vas ob reki Monggi v gorskem predelu Guadalcanala, so me sprejeli kot starega znanca in mi po skoraj polurnem rokovanju (z vsemi prebivalci) pripravili celo gostijo. Najedel sem se tako, da sem bil kar nekaj časa nesposoben nadaljevati pot. Lepi spomini me vežejo tudi na podeželje v Papui Novi Gvineji. Ker sem zbiral rastlinske genetske materiale, sem veliko potoval po raznih zelo težko dostopnih ali nedostopnih predelih, kjer so ljudje živeli in se (ne)oblačili na prastari način. Bolj ko so bili preprosti, bolj so bili neposredni, prijazni in nesebični. Njihove vasi so bile neverjetno čiste. Nikjer nisem naletel na podgane in žoharje (ti dve pestri in živahni skupini domačih živalic sta darilo »civiliziranega« sveta). Tudi smetišča niso imeli. Tudi ta so eden od »velikih« dosežkov »civilizacije«.

Glede na značaj se od teh »zakotnih« Papuancev niso dosti razli-

kovali tudi tisti, ki so bili bližje »civilizaciji«. Na svojih potovanjih sem velikokrat zašel (v tem sem bil pravi mojster). Včasih sem zašel tudi za več dni hoda (za kar pa se nisem nikoli preveč razburjal, saj je bil čas postranska stvar). Nič čudnega ni, da sem se enkrat znašel med »profesionalnimi« tolovaji (ljudmi, ki so živeli nekaj kilometrov od glavne ceste Lae–Highlands, v »zavetišču« nedostopnega močvirja, in »verjetno« ropali potnike). Sprejeli so me sicer v njihovem stilu, ki ga tu raje

gati, še manj pa prikrivati resnico in jo servirati na način, ki ni ne resnica ne laž (kot se to dela ...).

Njihove vasi so pogosto kot majhne državnice. Oblast je običajno demokratična, čeprav imajo poglavarji dokaj veliko moč. Poglavarji so lahko moški ali ženske (odvisno od tega, ali je družba partri- ali matriarhalna). Tu bi omenil, da so ženske (na melanezijskih otokih) v večini primerov učinkovitejše v vodenju vasi. Nepravilnosti se strogo kaznujejo, zato ni anarhije. Ta se običajno

V civiliziranem svetu ima vse svojo ceno oz. vrednost, izraženo v denarju; tudi nasmešek.

ne bi opisal. Spominjam se, da sem se že pokesal vseh svojih grehov in se pripravil za onostranstvo. Ko pa so si me bolje ogledali in videli, da sem ves blaten in poln pijavk, so takoj vedeli, da sem zašel in nisem policijski špicelj. Postali so neverjetno prijazni in njihov bradati vodja se je v imenu vseh opravičil. Ko sem se pod eno od kapnic stuširal, sem se počutil kot prerojen (in povsem varen). Nato sem z njimi sedel na verando pod streho iz sagovca (v kateri je bilo kar nekaj pušk domače izdelave) in žvečil betlov oreh ter jedel (najverjetneje ukraden) riž z različnimi (tudi verjetno ukradenimi) dodatki.

Kaj pomeni biti »(ne)civiliziran«?

Ko sem opazoval in spoznaval svet zunaj oz. na robu »civilizacije«, se mi je najgloblje vtisnila v spomin neposrednost in preprostost prebivalcev (ki jih šole, denar in ostali izumi »civilizacije« še niso pokvarili). Ker jih ni nihče naučil diplomatskih spretnosti izražanja, so vedno vse povedali neposredno in brez olepševanja. Čeprav so po naravi (ko pridejo v stik z neznanci) sramežljivi, je neposrednost ena od temeljnih značilnosti njihovega komuniciranja. Včasih ima lahko žaljiv prizvok, toda nikoli ne želijo človeka žaliti. Mnogi sploh ne znajo la-

žne, ko prvi mladi prebivalci pridejo do izobrazbe. Po vrnitvi iz šol se mnogi začnejo šopiriti in izpodkopavati avtoriteto poglavarjev. Boga ali bogove zamenjajo s populistično znanostjo, vrače s farmacevtskimi izdelki, ptičje petje pa s kasetofoni. Pojavljati se začne diferenciacija med ljudmi, nevoščljivost, pijančevanje, drogiranje in ostale civilizacijske bolezni, vključno z gnilimi zobmi.

Hiše v vaseh zunaj »civilizacije« so brez ključavnic. Ključavnice so pač zaradi tatov, in če tatov ni, tudi ključavnic ni treba. Pa bo kdo rekel, da tako in tako ni tam kaj ukrasti. To sploh ni res. Če ne obstaja denar, še ne pomeni, da nimajo nečesa, kar uporabljajo podobno kot denar pri raznih izmenjavah, porokah itd. (npr. »shell money«, ki je sestavljen iz posebnih obdelanih školjk – na Malaiti in nekaterih drugih otokih). Med stvari, ki bi jih lahko ukradli, spadajo tudi razni pridelki, posušeno ribje meso, okostja prednikov, pribor za lov, razno orodje, kipi, glasbila itd. Občudovanja vredne so še mnoge druge stvari »zunaj civilizacije«. Še posebno veliko pozornost si zaslužijo medčloveški odnosi. Ti so tudi pri preprostih ljudeh zelo zapleteni in zato se bomo z njimi »spopadli« v nadaljevanju, v naslednji številki te revije.

DR. ANTON IVANČIČ

Slow Food – ponovno

V sredini osemdesetih let prejšnjega stoletja je McDonald's želel odpreti svojo franšizo v bližini Španskih stopnic v Rimu. Carlo Petrini je takrat uprizoril veliko protestno akcijo in izrazil, da Rim pomeni lokalno, sezonsko pridelano hrano, pomeni »slow food« in ne »fast food«. Tako se je tisti trenutek rodilo ime za gibanje, ki danes združuje več kot 83 tisoč ljudi po vsem svetu.

Mogoče ste že kdaj slišali za to ime – Slow Food. Nekako avtomatsko ga povežemo s počasno hrano, hrano, ob kateri bi naj ljudje uživali – ne pa je samo na hitro zmetali vase. In res je, Slow Food pomeni tudi to – pa vendar toliko več. Vabim vas na kratko predstavitev organizacije, katere namen je zaščititi užitke ob mizi pred homogenizacijo s strani moderne hitre prehrane ter načina življenja. Skozi veliko različnih aktivnosti promovira gastronomsko kulturo, razvija izobrazbo okusa, ohranja kmetijsko biodiverzitetno ter skrbi za zaščito tradicionalne hrane, ki ji grozi izumrtje.

Nekaj o zgodovini

Začetki organizacije Slow Food segajo v osemdeseta leta, v regijo Piedmont v Italiji. Skupina ljudi, ki so se združili v društvu Arcigola, se je začela zavedati, da se hrana, kot smo jo poznali, spreminja oziroma izginja. Je pod vedno večjim pritiskom standardizacije, globalizacije, velikih korporacij, higienskih direktiv, navsezadnje pod pritiskom dobička in posledično zelo verjetnega izginotja. Carlo Petrini, ustanovitelj in vodja Slow Fooda, je prevzel pobudo in začel aktivno delati proti tem pritiskom oziroma delovati za ohranitev tradicionalne, lokalno značilne hrane, za ohranitev užitkov pri mizi, kot jih je poimenoval. K dobri hrani pa seveda sodijo tudi dobra vina, tako da se je Slow Food od začetka zavzemal tudi za promocijo kvalitetnih vin. Leta 1989 je bilo v Parizu ustanovljeno mednarodno Slow Food gibanje, kjer so tudi podpisali Slow Food Manifesto – nekakšno ustanovno listino oziroma manifest s cilji in načini, kako jih doseči. Od takrat naprej je gibanje samo raslo. Nacionalne pisarne so se v na-

slednjih desetih letih (poleg Italije) odprle v Švici, Nemčiji, ZDA, Franciji, na Japonskem ter v Veliki Britaniji. Prav tako je članstvo v Slow Foodu naraslo na 83 tisoč ljudi. Združeni so v več kot 800 »convivih« ali lokalnih odborih (dva sta tudi v Sloveniji – v Ljubljani in Trzinu). Proti koncu 90. let je Slow Food prvič organiziral mednarodni sejem »Salone del Gusto« – sejem, posvečen kvalitetni hrani in pijači. Organiziran je vsaki dve leti v Torinu, vsakič pa ga obišče več kot 130 tisoč ljudi. Leta 2004 je FAO vzpostavil sodelovanje in uradno priznal Slow Food kot neprofitno organizacijo. Iste leta je bil prvič organiziran tudi »Terra Madre«, shod »prehranskih skupnosti« z vsega sveta. Udeležilo se nas ga je več kot pet tisoč malih kmetov, predelovalcev, nabiralcev, ribičev, pastirjev ... skratka ljudi, ki so direktno povezani s tradicionalno pridelavo hrane in ki imajo neposreden vpliv na prihodnost naše hrane in kulture.

Organiziranost Slow Fooda

Mednarodna organizacija ima sedež v Braju (blizu Torina). Kot je že bilo omenjeno, je mreža Slow Fooda sestavljena iz lokalnih odborov ali »convivia«, v katere se lahko vsakdo včlani. Le-ti pod vodstvom

Danes 30 sort prehranjuje 95 % svetovnega prebivalstva. V preteklem stoletju je izumrlo 300.000 rastlinskih vrst, vsakih šest ur izumre ena rastlinska vrsta.

lokalnih vodij ali »fiduciaryjev« periodično organizirajo tečaje, poizkušnje, večerje, turizem, povezan s hrano in vinom, promovirajo lokalne pridelovalce in vinske kleti ter

s tem dvigajo popularnost in ugled izdelkov itd. Ukoreninjenost v lokalnem okolju, decentralizacija, nevsiljiva ohranitev tradicionalnosti/tipičnosti in seveda prostovoljno delo, ki ga prispeva vsak izmed članov, so najbolj avtentične značilnosti organizacije. Mreža poznanstev, ki se je prek tega dela zgradila skozi leta, pa brez dvoma predstavlja največje bogastvo organizacije.

Založniška hiša »Slow Food Editore« se specializira na področja turizma, hrane ter vina. V katalogu imajo trenutno več kot 60 publikacij, zraven tega pa vsake tri mesece izdajajo tudi Slow: glasilo okusa in kulture v šestih jezikih ter druge priložnostne publikacije. Velik del aktivnosti Slow Fooda je povezan z organizacijo nacionalnih ter mednarodnih dogodkov, s katerimi želijo razširiti idejo Slow Fooda. Ti dogodki vključujejo Salone del Gusto, največji sejem kvalitetne hrane ter vina, »Cheese«, sejem sira, ki se vsako drugo leto odvija v Braju, in »Slowfish«, vsakoletna razstava v Genovi, ki je posvečena trajnostnemu ribolovu. Po posameznih državah se tem mednarodnim dogodkom pridruži veliko sejmov, tržnic, večerij, poizkušanj, obiskov... Leta 2003 je bila ustanovljena posebna »Slow Food Foundation for Biodiversity«, neodvisna in neprofitna celota, katere misija je organizirati in financirati projekte, ki bodo zaščitili našo svetovno dediščino kmetijske biodiverzitete in gastronomske tradicije. Fundacija se delno financira s pomočjo Slow Fooda, velik del pa velikodušno prispevajo posamezniki, pa tudi javne ustanove. S pomočjo fundacije želi-

ka. To želijo doseči oziroma že dosejajo s tremi projekti: »Ark of Taste«, »Presidia« ter Slow Food nagrado za ohranjanje biodiverzitete. »Ark of Taste« ali »Noetova barka okusa« si je za cilj zadala ponovno odkriti, zbrati, dokumentirati in objaviti pozabljene okuse. Pozabljeni okusi je metafora za izvrstne gastronomske izdelke, ki so ogroženi s strani industrijske standardizacije, higienskih zakonov, sistema velikopotezne distribucije ter onesnaževanja okolja. Razdelili so jih v štiri večje skupine, in sicer: rastlinske sorte, vrste, ekotipi (kot so: žita, stročnice, začimbe, sorte grozdja...); rastlinski izdelki (kot so: kis, marmelade, oljčno olje, kruh, testenine...); živalske populacije (kot so: živalske vrste za hrano, predelani izdelki, mleko in mlečni izdelki, med, suhomesnati izdelki...) in druge pridelke (kar vključuje hrano, nabrano v divjini in/ali predelano po tradicionalnih tehnikah ter sol). Nekateri izmed teh so: italijanska koza valchhiavenna, istrsko govedo, madžarska klobasa iz Mangalice, edinstvena sorta grškega fava fižola, ki uspe-

odkrivanje zakladov

Užitki ob skupni mizi so dandanes postali redkost.

va samo na Santoriniju ... pa vse do sira tolminca, ki je (zaenkrat) edini izdelek iz Slovenije, ki je vključen v to zbirko. Vsi izmed naštetih izdelkov oz. živali so ogroženi, a imajo realni ekonomski in komercialni potencial.

»Slow Food Presidia« je bil zasnovan z namenom, da dopolni »Ark of Taste« v prizadevanju za zagotavljanje preživetja tradicionalne, edinstvene hrane in okusov. Včasih ni potrebno veliko, da se preživetje letih zagotovi – mogoče samo povezati pridelovalce, jim pomagati koordinirati promocijo ter marketing, narediti standarde za kvaliteto in izvirnost njihovih izdelkov itd. Včasih pa, ko je proizvodnja rokodelskega/tradicionalnega izdelka močno ogrožena, je potrebno npr. zgraditi klavnico, peč, obnoviti podirajoče zidove na kmetiji itd. »Slow Food Presidia« deluje na različne načine, pa vendar imajo enake cilje: promocija rokodelskih/tradicionalnih izdelkov; ohraniti tehniko proizvodnje določenega izdelka; zagotoviti stalne in stroge proizvodne standarde in, najbolj pomembno, zagotovi-

ti realno možnost preživetja tradicionalne hrane.

Terra Madre 2004 – kmetje tega sveta, združite se!

Danes 30 sort prehranjuje 95 % svetovnega prebivalstva. V preteklem stoletju je izumrlo 300.000 rastlinskih vrst, vsakih šest ur izumre ena rastlinska vrsta. Od začetka dvajsetega stoletja je Evropa izgubila več kot 75 % kmetijske biodiverzitete, medtem ko so ZDA izgubile 93 % biodiverzitete poljščin. Tretjina avtohtonih vrst goveda, ovc in prašičev je izumrla ali pa so na poti tamkaj. Verjetno so tudi ti podatki pripeljali do zgodovinskega srečanja, kar je Terra Madre ali Mati Zemlja vsekakor bilo. Zgodovina srečanja oziroma konference se je začela maja leta 2003, ko je peščica posameznikov v Slow Food organizaciji v Italiji začela razmišljati, kako povezati in na eno mesto pripeljati več kot 5000 ljudi iz 130 držav. Teh 5000 intelektualcev zemlje in morja je predstavljalo več kot 1200 »prehranskih skupnosti«, kot so jih poimenovali pri organizaciji Slow Food. To je bilo srečanje

malih pridelovalcev in predelovalcev avtohtone in tradicionalne hrane z vsega sveta – od perujskih Andov do argentinske pampe, od amazonske džungle do gorovja Chiapas, od kalifornijskih vinogradov do prostranstev Kanade, od sredozemskih obal do morja Severne Evrope, od Balkana do Mongolije, od Afrike fo Australazije... Tudi sam sem se imel čast udeležiti tega srečanja. Ko vidiš ljudi, ki so še vedno povezani z zemljo in ji znajo prisluhniti, dobiš upanje in motivacijo za vztrajanje na poti in boju za pravični in razumen svet. Vidiš, da to, kar nekateri propagirajo kot rešitev sveta in najmodernejšo tehnologijo, le mogoče ni pridobitev za vse ljudi, cel svet, temveč samo za peščico nekaterih privilegiranih posameznikov in njihove žepce. Komu pa je mar za kmete nekje v mongolski stepi in kdo pozna njihove probleme bolje kot oni sami? Pomagati je treba samo s podporo tega, kar oni znajo najbolje – živeti z naravo in jo ohraniti tudi za bodoče rodove. Nažalost se marsikje po svetu dela ravno v nasprotju s to mislijo – z vsiljevanjem tehnik in kultur, ki nikakor niso prilagojene tistemu okolju, kaj šele, da bi omogočale trajnostni razvoj. Uspeh Terra Madre je bil neverjeten – prvič v zgodovini so se dobili preprosti ljudje, tisti, ki imajo probleme s preživetjem, in hkrati tisti, ki imajo ideje in voljo, da te probleme rešijo – na način, ki je primeren njihovemu okolju in kulturi. Čutili smo, da smo vsi skupaj in vsak posebej pomembni za preži-

vetje na tem svetu in od drugih smo samo s pripovedovanjem življenjskih zgodb dobili prepotrebno energijo za delo v prihodnosti.

V razmislek ...

Marsikdaj se mogoče vprašamo, zakaj bi se sploh morali obremenjevati in razmišljati o vsem zgoraj napisanem. Hrana vendarle ne more biti tako ogrožena, kot je to včasih predstavljeno. Saj jo vendar vsak dan ob skoraj vsakem času dobimo v trgovini. Res je, hrano že lahko kupimo v trgovini, vendar kulture, ki je povezana z njo, ne moremo. Vprašanje je tudi, kakšno hrano kupimo v trgovini, koga podpiramo z nakupom te hrane, kaj to pomeni za naše okolje, za ohranitev naše kulture itd. In če razmišljamo malo naprej ... Kaj je tisto, kar nas drži pri življenju, kar nam daje moč in energijo, da počnemo vse čudovite stvari v življenju, da smo, kdor smo! Brez hrane nas ni. Ali drugače povedano – smo to, kar jemo. In če jemo hitro pridelano, hitro pripravljeno hrano, jo hitro zmečemo vase in nato oddrvimo naprej. Kakšni ljudje smo potem? Porast stresa in bolezni, povezanih s prehrano, v moderni civilizaciji skokovito narašča. Brez dvoma je to povezano s hrano, kar dokazuje tudi vedno več študij ... Toda, si to priznamo in se zavedamo, da lahko sami kaj storimo, da bi bilo drugače?

Več informacij o Slow Foodu najdete na www.slowfood.com.

MATJAZ TURINEK

Slow Food daje poudarek na kvalitetno lokalno pridelano in predelano hrano.

Ledena gora brez snega

Ko sem že tretjič hodil čez dolge peščene in predvsem prašne ravnine med gruščnatimi vrhovi proti baznemu taboru pod najvišjo ameriško goro, sem pomislil na zanimivo izjavo nekoga: »Še nikoli nisem videl grših hribov!« Če primerjam zeleno Slovenijo in njene hribe, pa Dolomite in Centralne Alpe, s to puščavo in peskom ... In vendar je Aconcagua ter njena okolica nekaj posebnega. Recimo v barvah zahajajočega sonca, pa tudi zaradi Santiaga in Mendoze, prijetnih mest, ki jih vselej obiščemo.

Najvišja gora ameriške celine Aconcagua se dviga nad okolico. S 6960 metri nadmorske višine je za okoli 1500 metrov višja od ostalih vrhov, ki so nametani v bližini in večina precej bolj zasneženi. Celotni ledenik je na sosednjih hribovih več, čeprav se izpod južne stene vije kar velik in dolg ledenik, a odlikuje ga predvsem umazan led ter veliko grušč. Na drugi strani gore je tako imenovani Poljski ledenik, ki ga je vse manj in vzpon preko njega je že bolj podoben vzponu po Normalni smeri – neskončna peščena pobočja, kjer je snega le za vzorec, navzgor pa vodijo dobro uhojene steze. Aconcagua je eden od sedmih najvišjih vrhov celin in prav zato med gorniki toliko zaželena. Relativno enostaven dostop govori temu v prid, vendar pa vseeno ni tako nedolžna gora, kakor se kaže. 10. februarja letos sem bil okoli dveh popoldan sredi Traverze, dolge prečnice pod vrhom, kjer sem srečal člane moje skupine, ki so že sestopali z vrha. Še 400 metrov je do tja in vreme se slabša. Tudi jaz bi bil z njimi, pa sem moral pred nekaj urami spremljati člana naše ekipe z višine 6300 metrov nazaj v tabor 800 metrov nižje. Slabo se je počutil zaradi višine. Tam sem nato zmetal vse iz

Poginule mule popestrijo kamnita pobočja Aconcague, medtem ko se sneg blešči le na nižjih okoliških hribovih.

nahrbtnika, vzel samo najnujnejše in odšel nazaj navzgor. Zdaj ne razmišljam veliko: »Se vidimo spodaj v taboru!« in zasopiham proti vrhu. Kmalu prehitim deset utrujenih postav. Vsi odnehajo, naletavati začnejo drobne snežinke in mrzav vedno bolj grize. Pustim nahrbtnik ob poti in v zadnjih metrih dohitim Argentinca Jorgeja, s katerim se nato ob križu sredi vršnega kamena veselo tolčeva po ramenih. Nekaj meglenih fotografij, razgled je zanič, pobereva pest kamnov in pot gre

in vetru, ki je tam še posebej strupen. Suha klima ob tem pripomore, da je veliko težav z dihanjem in posledično precej primerov višinske bolezni. A barve zahajajočega sonca na zahodni strani gore, ki se dviga nad baznim taborom Plaza de Mulas (4300 m), očarajo obiskovalce skoraj vsak večer in jim dajejo dodatno voljo za vzpon proti vrhu visoko pod nebom.

Menda se z vrha Aconcague ob posebej jasnih dneh vidi celo Pacifik. Saj res ni daleč do tja, slabih

čje je zaščiteno – Parque Provincial Aconcagua, rangerji pa skrbijo za to, da se turisti obnašajo naravi prijazno. Zaradi številnih obiskovalcev je to zelo pomembno in v zadnjih letih so uredili stranišča, odvoz smeti iz taborov, celo zdravniška oskrba je na voljo, reševalna služba, prepovedane so razne naravi škodljive aktivnosti, kot je vožnja s kolesi (tudi motornimi), taborjenje izven predvidenih taborov, kopanje v jezerih in vsakršno njihovo onesnaževanje ter še veliko drugega. Kršitve so precej drage.

Pot naše desetčlanske skupine je najprej vodila pod južno steno Aconcague. V taboru Confluencia (3300 m), tri do štiri ure hoje od vhoda v park blizu vasi Puente del Inca (2700 m), smo se ustavili za dve noči. Paola, ki je bila tam oskrbnica šotorov naše agencije, je skrbela, da nismo bili lačni. Pa še prav simpatična je bila in vselej nasmejana. Tukaj zgoraj ostane skoraj štiri mesece. Ja, kako pa je s fantom? In se je samo prisrčno nasme-

... Ko je prišlo sonce, je bilo vse znosnejše, toda ko enkrat odnehaš, se je težko prepričati v nadaljevanje poti. Poslušati je treba goro, svoje telo in predvsem bolj izkušene, a vsak tega ne zna.

spet navzdol.

Peščeni kilometri do baze

Večina si goro zapomni po mrazu

200 kilometrov. Meja med Argentino in Čilom poteka približno 15 kilometrov proti zahodu, gora pa se v celoti nahaja v Argentini. Podro-

jala. Za aklimatizacijo smo se povzpeli do 4300 metrov na poti do tabora Plaza Francia pod južno steno, ki je skoraj 3 kilometre visok zid skalovlja, ledenikov in snežišč. Naslednji dan so nas čakali dolgi kilometri do baznega tabora Plaza de Mulas (4300 m), kjer se začne Normalna smer na goro. Prah, pesek, kamenje in neskončne ravnine. Nekaj poginulih mul ob poti je popestrilo kamnito pokrajino. Reka Horcones, ki teče po dolini, se tukaj razdeli na več potokov. Nekateri smo se »zabavali« s preskakovanjem mokrih ovir, ki so bile na koncu že prav zaskrbljujoče široke in deroče. Komaj smo odnesli napol suhe noge. Druga skupina pa se je kar sprehodila ob robu doline.

Inkovski most in prijatelji

Postavili smo šotore sredi pravcate pisane vasi šotorov in se ozrli navzgor. Vrh gore je na videz blizu, vendar so nas dosedanje razdalje že prepričale, da tukaj videz pogosto vara. Na videz blizu je pomenilo, da je do vrha okoli 2700 višinskih metrov. V oskrbo nas je vzela prijazna gospodična Adriana, ki je za agencijo Los Puquios skrbela za to, da njihovi gostje niso bili lačni in žejni. Z mulami so nam iz doline navzgor prinesli vso opremo, ostalo pa je bilo na naših ramenih in v nogah. Tukaj se namreč komaj začne zares. Od tu naprej smo bili sami mule, saj je treba vso potrebno opremo zanesti na prvi višinski tabor Nido de Condores, 5500 metrov visoko. Tam smo se nato aklimatizirali in od tam tudi krenili v končnem naskoku proti vrhu. Baza ni samo trpljenje na višini. Tukaj je na voljo pravzaprav vse. Pivo, kokakola, zrezki, še cigarete dobiš, internet, telefon, zdravnik, razglednice, majice, plezalna oprema... Najameš lahko tudi nosača, da ti navzgor odnese opremo. Ali nosačico, saj tudi dekleta s svojimi rameni tukaj služijo denar. Težko je, ampak nekje je treba dobiti denar za šolanje in življenje. Pa saj je povsod enako, tudi jaz sem se kot vodnik precej nagaral. Veliko volje in naporov je treba vložiti, da nekdo stopi na vrh gore.

Na srečo so tudi bolj prijetne strani takšnega potovanja, predvsem srečanja z različnimi ljudmi. V Mendози, ki smo jo morali obiskati zaradi plačila vstopnine v park Aconcagua in še nekaj nujno potrebne opreme, nam je pomagala

urediti zadeve simpatična Natalia, hčerka lastnikov hostla, kjer smo ostali dve noči. Prijetno dekle si je vzelo čas za nas, da si nismo polomili jezikov s španščino. Pa prijazni ljudje v vasi Puerta del Inca. Mario, lastnik trgovine in skromne restavracije, se je razveselil, ko me je ponovno videl. Tukaj sem namreč že tretjič. Vsak od tamkajšnjih znancev mi je ob slovesu kar rekel: »Se vidimo naslednje leto!« Škoda le, da se nismo mogli okopati v termalni vodi, ki teče ob največji tukajšnji znamenitosti – naravnem mostu čez reko. Ogromen most je nastal prav zaradi termalnih izvirov, iz katerih teče izredno nasičena voda, ki odlaga material na tukajšnjem obrežju. Poteka podoben proces kot v podzemnih jamah. Zadnja zima je bila nekoliko bolj obilna in je menda poškodovala most, zato so ga zaprli. Zdaj je treba nekaj kilometrov naokoli, če želiš do termalnih vrecev na drugi strani, drugega mosta namreč ni v bližini. A kljub vsemu se tukaj ustavi veliko ljudi, avtobusov in si ogledajo »Inkovski most« ter nakupijo nekaj spominikov na stojnicah v bližini. Menda so čez ta most že pred stoletji zares šli Inki na svoji poti preko Andov, leta 1817 pa so tukaj šle preko vojaške čete na poti v Čile in mu nato pomagale do samostojnosti.

Z vrha gore na čilsko podeželje

Spanje v majhnih šotorih na vetrovnem Nidu de Condores je nujno za aklimatizacijo oziroma privajanje na višino. To je osnova za uspešen vzpon. Šest nas je zgoraj preživelo dve noči, vmes pa smo se povzpeli še do naslednjega tabora, katerega ime kaže na to, da so ga nekoč postavili Nemci, ki so tukaj kar pogosti gostje. Berlin se nahaja 5930 metrov visoko in tam je nekaj majhnih lesenih bivakov, v njih pa običajno gneča. Nekateri zato prinesejo šotore, mi pa smo se raje odločili, da bomo odšli proti vrhu iz nižjega tabora. Preveč gre truda za tovorjenje vse te opreme navzgor in nato še navzdol, tukaj pa je v zraku še manj kisika in tabor je še hladnejši. In le dobro uro hoje je z Nida de Condores do Berlina.

Ko smo prišli nazaj v bazni tabor, smo izvedeli, da bo naslednja dva dni lepo vreme, potem pa poslabšanje. Ni nam preostalo drugega, kot da gre celotna skupina

naslednji dan nazaj gor. In nato smo v zgodnjem jutru zapustili tople spalne vreče ter se počasi odpravili proti vrhu. Le sij čelnih svetilk nam je kazal pot skozi hladno noč na pobočjih Aconcague. Ko nas je pozdravilo sonce, smo bili že nad 6000 metri. A štirje od desetih so odnehali. Mraz, utrujenost, višina... Ko je prišlo sonce, je bilo vse znosnejše, toda ko enkrat odnehaš, se je težko prepričati v nadaljevanje poti. Poslušati je treba goro, svoje telo in predvsem bolj izkušene, a vsak tega ne zna. Redke zaplate snega na širokih pobočjih so vsaj malo popestrile divjo pokrajino. Z vsakim korakom je seglo oko dalje proti obzorju. Šest nas je stopilo na vrh najvišje gore ameriške celine – Ivč Kotnik, Bojan Jezernik, Franci Rupnik, Miran Trošt, Miro Koder in jaz. Čez nekaj dni smo spet pozdravili Santiago, šestmilijonsko čilsko prestolnico, in obiskali Valparaiso na obali Pacifika. Paulina me je bila izred-

no vesela ob vrnitvi v Čile. Poznava se že od moje prve Aconcague izpred štirih let in vselej mi nekoliko pomaga z organizacijo ter odkrije kakšno skrivnost Čila. Tokrat sva se odpravila na čilsko podeželje. Hacienda Lolol leži okoli 150 km iz Santiaga in je znana po vinski trti ter seveda konjih. Nekajurna ježa po okolici je bila pravo sproščanje po hladnih Andih. Še vedno je toplo poletje. Ogled čilskega rodea in kosilo na stari haciendi. In nato v surferski Pichilemu ob oceanu, pa obisk Paulinine družine, kjer so nama pripravili obvezen asado, kakor imenujejo meso na žaru. Opažovanje sonca, ki tone v morje, na rtu Punta de Lobos. Naslednji dan sva v majhni vasi Alto Ramirez spoznavala, kako mlatijo žito. Seveda s konji, in to je pravi praznik s prikazom jahalnih veččin. In najlepši dnevi potovanja so minili kakor blisk. Treba se je bilo posloviti. Do naslednjč.

BORIS STRMŠEK

Slikovita puščavska pokrajina z redkimi vodnimi izviri je značilnost Aconcague.

Nad reko se boči čudo narave - naravni most, preko katerega so nekoč šli že Inki.

Večno vračanje istega

(ali zakaj so Grki bolje gledali na uro)

Prejšnja tema zahteva še podrobnejšo pojasnitev. Namreč, treba je razložiti, zakaj je aristotelijansko-teleološki diskurz osmišljajna skupnosti in družbe (usmerjen k doseganju največje možne dobrobiti posameznika v družbi že po njegovi naravi) izgubil boj z macchiavelistično-utilitarnim konceptom skupnosti, ki je s svojim manipulativnim in kolektivističnim diskurzom vladavine nedvomno usmeril razvoj Evrope, s tem pa tudi svetovne civilizacije od Grčije naprej. Menim, da je treba tu razlikovati med zgodovinskimi in (imenujmo jih tako) metafizičnimi razlogi. Torej najprej nekaj o zgodovinskem kontekstu.

Aristotelova misel o polisu se je pojavila na samem koncu avtonomnega razvoja grške družbe. Polise se je s svojimi demokratičnimi in političnimi vrtilinami nekako uspešno upirali orientalnemu despotstvu, a za bregom (morjem) se je že porajala nova zgodovinska sila Sredozemlja in novi civilizacijski motor sveta – Rim. Inovativno zgodovinsko vlogo Rima lahko izrazimo z eno sintagmo: militarizirana družba. Čeprav je koncept, po katerem je dolžnost vsakega svobodnega državljan biti tako državljan kot vojak ter da se s to dolžnostjo določa tudi njegov status v družbi, obstajal tudi v grškem polisu, gre pri Rimljanih za nekaj podobnega, a zgodovinsko pravzaprav povsem drugačnega. V Grčiji je bil državljan ob tem še vojak (po potrebi), medtem ko je v Rimu od samih njegovih začetkov edino vojak bil resnični državljan, torej politični subjekt. Družbena organizacija Rimljanov je bila v svoji strukturi militaristična od samega začetka z borbo proti Etruščanom in v tem je ves njihov zgodovinski novum in moč. Končni rezultat tega je povsem drugačna koncepcija politične in skupnostne filozofije, ki se je neposredno prenesla v fevdalne družbe Evrope.

Druga zgodovinska sila, ki je onemogočila nadaljnji razvoj politične filozofije antičnega polisa, kot si jo je bil zamislil Aristotel, je krščanstvo, ki je s tem, ko je postalo uradna religija cesarstva, dodalo rimskemu militarističnemu ustroju še teokratsko duhovno komponento, ki je niso posnemali le Bizanci in Arabci, ampak se je v frankovskem konkordatu ce-

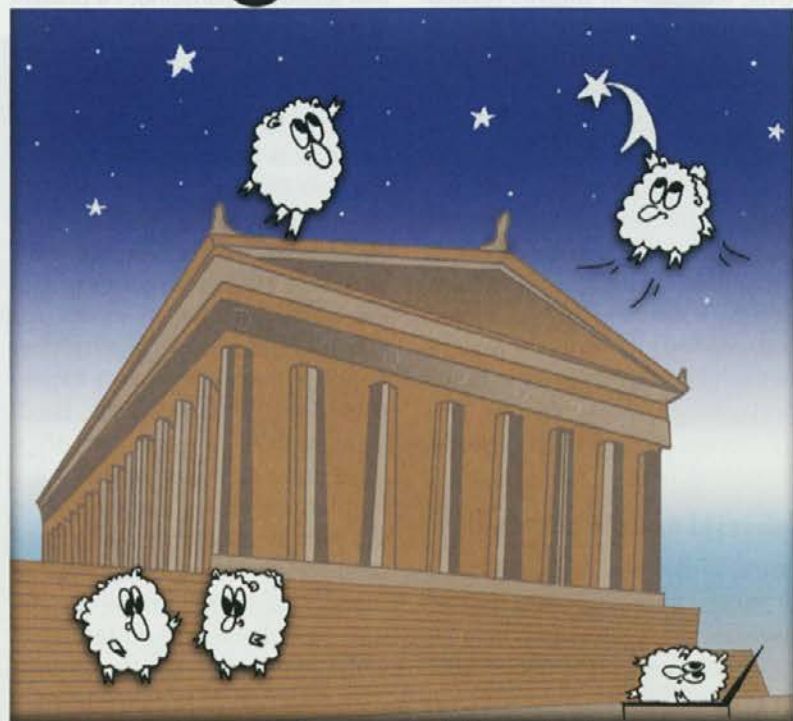
sarja in papeža ter v ideji »Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti« razvil v zgodovinsko dediščino celotne Evrope in vseh narodov, ki so v tej zgodovini sodelovali. Zato bitka za »tretji Reich«, kot jo je videl Hitler, v simbolnem smislu zagotovo še ni končana. Hitlerja in sekularizirane verzije »cesarstva«, kot jo je gradil Stalin, morda ni več, je pa v samih temeljih Evrope in Amerike, se pravi moderne civilizacije, ostala militaristično-teokratska ideja. O tem, kako zelo so npr. ustanovitelji Amerike idolizirali rimske patricije, ne pričajo le pisci, kot je Alexis de Tocqueville, ampak tudi imena, ki so jih dajali krajem (Cincinnati je npr. dobil ime po heroju obrambe Rima).

Menim, da je že iz tega kratkega zgodovinskega ekskurza jasno, zakaj je bil aristotelijanski koncept družbe, osnovan na idejah, deriviranih iz razvoja polisa, utopija že v trenutku, ko je nastal. Zgodovinske silnice kasneje niso spremenile le zemljevida sveta, na katerem se je nahajala Grčija, ampak, kar je še pomembnejše, so nepovratno spremenile tudi herojsko mentaliteto grške civilizacije.

Bistvo te mentalitete (tu zdaj prihajamo do tiste metafizične komponente zgodovinskih dogajanj) je Nietzsche povzel v hkrati enostavni in zelo kompleksni ideji o »večnem vračanju istega«. Za kaj pri tem gre?

Teleološko mišljenje, ki je bilo v središču aristotelijanske metafizike in politike, izhaja iz specifično grškega dojetja življenja in biti, po katerem se vsa bitja razvijajo proti svoji specifični biti, ta pa je od samega začetka vsebovana v njihovem bitju, ki se z življenjem le aktualizira, prisostvuje kot zapolnjena bit/življenjska oblika nekega bitja. Človek torej, kakor tudi vsa druga bitja, v svojem bivanju/življenju uresničuje tisto, kar mu je nekako že »dano biti« (TO TI EN EINAI).

To je polni smisel grškega dojetja biti – uresničuje se (biva) »tisto, čemur je biti«. V preteklosti (začetku) bitja kot njegovi potenci se skriva njegova sedanost kot aktualiteta (razvita oblika življenja), seveda pa tudi njegova prihodnost, t. j. propad. Takšno dojetje biti torej izhaja iz cikličnega ali krožnega pojmovanja časa, pri katerem sta začetek in konec pravzaprav v isti toč-

ki (kar na slikah simbolizira kača, ki grize svoj lastni rep), bit in čas pa nista nič drugega kot »večno vračanje istega«. Zaradi tega bi bila za Grke, na primer, ideja o tem, da obstaja neki namen življenja ali dobrobit za neko posamezno bitje (torej tudi za človeka), ki bi bila onkraj njegovega življenja ali njegove biti (torej v zagrobnem svetu ali v nekem abstraktnem bitju, kot je država ali stan/razred), popoln nesmisel. Takšni neumnosti ne bi nasedel niti en pameten Grk.

Kaj pa nam ponuja zgodovinski svet po Grkih? Ponuja nam zgodovinsko rešitve kot eshatološko shemo krščanstva v različnih religioznih podzvrsteh (odvisno od tega, kaj kdo razume kot raj in po kateri poti potuje proti njemu) in njihovih sekulariziranih verzijah, od komunističnega raja delavskega razreda do fašističnega raja krvi in prsti. Vse zgodbe o rešitvi imajo isto shemo – linearno. Podoba biti in življenja je »ravna« pot od nastanka do zaključka, na koncu katere se nahaja ali rešitev (raj) ali propad (kot zaslužena kazen za »grehe«). Življenje in bitje (človek) v linearni časovni in metafizični shemi nimata pomena in »vrednosti« po sebi, ampak šele glede na neki »višji« smisel biti, v imenu katerega se posamezno življenje in bitje lahko in morata žrtvovati, kakor se zahoče »velikim razlagalcem« smisla biti.

V primerjavi z veselimi in samoza-

vestnim svetom Grkov, ustvarjenim po meri človeka, je ta klavrna podoba sveta pravzaprav otožna puščava. Le kako je človek pravzaprav izgubil to svoje nekoč v Grčiji že najdeno dostojanstvo?

Grška podoba sveta zahteva od človeka predvsem pogum. Svet Demokrita in Epikura ne ponuja nikarkršnih cenenih tolažb, a ne vsiljuje niti bremena »izvirnega greha«. Ko je humani svet polisa razpadel, se je človek (tukaj govorimo o državljanih, ne o sužnjih – ti bi spet bili posebna tema) v svoji strahopetnosti skril v metafizični koncept rešitve, ki ga je ponudilo krščanstvo. Toda problem krščanstva, kot je to sijajno izrekel Nietzsche, je v tem, da je »pravzaprav obstajal le en sam resnični kristjan, pa še tistega so razpeli na križ«. Kristusov pogumni etos ljubezni in žrtvovanja je bil povsem napačno razložen kot etos »osebne rešitve duše«.

Če bi Jezus dovolil, da ga križajo »zaradi rešitve njegove duše«, bi bil navaden licemerec, kajti za njegovo dušo nikoli niti ni šlo – kot je rekel sijajni zafrkant Mark Twain: »Kaj je zdržati tri dni trpljenja, če veš, da te na koncu čaka večno življenje, in zakaj meni nihče ne ponudi take priložnosti?« A da ne utrujam s šalami, zaradi katerih bi me »pravi verniki« sežgali na grmadi, se vrnimo k biti. Problem krščanstva je torej, da je namesto metafizike ljubezni razvilo metafiziko rešitve, ki se je pretvorila v licemerski

Dobri stari človek

»Maribor je mrtvo mesto« je stavek, o katerem se da mnogo razmišljati, mnogo povedati, mu oporekati ali pritrjevati. Lahko, da označuje študentarijo, kulturo, znanost ali politiko. Vsekakor je, ne glede na ostrino, ki presune, v zadnjem času predvsem velikokrat slišán, in to ne izvzemši Maribora samega. Toda če nekdo opazi, da je nekaj mrtvo, mora biti sam prekleto živ.

diskurz, ta pa je sijajno zapolnil militaristično-teokratsko shemo macchiavelističnega tipa družbe. In zakaj je ta diskurz licemerski?

Licemerski je zato, ker dojema življenje kot dirko (podobno upodobitvam naseljevanja ameriških držav v vesternih), katere glavni cilj je zasesti katero od 144.000 (toliko je po Apokalipsi prostora v raj) privilegiranih mest v novoosnovani koloniji rešenih duš, medtem ko gredo vsi drugi v propad. Če je cilj vere le »osebna rešitev«, potem je ta vera po definiciji licemerska; vsak pravi Jezusov posnemovalec bi namreč v tem smislu raje sledil njegovemu vzoru ljubezni in žrtvovanja – izbral bi torej lasten osebni propad ter prepustil »svoje« mesto komu drugemu, kar bi bilo edino logično dejanje resnične metafizike ljubezni. Vsi udeleženci dirke, ki sem jo opisal, pa pravzaprav ravnaajo kot liki v kakem Big Brotherju: življenje je licemersko igranje vlog (pretvarjanje) pred Bogom kot glavnim sodnikom, glavni dobitnik v Velikem showu pa je eden od 144.000 nagradnih aranžmajskih paketov. Če postavimo stvari tako, vidimo, da Big Brother ni nikakršen eksces ali absurd, ampak do absuradne skrajnosti izpeljana logična matrica našega doživetja življenja in družbe.

Zaradi tega menim, da zgrešujejo pravo bit filozofij, ki so za degeneracijo človeških in kulturnih vrednot obdolževali »filozofijo subjekta«, po kateri je novoveški človek na nek abstraktni in pretirani način hipostaziral (po-stvaril) grško videnje humanosti. Novoveški človek je to videnje humanosti preprosto – tako zaradi strahu in konformizma, kot tudi zaradi neznanja in večstoletne ideološke manipulacije – pozabil. Pozabil je nase na prav isti način, na katerega je po Heideggerju pozabil na vprašanje o biti, se pravi na bit samo, ta bit pa se je bila človeku nekoč davno razkrila prav v veličastni metafizični podobi »večnega vračanja istega«, se pravi v epohi razumevanja časa kot krožnega gibanja po zakonih narave. Kolateralna žrtev tega procesa je bilo tudi razumevanje skupnosti in politike skozi etični diskurz – TOPOS, bi rekli Grki – po meri biti in dobrobiti človeka. Ali lahko ponovno »priihamo« svoje ure in se s tem približamo nekemu humanejšemu pogledu na svet ter odpremo možnost za vzpostavitev humanejše družbe – bomo videli, če bomo doživeli ...

GORAN STARČEVIĆ, ZAGREB
PREVOD: DARINKO KORES JACKS

Dejstvo je, da sodobni čas ponuja sodobnemu človeku (imenovanemu tudi »potrošnik«) vrsto razvedril in tudi duševne hrane, ki jih v zlatih časih gledališča še ni bilo. Razlika je predvsem v tem, da so sodobne oblike zabave in umetnosti prilagojene naravni lastnosti človeka in nasploh skoraj vsakega sistema – lenobnosti in težnji po izgubi čim manj energije. Ni se torej potrebno niti odpraviti iz brloga, da bi si ogledal film, koncert, slišal glasbo ... »Potrošniku« je dovolj kolikor toliko soliden domači kino, dejstvo pa je tudi, da je unija draga, potrebe so potrebe, gledališče in nasploh umetnost pa ima, bogve zakaj, pridih nečesa oddaljenega, nečesa »za posebne priložnosti«, kar si privoščiš enkrat na leto, in še to raje opero. Potem se v prostoru pojavijo neki ljudje, študentje, s tremi stoli, mizo in veliko entuziazma. Predstavljajo se pod imenom KUD Studio gledališče. Igrajo na komornem odru SNG. Razlagajo, katere so prednosti obiskovanja gledališča in kako minimalizem scene poudari mesenost odnosov. Narežejo sir in natočijo vino za svojega gledalca. Raziskujejo oder, igro, publiko, komunikacijo, drug drugega, sebe; življenje. Vehementno, četudi na začetku morda še rahlo negotovo, se postavijo na oder kot zagrenjena Agata, uživaška Pia, melanholična Silvija, žarki Angelo in pusti Eduardo – živi liki drame Uga Bettija Zločin na Kozjem otoku. Dobri stari pojmi, kot so ljubezen, erotika, poželenje, ljubosumje, sla, sovraštvo, zločin, gnev ... nenadoma počijo med ljudi – ne kot sreča, ne kot zadovoljitev, ampak kot bolečina, presunjenost. Potem so tukaj vdova Popova, topniški poročnik Smirnov in služkinja Nataša iz enodejanke A. P. Čehova Medved. Čudaški so. Izkrivljeni. Smešni, toda pravzaprav so karikirani posamezniki, ki skušajo razkrinkati bi-

stvo odnosa, večne »vojne« med moškimi in žensko, igre, v kateri so vsi zmagovalci in vsi poraženci. Teh nekaj ljudi, režiser, igralci in ostala ekipa, stoli, miza in oder predstavljajo pravzaprav prvi tovrstni študentski gledališki studio v tem prostoru v zadnjih nekaj letih. Pred časom je v režiji istega človeka in pod okriljem iste institucije delovala ravno taka skupina – uprizorili so igre Pierrot in Pierrette Slavka Gruma, Na dnu Maksima Gorkega in Sofoklesovo Antigono. Lahko, da šele prihaja čas, ko Maribor ne bo več eno redkih evropskih mest brez ljubiteljskega študentskega teatra. Le da bi lahko bilo takih skupin več, da bi se med njimi ustvaril dialog različnih estetik, pristopov, načinov dela, idej ... Ljubiteljsko ukvarjanje z gledališčem pravzaprav obstaja že od nekdanj, skorajda vsaka vas ima svojo gledališko skupino. Od Maribora kot »štajerske prestolnice« bi se, iskreno rečeno, pričakovalo tudi na tem področju kaj več; igralce bi zagotovo še našli, toda težava se pojavi pri iskanju ljudi, ki bi imeli nekaj znanja, nekaj izkušenj in nekaj strasti, predvsem pa seveda pri prostorih. V Mariboru je odrov za tovrstne dejavnosti malo, ali pa so težko dostopni tistim,

katerih žepi so bolj ko ne prazni. In spet se zaključí pri denarnici in »potrošništvu« ... Kaj je smisel vsega tega? Debate pozno v noč, špartanska samovzgoja na odru in doma, minimalna scena in za vsem tem veliki literarni teksti zvenijo morda arhaično, konzervativno, lahko jih kdo označi celo kot pozo, kar se rado dogaja ob stvareh, ki niso »in«. Mogoče ljudje, ki vztrajajo, delujejo kot Don Kihoti nekega čudnega časa. Toda ko je Cervantes oživil Don Kihota, so se našli ljudje, in vedno več jih je bilo, ki so se z Don Kihotom poistovetili. Ki so v njem našli vzorec za svoj odnos do sveta in ga z njegovo pomočjo uspeli ohraniti in braniti.

Če smo že začeli pri oznaki »potrošnik«, naj za konec tudi odgovorimo na vprašanje, ki se tej oznaki pritiče: se torej »splača« iti v gledališče? Če ne drugega, se, soočen z resničnimi telesi iz mesa in krvi in duhovi ljudi, ki stojijo na odru iz gole strasti do desk pod nogami, do mize in stola, drug do drugega, do samih sebe in do izražanja ter estetike, vsaj za nekaj ur znebiš oznake »potrošnik« in postaneš dobri stari človek. In greš domov – zadovoljen ali ne, srečen ali ne, vsekakor pa za spoznanje bolj živ.

LUČKA ZORKO

8. festival dokumentarnega filma

V Cankarjevem domu se je od 13. do 19. marca odvijal festival dokumentarnih filmov, kjer smo lahko videli okoli štirideset tovrstnih del. Na sporedu so bili kratki dokumentarci in vse do celovečernih, poleg tega pa smo lahko spremljali tudi tekmovalni del festivala v kategoriji alpinističnih in avanturističnih filmov. Dokumentarni filmi so prinesli med nas zgodbe ljudi, krajev, resnične zgodbe. Vsaj v neki meri resnične, saj naj bi bila najbolj resnična od vseh zgodb namišljena resnica. Vsekakor ima resnica več obrazov in enega od njih so predstavili ti filmi v Cankarjevem domu. Razdeljeni so bili na tri različna področja. V skupini »Aktualno« smo lahko spremljali naravovarstvene in družbeno-politične dokumentarce, »Making of« skupina pa je prinesla filmske reportaže o postopku ustvarjanja na različnih področjih – plesnem, filmskem, glasbenem in televizijskem. Alpinistični in avanturistični film nas je ponesel daleč stran od sveta, v strme stene, na visoke vrhove, v ledna prostranstva in dežele, ki jih imajo le redki priložnost spoznati. Poglavlje »Posvečeno« je predstavilo Badjurovega nagrajenca in slovenskega filmskega ustvarjalca Jožeta Pogačnika, sprehodili pa smo se skozi delček njegove izredno velike zbirke kratkih do-

kumentarnih filmov. Če bi se le na kratko dotaknili vsebine filmov, bi to zahtevalo precej prostora. Za tiste, ki festivala niste spremljali, je nekaj informacij na www.cd-cc.si. Vsekakor gre za zanimiv dogodek, ki ljubitelje filma preseli iz fikcije multikina in filmskega programa domačih malih ekranov v vsaj navidezno resničen svet. Nekatere so nam blizu, torej bolj »naše«, druge spet daleč in drugačne. Režiserji so pač skozi svoje oči in oči kamere predstavljali njim pomembne zgodbe, na nas pa je vselej, ali jih sprejmemo ali ne. Res je, da imajo Ljubljančani prednost, saj so bile zgodbe dokumentarcev pred njihovim pragom, toda Slovenija je tako majhna, da je lahko tudi dokumentarni film razlog za izlet v prestolnico in prijeten večer. Še posebej, ker smo lahko videli nekaj izrednih filmov, tako zaradi pretresljivih zgodb kot tudi zaradi odličnih posnetkov in režije. Tričlanska žirija v sestavi alpinista in esejista Pavla Kozjeka, alpinista, pisca in profesorja na ljubljanski filozofski fakulte-

ti Toma Virka ter filmskega režiserja Andreja Mlakarja se je odločila za podelitev dveh nagrad v kategoriji alpinističnega in avanturističnega filma. Film Marco, zvezdni utrinek je prejel posebno nagrado za odlično predstavitev mladega vrhunskega alpinista in deskarja na snegu Marca

Siffredija, ki je izginil med spustom z vrha Mount Everesta. Nagrado za najboljšo režijo je prejel Douglas MacDonald za film Dotik smrti (Touching the Void). Zdaj že kar kulturni alpinistični film govori o zgodbi dveh angleških plezalcev in prijateljev, kjer eden med spustom z gore v Andih sredi neurja drugemu prereže vrv, na kateri visi. Oba preživita in se rešita z gore. Gre za zares odlično posnet dokumentarno-igrani film ter za pretresljivo in nape-to zgodbo o borbi za preživetje in občutku vesti. Če pa boste slučajno imeli slabo vest, ker letos niste obiskali festivala, pa bo priložnost spet naslednje leto.

BORIS STRMŠEK

Usodna nesreča

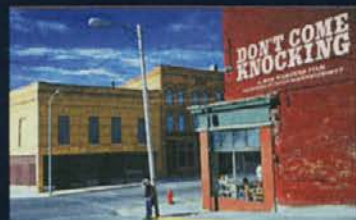
★★★★★

Trki dosledno nanizanih usod izbirajo rasno mešane dvojce, ki so na robu živčnega zloma. Namesto film o rasizmu, raje film o družbenem strahu, kjer ljudje v odtujenosti pač delajo napake, v »angelskem« mestu duhov človeških katastrof. Konec je naključna odrešitev vseh belih in črnih. Film je mučna igra, oskar pa nagrada za izviren povzetek družbenega stanja.

Ne hodi mi trkat

★★★★★

Novo Wendersovo vandranje po pozabljenih krajih, z dobesednim pobegom iz filma o filmu, v mrtve rokave očetovstva. Zlom kavboja B produkcije, na sledi svojih otrok, ki jih še ne pozna, v mojstrskem razpletanju strukture tihih in country kadrov, z jasnimi sporočili: neverjetne filmske zgodbe po Wendresu so resnične kakor vse realnosti.

Gora Brokeback

★★★★★

Domišljen film z neverjetnim poslušom za človeško. Scenarij, ki pozna in spoštuje svoje nosilce, čudovito efektni izmenjujoči se kadri narave in velikih planov, izjemna igra vseh. Najbolj zanimivo: Ang Leeju je uspelo vreči kavbojski mit s konja in ga ponovno postaviti na nage – bolj nedotakljivega, kot je kdajkoli bil.

Rožnati panter

☆☆☆☆☆

Le povprečno slaba, če bi stala zase, toda žalostno slaba, ker pada v senco predhodnikov, je Martinava interpretacija Sellersa kot inšpektorja Clouseauja nefokusirana podlaga za ne dovolj fokusiran film, včasih skoraj videospot (Beyonce Knowles). Režiser bi lahko reševal predstavo, a tudi Shawn Levy zdaleč ni Blake Edwards.

FENOMENALNO
NAČELOMA V REDU, ČEPRAV ...
GLEDLJIVO
SPANJE

★★★★★
★★★★★
☆☆☆☆☆
☆☆☆☆☆

Pictures From a Private Life

(Samozaložba, 2005)

VERYUSED ARTISTS

Dvojni album prekaljenih domačih glasbenikov z bogato glasbeno potjo (Baby Can Dance, 2227, Buldogi, Komakino idr.) je neverjetno intimen glasbeni izdelek, ki seva zlahtno, čustveno in iskreno energijo iz dnevne sobe. Bolj kot za ozadje je plemenit za v razmislek o sladkem ali grenkem življenju in ob popolnem romantičnem zlitju bluesa in jazz z alter-rockovsko atmosfero se naježi koža.

Swamp Tech

(Tigerbeat 6, 2005)

QUINTRON AND MISS PUSSYCAT

Bizarnejš nad bizarneži, gospod Quintron, iznajditelj na svetlobo delujočega sintesajzerja, Drum Buddyja, se je z družico – lutkariico Miss Pussycat prebil z devetim albumom med avant-elektronikarje. Organski zvok starikavih orgelj prepleta s sodobnejšimi pumpajočimi ritmi in z vsjo kreativno odštekanostjo ostaja zabavna in neprekosljiva vez med zlato šolo rokenrola in elektro-univerzumom.

Hyena Safari

(Solnze Records, 2005)

MESSER CHUPS

Z že osmim remek albumom peterburške eksotike elektro-surf-a potujemo v svet groteske, kjer se zapletemo v seksipilni futuristični ples 1950. in 1960. let. Messer Chups so (prajvniki) mojstra Mešerina, po njem so podedovali presenetljivo muzkaličnost. Iz spokojnega easy-loungea zaplavajo v strašljiv svet pošasti in se kot Mojster in Margareta gibljejo med skrajnimi mejami trasha in kiča.

With Love And Squalor

(Virgin, 2006)

WE ARE SCIENTISTS

Z všečno, sproščeno in uravnovanešeno ploščo se ta njujorski trio priključuje vlaku Strokes, Bravery, Interpol, Kaiser Chiefs, Rakes, Killers, Hot Hot Heat idr. Tempirane neo-post-punkovske uspešnice so zložene kot lego kocke in hladna spoliranost pušča vtis preračunljivega izdelka. Ni lomljiv. Imajo pa potencial, ne pa dovolj poguma, da bi se prelile čez rob in se strgale z verige.

NEKOČ JE RIBIČ VRGEL NAZAJ V VODO ZLATO RIBICO...

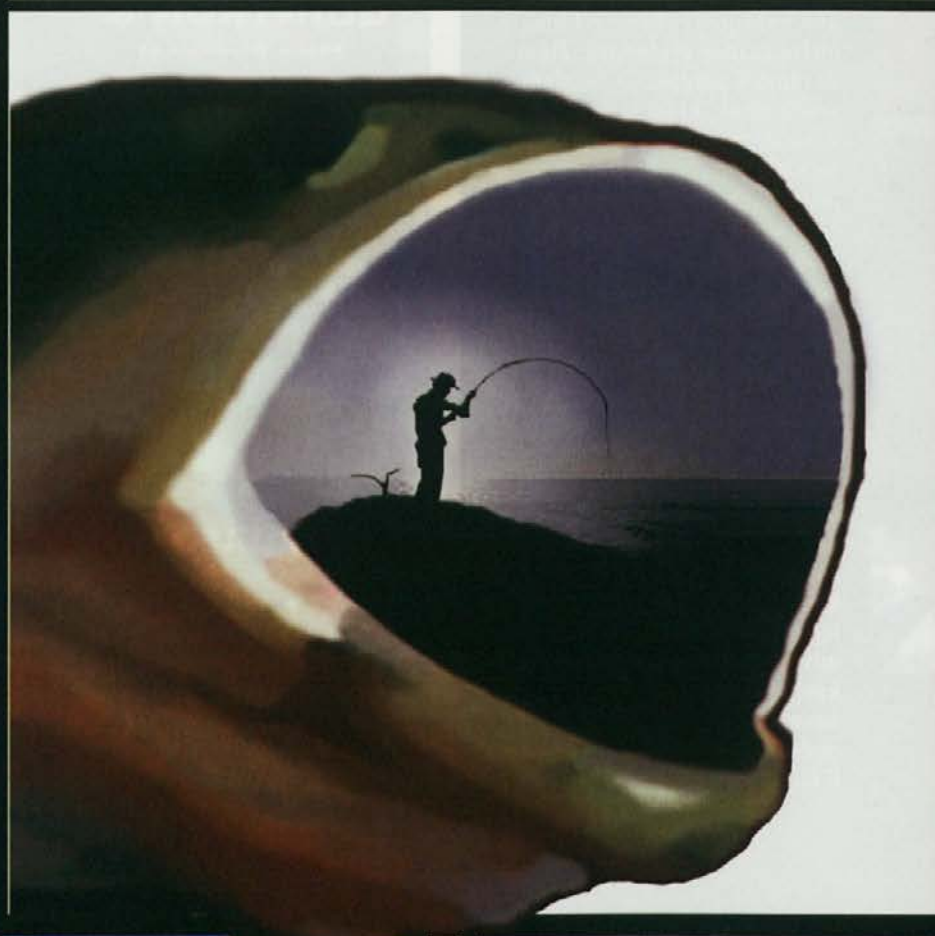
Lovim samo male ribe - so hitro pečene!

Če kdaj, je zdaj malim ribam žal, da niso velike...

Preveč na očeh, globoko noter...

Vsaj v presihajočih vodah velike ribe kdaj pristanejo na suhem...

Velike ribe veselo čofotajo, ker ribičem nagaja oprema...

RADIO CITY

DOBRO JUTRO!

Z Dejanom in Borom že od petih naprej!

REPORTER MILAN

Resnica ni plenica, pa vendar marsikomu smrdi!

SAMI HITI NA RADIU CITY

Najboljša glasba 80'tih, 90'tih in danes!

www.radiocity.si

HIŠA JEZIKOV TAM, KJER JE ZNANJE JI P 6710/1, 2006

120600659, 3

COBISS

Hiša jezikov je blagovna znamka Izobraževalnega zavoda Svarog in predstavlja mlado jezikovno šolo, usmerjeno k nenehnemu razvoju svojih storitev. Z novimi načini dela in s komunikacijo med profesorji in udeleženci želi ustvariti izobraževanja, ki bodo udeležencem omogočala fleksibilen in učinkovit način učenja tujega jezika.

- IZVAJAMO jezikovne programe, usklajene z evropskimi jezikovnimi nivoji in mednarodnimi standardi. Primerni so za vsakogar, za otroke vseh starosti, dijake, študente, odrasle, podjetja in druge organizirane skupine. Z nami lahko spregovorite v 16 različnih jezikih!

- NUDIMO kakovostne in natančne prevode po ugodni ceni. V 18 jezikih zagotovimo splošne prevode, tehnične oz. strokovne prevode, sodno overjene prevode, lokalizacijo spletnih strani ter lektoriranje.

- ORGANIZIRAMO poletno jezikovno šolo na Rogli za vse aktivne in ambiciozne osnovnošolce. Vpis pravkar poteka!

NOVO

POGLOBI SVOJE ZNANJE SKOZI POTOVANJE na www.hisajezikov.com ali na www.spoznaj-dezelo.si.

Zabavna in učna animacija, namenjena vsem, ki želite spoznati osnove tujega jezika, jezik utrditi ali pa se samo zabavati.

Predstavlja potovanje Slovenke oz. Slovenca po tujih deželah, kjer v posameznih mestih srečuje različne ljudi in se z njimi pogovarja. S potovanjem po določeni deželi se besedišče dialogov stopnjuje glede na lekcije učnih gradiv, ki jih profesorji Hiše jezikov uporabljajo tudi pri jezikovnih izobraževanjih.

Dialogi v oblakih so zapisani v tujem jeziku, vsak dialog pa ima tudi slovenski prevod in zvočni posnetek, tako da lahko sledite tudi izgovorjavi besed.

Trenutno je na voljo različica v španskem jeziku, v kratkem pa boste lahko potovali tudi po Nemčiji in Veliki Britaniji.

Razlagova 22
2000 Maribor

Tel: +386 (0)2 228 24 55
ali 031 791 904

Fax: +386 (0)2 228 24 57

info@hisajezikov.com
www.hisajezikov.com